

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΝΤΕΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ζεχασιμένα
επαγγέλματα
και άλλες ιστορίες
από το βουνούκι

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 2015

ΔΩΡΕΑ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Ημερομηνία επιστροφής

Empty table grid with 4 columns and multiple rows.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Χρον

Ταξ

Αρ

C-2
ΣΥΜ. Τ.Ο.Π. ΕΥΒ. [CT]

0140163008

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Copyright

Γεώργιος Ντελιόπουλος
Ταγματάρχου Γεωργούλη 20
Αλεξάνδρεια Ημαθίας
Τ. Κ. 59 300
τηλ: 23330 - 23772

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία
ΚΑΡΑΜΑΝΛΙΔΗΣ Ν. & ΣΙΑ Ο.Ε.
Νέα Νικομήδεια Ημαθίας
τηλ.: 23310 90234, 90339

Ευχαριστίες

Εάν η συγγραφή ενός βιβλίου είναι μια δύσκολη και χρονοβόρα υπόθεση, η εξεύρεση των αναγκαίων πόρων για την έκδοσή του είναι ακόμα δυσκολότερη.

Από όσο γνωρίζω, υπάρχουν άνθρωποι, που κρατούν για χρόνια στα συρτάρια τους έτοιμες εργασίες, διότι ακριβώς τους λείπουν αυτοί οι πόροι.

Αντιθέτως, εγώ υπήρξα ιδιαίτερα τυχερός, διότι πολύ πριν ακόμα φτάσω στον επίλογο, βρέθηκε ο πρόθυμος χρηματοδότης, που δεν είναι άλλος από το γνωστό συμπολίτη μας και επιτυχημένο έμπορο Παύλο Α. Βάφα.

Με συγκίνησε βαθύτατα η προθυμία του να καλύψει στο ακέραιο την εκδοτική δαπάνη και μάλιστα σε μια εποχή, που η γενικευμένη οικονομική δυσπραγία αποθαρρύνει, εάν δεν ματαιώνει εντελώς, παρόμοιες ευγενικές χειρονομίες.

Αγαπητέ Παύλε, σ' ευχαριστώ.

Ευχαριστήριο

Θέλω ιδιαίτερα να ευχαριστήσω
τον αδελφό μου Δημήτρη Δελιόπουλο,
για την επιμέλεια των κειμένων
και τη σύζυγό του Ευλαμπία
για την μετατροπή των κειμένων
σε ηλεκτρονική μορφή.

Περιεχόμενα

Πρόλογος Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου	
Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας κ. Παντελεήμονος	9
Αντί προλόγου	11
Εισαγωγή	13
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	
Ο Γελαδάρης	17
Ο Παραγιός	19
Ο μπάιος	21
Ο αγωγιάτης ή κираτζίης	24
Ο αρκουδάρος	25
Ο εφημεριδοπώλης	27
Ο καραγωγέας	29
Ο καρεκλίας	31
Ο σιδεράς	33
Ο πεταλωτής	35
Ο σαμαράς	38
Ο χαμουριτζής	41
Ο τσαγκάρης (κουντουρατζής)	42
Ο λαγηνάς	44
Ο κουρέας	46
Ο λούστρος	49
Ο μπακιριτζής	52
Ο παλιατζής	54
Ο ράφτης	56
Ο σαλεπιτζής	59
Ο γαλατάς	61
Ο μαραγκός	63
Τα κουδούνια	65
Το γραμμόφωνο	67
Ο φουκαλάς	71
Ο χαμάλης	74
Ο χτενάς	76

Ο πωλητής τσιγάρων	77
Το καντάρι	78
Το σάλι (η σχεδία)	81
Μνήμες από τη Σαλονίκη του 1950	
Το συνεργείο	83
Μια τυχαία συνάντηση	87
Η υπηρέτρια	91
I. Η Αγία Κυριακή Λουτρού	94
II. Η Αγία Κυριακή Λουτρού	98
Η οδύσσεια ενός μετανάστη στη Δ. Ευρώπη τη δεκαετία του εξήντα	
Η προετοιμασία	101
Άνω Αυστρία	105
Νέα συναπαντήματα	109
50 χρόνια Ραδιόφωνο	113
Ιστορικά «τζάκια» της Νάουσας που καίνε ακόμα	
Η οικογένεια Λόγγου	117
Οικογένεια Χατζηνικολάκη ή Κόρτη	127
Πυροκαγιές και πλημμύρες της Βέροιας	133
Ένας αιώνας μετά το πρώτο σφύριγμα του τρένου στην Ημαθία	135
Η απελευθέρωση του Γιδά	140
Από το παλιό αρχείο του Δήμου Αλεξάνδρειας 1941 - 1943	142
Πασχαλινές αναμνήσεις από το Ρουμλούκι	146
Μπαρουτοκαπνισμένα Κατοχικά Χρόνια	158
Η 17η Σεπτεμβρίου 1944 στο Π. Σκυλίτσι	163
I. Η μάχη στο Σταυρό Ημαθίας	168
II. Η μάχη του Σταυρού Ημαθίας	172
Και άλλες κατοχικές αναμνήσεις	
Γερμανοί, Αντάρτες και το γερμανικό αεροπλάνο	176
Το Καψοχώρι ή Κουσοχώριον, μεγάλο εκκλησιαστικό και πνευματικό κέντρο 1749 - 1795	180
Αϊ- Δημητριάτικες συμφωνίες	183
Το Αυγουσιάτικο Φεγγάρι	186
Δημήτρης Κατσιάμπας και Πρόδρομος Σκοτίδας ή Ποζιαρίτης	191
Μακεδονικός Αγώνας	195
Ο Μήτσιος ο Λαρισ'νός	198
Επίλογος	203

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ, ΝΑΟΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ
ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΟΣ

Μιλώντας για την ιστορία αναφερόμαστε συνήθως στα μεγάλα γεγονότα που καθόρισαν την πορεία και την εξέλιξη της ανθρωπότητας και των λαών της. Η συγγραφή αυτής της ιστορίας βασίζεται στις γραπτές πηγές και μαρτυρίες και παρότι θεωρείται ως ή κατ' έσοχην ιστορία, παραλείπει στοιχεία και γεγονότα που στο πέρασμα των αιώνων διαμόρφωσαν τους ανθρώπους και τις κοινωνίες, διαμόρφωσαν κατ' επέκταση τους λαούς και τα έθνη, προσδιόρισαν την ιδιοπροσωπία τους και δημιούργησαν κατά συνέπεια τις προϋποθέσεις για την εξέλιξη της ιστορίας.

Όσο και εάν αυτά τα στοιχεία και τα γεγονότα μένουν στο περιθώριο της ιστορίας και δεν καταγράφονται από κανένα ιστορικό, είναι εξίσου σημαντικά με τα μεγάλα και σπουδαία γεγονότα της ανθρωπότητας και ή αγνόησή τους στερεί από τους μεταγενεστέρους ένα πολύτιμο κομμάτι της μικροιστορίας των κοινωνιών και των ανθρώπων.

Σέ αυτή τή μικροιστορία τής Ἀλεξανδρείας καί τοῦ Ρουμλουκιοῦ ἔχει ἀφιερῶσει πολλές δεκαετίες τής ζωῆς του ὁ συμπολίτης μας κύριος Γεώργιος Ντελιόπουλος γράφοντας καί καταγράφοντας πολλές καί ποικίλες λεπτομέρειες καί πτυχές τής ζωῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων της καί πλουτίζοντας τή γνώση μας μέ τή δική του γνώση καί μνήμη. Τό ἔργο του, ἔργο πολύτιμο γιά ὅλους μας καί ιδιαίτερα γιά τίς νεώτερες γενιές, θησαυρίζεται σέ βιβλία καί ἄρθρα πού δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς σέ ἐφημερίδες καί περιοδικά τής Ἀλεξανδρείας καί τής Βεροίας.

Κάποια ἀπό τά ἄρθρα αὐτά πού ἀφοροῦν στά ξεχασμένα ἐπαγγέλματα καί σέ ἱστορίες ἀνθρώπων τοῦ Ρουμλουκιοῦ θέλησε νά τά συγκεντρώσει σ' αὐτόν τόν τόμο γιά νά εἶναι εὐκολώτερα προσιτά σέ κάθε ἐνδιαφερόμενο.

Συγχαίροντάς τον γιά τήν πολυετῆ προσφορά του στήν ἱστορία τοῦ Ρουμλουκιοῦ καί γιά τόν νέο αὐτό τόμο πού μᾶς χαρίζει εὐχόμεστε νά μακροημερεύει καί νά πλουτίζει τή μνήμη μας μέ τίς «ξεχασμένες» ἀλλά ἀλησμόνητες ἱστορίες του.

Γεώργιος Ντελιόπουλος

Αντί προλόγου

Ο Γιώργος Ντελιόπουλος είναι ένας πολύ καλός μου φίλος. Τον εκτιμώ και θαυμάζω το συγγραφικό του έργο.

Είχα τη χαρά να είμαι παρών στην παρουσίαση του βιβλίου του, που έγινε το Μάρτιο του 2014 στην κατάμεστη από κόσμο αίθουσα του Δημοτικού Συμβουλίου. Με συγκίνησε η τιμή που του έγινε από το Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη κ.κ. Παντελεήμονα. Του απένειμε το Χρυσό Μετάλλιο Α΄ Τάξεως για την πολύχρονη προσφορά του στον τόπο μας.

Εύχομαι στο φίλο μου Γιώργο να είναι πάντα γερός σωματικά και πνευματικά, να συνεχίσει την προσπάθεια καταγραφής της τοπικής πολιτιστικής μας κληρονομιάς και τον βεβαιώνω ότι θα βρίσκομαι πάντοτε στο πλευρό του.

Πριν τυπωθεί το βιβλίο αυτό, του οποίου με πολλή χαρά καλύπτω τη δαπάνη έκδοσής του, μου έδωσε να διαβάσω μερικά χειρόγραφα. Στάθηκα με ιδιαίτερη προσοχή στο πρώτο μέρος του βιβλίου, που αναφέρεται στα παραδοσιακά επαγγέλματα. Δυο από αυτά μου είναι οικεία και μου θύμισαν πολλά από τα πρώτα χρόνια της ζωής μου. Ξύπνησαν μέσα μου μνήμες παιδικές, εφηβικές, εμπορικές. Τότε που σε ηλικία έντεκα - δώδεκα ετών ξεκίνησα ωςπραματευτής - γυρολόγος το εμπόριο, για να βοηθήσω τη φτωχή οικογένειά μου.

Ήμουν ένα προσφυγόπουλο από μάνα Πόντια και πατέρα Καραμανλή. Ξεριζωμένοι από τις Πατρίδες τους, βρέθηκαν αρχικά στην Κόρινθο. Εκεί γεννήθηκα το 1934. Στη διάρκεια της Κατοχής μετοίκησαν στο Πλατύ Ημαθίας, για να συναντήσουν συγγενικά τους πρόσωπα. Έτσι έγιναν δυο φορές πρόσφυγες.

Από τη δουλειά μου ωςπραματευτής έδινα όσα χρήματα κέρδιζα στους γονείς μου για να χτίσουν το σπίτι μας στο Πλατύ.

Μερικά χρόνια αργότερα, όταν έγινα δεκαπέντε - δεκάξη χρονών, αναβάθμισα την επιχείρησή μου. Άνοιξα Πρακτορείο εφημερίδων και βιβλίων, με έδρα πάντοτε το Πλατύ. Είχα συνεργάτες τρία παιδιά, τα οποία πουλού-

σαν τις εφημερίδες στα γύρω χωριά και μοιραζόμασταν τα κέρδη. Από τη δραστηριότητά μου αυτή συγκρατώ στη μνήμη μου ένα χαρακτηριστικό περιστατικό. Το 1951 ο πρωθυπουργός Νικόλαος Πλαστήρας, επιστρέφοντας από την Πτολεμαΐδα, όπου εγκαινίασε κάποιο έργο της ΔΕΗ, πέρασε με το τρένο από το Πλατύ. Τότε εγώ έτρεξα και του πούλησα μια «Μακεδονία»!

Αυτές οι πρώτες εμπορικές δραστηριότητες μου άνοιξαν διάπλατα τα μάτια, αλλά και το δρόμο, ώστε αργότερα ν' ασχοληθώ με το γενικό εμπόριο.

Το 1960, μετά τη στρατιωτική μου θητεία ξεκίνησα οργανωμένα πια τις εμπορικές μου δραστηριότητες, έχοντας ως οδηγητή μου τις οικογενειακές αρχές της τιμότητας και της ειλικρίνειας, τις οποίες κράτησα σε όλη μου τη ζωή και τις κληροδότησα στην κόρη μου Χριστίνα, μαζί με την επιχείρησή μου, την αρχαιότερη στην πόλη της Αλεξάνδρειας.

Κλείνοντας το σύντομο αυτό οδοιπορικό της εμπορικής μου σταδιοδρομίας, θέλω να εκφράσω μέσα από την καρδιά μου ένα μεγάλο ευχαριστώ προς τους συμπολίτες μου, αλλά και στην πελατεία από την ευρύτερη περιοχή του Ρουμλουκιού, γιατί πάνω από μισό αιώνα στήριξαν και στηρίζουν την οικογενειακή μου επιχείρηση.

Ιούνιος 2015
Παύλος Α. Βάφας

Εισαγωγή

Όσοι τυχόν διάβασαν το προηγούμενο βιβλίο μου με τίτλο, «Από τη ζωή και τον πολιτισμό στο Ρουμλούκι», θα θυμούνται ασφαλώς, ότι είχα συμπεριλάβει, τοποθετημένα μάλιστα προς το τέλος του τόμου, μερικά χαρακτηριστικά επαγγέλματα ή ζανάτια, όπως συνηθίζαμε να τα ονομάζουμε τότε.

Στο σημερινό μου έργο που αποτελεί, όπως είναι φυσικό, συνέχεια του προηγούμενου ξεκινώ και πάλι με μερικά ξεχασμένα επαγγέλματα.

Δεν θα ισχυριστώ πως πρόκειται για καθαρά τοπικά, ρουμλουκιώτικα επαγγέλματα. Κάθε άλλο. Υπήρχαν σε όλο τον ελληνικό, ακόμα και το βαλκανικό χώρο. Οι λόγοι που τα μνημονεύω είναι άλλοι.

Πρώτα - πρώτα και θα έλεγα κυρίως, για να τα σώσω από τον αφανισμό. Η πρόοδος ή «πρόοδος» για πολλούς, μετά τα μέσα του περασμένου αιώνα τα αχρήστεψε, τουλάχιστον τα περισσότερα. Έτσι όμως εγκαταλειμμένα και παραμερισμένα δεν μπορούσαν να περιμένουν τίποτ' άλλο από τη λησμονιά, η οποία οδηγεί στον τελειωτικό θάνατο.

Ο δεύτερος λόγος, που μου υπαγόρευσε την ανάγκη να τους δώσω μια θέση σε κάποιο έντυπο, είναι το γεγονός ότι το καθένα από αυτά το άσκησαν, κατά την τελευταία περίοδο, κάποιο συγκεκριμένος συμπολίτης μας, σε ορισμένο χώρο, σε μαγαζί, σε εργαστήριο, σε αυλή, και το καθένα τους παραμένει καταγραμμένο στις μνήμες των ηλικιωμένων, καλύτερα να πω πια των υπερήλικων Γιδιωτών και των δυο φύλων και η αναφορά στα πρόσωπα εκείνα, όπως και στα ζανάτια που ασκούσαν αποτελεί μια γλυκιά ανάμνηση.

Ν' αναφέρω κι έναν τρίτο λόγο που με παρακίνησε να τα νεκραναστήσω.

Όλα αυτά, τεχνίτες και τέχνες αποτέλεσαν ένα συστατικό του πολιτιστικού μας παρελθόντος. Κάποτε αποτελούσαν αναγκαιότητα, συντελούσαν στην επιβίωση των ανθρώπων ή στη βελτίωση της ζωής τους.

Έτσι, το ένιωθα σαν χρέος. Μια φωνή μέσα από τη συνείδησή μου με καλούσε να επιστρατέψω τις λίγες δυνάμεις μου, για να δώσω σε επαγγέλματιες και επαγγέλματα, μια θέση μέσα στα γραπτά μου.

Αυτό είναι το πρώτο μέρος του βιβλίου. Απευθύνεται όχι μόνο σ' εκείνους που πρόλαβαν να τα γνωρίσουν, να τα ασκήσουν κι ενδεχομένως να δεχτούν τις υπηρεσίες τους. Προκαλεί και όλους τους άλλους, όσους είδαν

το φως αργότερα, όσους στάθηκαν τυχεροί και δε γνώρισαν τα δεινά των δυο απαίσιων πολέμων. Τους καλεί να σκύψουν με ενδιαφέρον και να πληροφορηθούν όσα αποτελούσαν τη βάση της ζωής των αμέσως προηγούμενων από αυτούς γενεών.

Στα σχολεία μαθαίνουμε από πολύ νωρίς την ιστορία του λαού μας, αλλά και των άλλων λαών, από τότε που υπάρχουν. Μαθαίνουμε ακόμα και τη μυθολογία τους, η οποία αποτελεί, τις περισσότερες φορές, το γόνιμο χώμα μέσα στο οποίο ζεστάθηκαν οι ρίζες της αληθινής ιστορίας. Δίπλα όμως σ' εκείνη, που θα την ονομάζαμε μεγάλη ιστορία, υπάρχει και η άλλη, η μικρή, η τοπική, που ακόμα ακουμπάει στο σήμερα.

Έχουμε χρέος να τη μαθαίνουμε κι αυτή. Να την αναζητούμε στις προφορικές αφηγήσεις των ηλικιωμένων, στις επισκέψεις χώρων, όπου και όταν εκτίθενται υλικά απομεινάρια περασμένων χρόνων και βέβαια σε γραπτά κείμενα, όσων είχαν το κουράγιο να καταπιαστούν με αυτό το δύσκολο από πολλές απόψεις έργο.

Εδώ θα σταθώ για να πω ότι, δόξα τω θεώ, στην Πόλη μας τα τελευταία χρόνια είναι αρκετοί οι πνευματικοί εργάτες, που ο καθένας με τις επιλογές και τις δυνάμεις του, φροντίζει να φωτίζει πλευρές του πολύ παλιού ως του αρκετά πρόσφατου παρελθόντος της.

Και έρχομαι στο δεύτερο μέρος του τίτλου του βιβλίου, στις «Άλλες Ιστορίες». Εδώ η λέξη ιστορία μπορεί να αντικατασταθεί άνετα από τις λέξεις μνήμες, αναμνήσεις, προσωπικά μαθήματα και παθήματα αυτού που υπογράφει το βιβλίο.

Ο θεός μου χάρισε βίο μακρύ. Μου έδωσε την ευκαιρία να γνωρίσω εποχές, που μοιάζουν πολύ περισσότερο με τον κόσμο του δέκατου ένατου, δέκατου όγδου κι αμόμα παλιότερου αιώνα, παρά με το σημερινό. Να περάσω ανυπόδητος, σαν άλλος πυροβάτης, μέσα από τα αποκαΐδια ενός παγκόσμιου κι ενός αδερφοκτόνου πολέμου.

Να βγω ύστερα στο στίβο της ζωής άοπλος, χωρίς εφόδια, πέρα από τη δίψα του κάθε νέου να δημιουργήσει, να προκόψει με κάθε θυσία.

Μέσα στις «Άλλες Ιστορίες» εντάσσω και τα λυπητερά περιστατικά της οικονομικής κατάρρευσης κάποιων οικογενειών, που εκείνες μεν είχαν σχέση με τη γενέτειρά μου, εγώ δε με τις ίδιες.

Το σύνολο των κειμένων του βιβλίου αυτού δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες της Πόλης μας ή σε εφημερίδες και περιοδικά της Βέροιας. Κάποια μάλιστα δημοσιεύτηκαν και στις δυο πόλεις. Η δημοσίευση κράτησε χρόνο. Κάποια μάλιστα από τα φιλόξενα εκείνα φύλλα δεν κυκλοφορούν πια.

Αποσύρθηκαν για πάντα, μαζί με τους εκδότες τους.

Η ιδιαιτερότητα αυτή έχει σαν συνέπεια να συναντήσει ο αναγνώστης κάποιες επαναλήψεις και επικαλύψεις. Ας τις προσπεράσει. Δεν θέλησα να τις αφαιρέσω. Μου φαινόταν πως θα διατάρασσα την όποια δομή των γραπτών μου.

Οι ιστορίες αυτές πήγασαν όλες από το μνημονικό απόθεμα των παιδικών και νεανικών μου χρόνων. Δεν υποστηρίχτηκαν από σημειώσεις και ημερολόγια. Ούτε από έρευνες σε αρχεία ιστορικών πηγών. Παραδόθηκαν στον εκδότη μόνο ύστερα από μια γλωσσική επεξεργασία από ανθρώπους πιο γραμματιζόμενους από μένα. Σαν περιεχόμενο, παραμένουν απείραχτες.

Σας τις παραδίνω, γνωρίζοντας πως είναι η τελευταία μου προσπάθεια. Όπως λένε τα βιβλία, είναι το «κύκνειον άσμα» μου.

Μάιος 2015
Γιώργος Ντελιόπουλος

ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Ο Γελαδάρης

Νησέλι: Η αγγέλη του χωριού και ο γελαδάρης με τα δύο παιδιά του στις ώρες του σταλού, στο ποτάμι.

Πριν γίνει ο αναδασμός και τα αρδευτικά έργα, στον κάμπο του Ρουμλουκιού οι κάτοικοι διατηρούσαν ζώα πολλά, όπως πρόβατα, γελάδια, αλόγα, κυρίως όμως βουβάλια. Όλα σχεδόν τα νοικοκυριά είχαν ζώα τα οποία δεν ζεύονταν στο ζυγό, αλλά τα είχαν για αναπαραγωγή.

Αυτά τα ζώα τα έστελναν, συνήθως, στην αγέλη του χωριού. Το κάθε χωριό είχε τον αγελαδάρη ή γελαδάρη, όπως τον έλεγαν στην εντόπια διάλεκτο, ο οποίος συγκέντρωνε όλα τα ζώα του χωριού και τα έβοσκε. Οι γελαδάρηδες ήταν άτομα που δεν είχαν δικό τους βγιο, ούτε χωράφια και άλλες γεωργικές δραστηριότητες. Σε πολλά χωριά αυτό το έκαναν οι τουρ-

κόγυφτοι. Πολλές φορές υπήρχαν δύο αγέλες στο χωριό. Η διάρκεια φύλαξης ήταν εξάμηνη, από του Αγίου Γεωργίου, έως του Αγίου Δημητρίου και το αντίθετο.

Τη συμφωνία την έκαναν λίγες μέρες πριν τελειώσει το εξάμηνο. Η αμοιβή γινόταν με γέννημα, στάρι ή καλαμπόκι, και με το κεφάλι, δηλαδή ένα άλφα ποσό για κάθε ζώο.

Ο γελαδάρης έβγαινε πολύ πρωί στη γελαδαριά, και περίμενε να του φέρουν τα ζώα. Γνώριζε ποιος δεν τα έφερε, και πολλές φορές καθυστερούσε για να έρθουν ακόμα όσοι άργησαν.

Το βράδυ λίγο πριν βασιλέψει ο ήλιος τα «χτυπούσε», τα επέστρεφε δηλαδή στο χωριό. Τα ζώα ήταν μαθημένα, και το καθένα έπαιρνε το δρόμο του. Όλοι οι δρόμοι γέμιζαν με ζώα. Μόνο τα πρωτάρικα μπερδευόταν, γι' αυτό τις πρώτες μέρες ένας από την οικογένεια έπρεπε να βγει για να τα υποδεχτεί, ώσπου να τους γίνει συνήθεια.

Τους καλοκαιρινούς μήνες, το μεσημέρι τα πήγαιναν για δυο τρεις ώρες στο σταλό για ανάπαυση. Στα χωριά, όπως η γενέτειρά μου, το Κεφαλοχώρι, που ήταν κοντά στο ποτάμι, τα πήγαιναν εκεί, γιατί υπήρχε περισσότερη δροσιά. Συναντούσαν όμως ένα πρόβλημα με τα βουβάλια, που ήταν και τα περισσότερα στις αγέλες. Καθώς ήταν παχύδερμα, είχαν περισσότερη ανάγκη για νερό από τα άλλα ζώα. Γι' αυτό πολλές φορές έμπαιναν στα βαθιά και δεν ήθελαν να βγουν ακόμα και όταν η αγέλη είχε ξεσταλίσει.

Ο γελαδάρης είχε υποχρέωση να παρακολουθεί τις ετοιμόγεννες βουβάλες ή αγελάδες. Αν τύχαινε να γεννηθεί μοσχάρι στην αγέλη, δικαιούνταν να ζητήσει μπαχτσίσι από τον νοικοκύρη. Υποχρέωση είχε ακόμα να γνωρίζει ποιο ζώο ζευγαρώνονταν, και ποιο «έσερνε». Αν υπήρχε μπικάδι (αρσενικό) καλώς, αν όχι, έπρεπε να ειδοποιήσει τον ιδιοκτήτη του ζώου για να το πάει σε ζευγάριωμα.

Εννοείται, πως όποιος είχε τη δυνατότητα, παρά το γεγονός ότι είχε δηλωμένα τα ζώα του στην αγέλη, να τα βόσκει μόνος, κυρίως κάποιο από τα παιδιά του, το έκανε. Στην περίπτωση αυτή σχηματιζόταν το λεγόμενο κούτσουμπλούκι (= κουτσό + μπουλούκι, μικρή ομάδα, αγέλη ζώων) και τα ζώα είχαν καλύτερη περιποίηση. Η μεγάλη αγέλη ήταν δυσκίνητη, δεν μπορούσε να πάει όπου νάναι και περιοριζόταν μόνο σε ανοιχτούς χώρους, χωρίς πολλά σπαρτά γύρω, ώστε να αποφεύγονται οι ζημιές.

Οι αγέλες σταμάτησαν να υπάρχουν μετά τον αναδασμό, όταν τα βοσκοτόπια έγιναν καλλιεργήσιμη γη.

Ο Παραγιός

Στις μέρες μας τα παιδιά πάνε να γίνουν είδος υπό εξαφάνιση. Υπάρχουν χωριά ημορεινά και κυρίως ορεινά, αλλά και καμπίσια, στα οποία πέρασαν χρόνια τώρα, που δεν ακούστηκε κλάμα νεογέννητου παιδιού. Οι παππούδες τα Χριστούγεννα δεν αγοράζουν καλούδια για τα παιδάκια που θα έρχονταν πριν ακόμα χαράξει να τους τραγουδήσουν τα Κάλαντα. Τα σχολεία έκλεισαν και τα διδακτήρια μετατράπηκαν σε αίθουσες τελετών, σε χώρους μνημοσύνων. Οι παπάδες ξέχασαν πώς στεφανώνουν και πώς βαφτίζουν. Μόνο τη νεκρώσιμη ακολουθία την έμαθαν απ' όξω και ανακατωτά. Κατάσταση τραγική. Κατά μέσο όρο τρεις πεθαίνουν, δυο γεννιούνται. Έτσι η Πολιτεία, παρακινήμενη και από τις λεγόμενες διεθνείς συμβάσεις, υποχρεώθηκε να κηρύξει το παιδί προστατευόμενο είδος. Άρχισε να παίρνει μέτρα, με τα οποία ελπίζει ότι θα σταματήσει τον κατήφορο, θα παρακινήσει τα νέα ζευγάρια να κάνουν περισσότερα παιδιά. Ψήφισε νόμους ευεργετικούς για τις πολύτεκνες οικογένειες. Μέτρα πήρε για να προστατέψει και τα ήδη γεννημένα. Καθιέρωσε τους εμβολιασμούς, ίδρυσε βρεφονηπιακούς σταθμούς, επέβαλε την υποχρεωτική εκπαίδευση, την απαγόρευση εργασίας, την οινοποσία ως μια ηλικία. Και το αποτέλεσμα; Ο θεός να βάλει το χέρι του...

Ήταν όμως πάντοτε έτσι τα πράγματα; Κάθε άλλο. Αν ρωτήσεις έναν ηλικιωμένο από τα γύρω χωριά θα σου πει πως στο σχολείο με τη χορταριασμένη σήμερα αυλή, με τα σπασμένα τζάμια και τη μισογκρεμισμένη σκεπή, τις δεκαετίες του σαράντα και του πενήντα, αλλά και του εξήντα ακόμα φοιτούσαν δεκάδες μαθητές, οι δρόμοι του χωριού τις ελεύθερες ώρες ήταν γεμάτοι από το παιδομάνι και οι πολύτεκνες οικογένειες, με παιδιά πάνω από πέντε η καθεμιά, ξεπερνούσαν το πενήντα τοις εκατό.

Πολλά παιδιά όμως σημαίνει και πολλά στόματα για θρέψιμο, ποδαράκια για παπούτσωμα και κορμιά για ντύσιμο. Το να περιμένει ο πατέρας να ολοκληρώσει ο γιος την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ύστερα να τον βγάλει στη δουλειά, ήταν πολυτέλεια ασυγχώρητη. Η βοσκή των ζώων, οι βοηθητικές δουλειές στα χωράφια, για τα αγόρια, η συμμετοχή της κόρης στο μέγιστο των μικρότερων αδερφών της, στη λάττρα του σπιτιού, αποτελούσαν πράγματα αυτονόητα. Για το σχολείο αρκούσαν οι μια-δυο πρώτες τάξεις, άντε ακόμα καμιά παραπάνω για τα αγόρια, να μάθουν λίγο-λίγο να συλλαβίζουν και να γράφουν κανένα γράμμα, όταν θα είναι στρατιώτες.

Και καλά να το έστελνε μόνο στα σπιτικά ζώα, να το έπαιρνε το δεκάχρονο αγοράκι στα οικογενειακά χωράφια. Δυστυχώς, υπήρχαν και χειρότερα. Συνηθίζονταν πάρα πολύ να «στ'χούν», να σιχούν, να δίνουν τα παιδιά τους με αντάλλαγμα κάποιες δεκάδες οκάδες σταριού ή μερικές εκατοντάδες δραχμές σε κάποιον άλλο νοικοκύρη. Τα έκαμναν τα παιδάκια «χουσιμικιάρ'δεις», χουσιμικιάρηδες, ένα είδος σκλάβου. Το μόνο που έλειπε ήταν η ισοβιότητα. Η θητεία ήταν εξάμηνη. Αρχιζε από τις 23 Απριλίου, ημέρα του αγίου Γεωργίου και διαρκούσε ως τις 25 Οκτωβρίου. Ανήμερα της γιορτής του Μυροβλύτη είτε ανανεωνόταν η θητεία είτε το παιδί-σκλάβος άλλαζε αφεντικό. Κατά κανόνα προκαθοριζόνταν αν η θέση του θα ήταν «στο ζευγάρι», δηλαδή στις καθαρά γεωργικές δουλειές ή στα κοπάδια μικρών και μεγάλων ζώων. Στην πρώτη περίπτωση ο λουφές, ο μισθός δηλαδή ήταν κάπως μεγαλύτερος. Εκείνο για το οποίο δεν γινόταν λόγος κανένας ήταν η μεταχείριση που θα είχε το μικρό σκλαβόπουλο. Ως παραγιός είχε μόνο υποχρεώσεις. Ήταν στη διάθεση του εργοδότη του όχι μόνο όλη την ημέρα μα και όλο το εικοσιτετράωρο. Ούτε η τρυφερή του ηλικία, ούτε η σωματική κούραση, που έφτανε ως την εξάντληση, ούτε οι καιρικές συνθήκες αποτελούσαν λόγο για μια πιο ανθρώπινη μεταχείριση. Και να ήταν μόνο η δουλειά! Πολλές φορές το δύστυχο το πλάσμα ερχόταν αντιμέτωπο με τη βάνουση μεταχείριση, με ποινές διάφορες και φυσικά με ξυλοδαρμούς. Πού να πάει όμως να κάμει τα παράπονά του, από πού να γυρέψει στήριξη; Ο πατέρας είχε πάρει προκαταβολικά την εξαμηνιαία αμοιβή του γιου του και του ήταν αδύνατο να την επιστρέψει, όπως όφειλε να κάνει αν το παιδί έφευγε από τη δουλειά. Έπρεπε λοιπόν να τα κάνει όλα «καμπούλι», να τα υποστεί αδιαμαρτύρητα.

Παραγιοί υπήρχαν και σε άλλα επαγγέλματα, στο σιδερά, στον καροποιό, στο ράφτη. Πολύ συχνά και εκείνα τα παιδιά αντιμετώπιζαν τη σκληρότητα του μάστορα. Ίσως ο παραγιός του σιδερά να είχε δοκιμάσει αρκετές φορές το βάρος του σφυριού στα πόδια του. Εκεί όμως το νεαρό πλάσμα πήγαινε ως μαθητευόμενος. Είχε την ελπίδα πως κάποια στιγμή, μέσα σε ένα, δυο χρόνια θα προβιβαστεί, θα γίνει κάλφας, αργότερα μάστορας. Η θέση του μέσα στο εργαστήριο δεν είχε σαν μοναδική αποστολή να κερδίσει κάποια χρήματα, σε αντίθεση με το χουσιμικιάρη, ο οποίος δεν είχε τίποτα να μάθει. Το μόνο που περίμενε ήταν να πάθει.

Ευτυχώς, από τα χωριά μας έλειπε η συνήθεια να στέλνουν τα κορίτσια ως υπηρέτριες στα γειτονικά αστικά κέντρα. Το φαινόμενο παρατηρήθηκε μόνο μετά τον πόλεμο, αλλά σε λίγες περιπτώσεις. Δεν ξέρω αν οφείλεται σε έλλειψη ζήτησης ή σε άρνηση της ρουμλουκιώτικης οικογένειας να βγάλει την κορασιά από το σπίτι και να τη στείλει σε ξένα χέρια.

Ο μπάιος

Ο γυρολόγος - πραματευτής.

Είναι γνωστό και το έχω τονίσει πολλές φορές ότι το ρουμλουκιώτικο νοικοκυριό παρουσίαζε μια αυτάρκεια αγαθών σε όλους τους τομείς, στη διατροφή, στο ντύσιμο, στην υπόδηση. Τα πράγματα που αγόραζε ήταν μετρημένα και αυτό όχι μόνο γιατί δε χρειαζόταν περισσότερα, αλλά και γιατί δεν είχε την οικονομική δυνατότητα. Μάζευε τις σοδειές του, συντηρούσε κοπάδια από μικρά και μεγάλα ζώα, από πουλερικά διάφορα, μα αγοροπωλησίες δεν έκαμνε, στη τσέπη του δεν έφτανε ποτέ περίσσιο ρευστό χρήμα. Ακόμα και αυτόν τον μπακάλη, από όπου προμηθευόταν βασικά είδη, όπως το άλας, το λάδι, τις ελιές, τη ζάχαρη και τον καφέ, τον πλήρωνε από χρόνο σε χρόνο με είδος, με γεωργικά προϊόντα. Γεωργικά προϊόντα, που κατά βάση ήταν δύο: Το σιτάρι και το καλαμπόκι. Καλοκαιρινό το πρώτο, φθινοπωρινό και χειμωνιάτικο το άλλο. Οι πιο πολλές όμως εκκρεμότητες ταχτοποιούνταν μετά τον αλωνισμό. Ο καλοπληρωτής νοικοκύρης, όταν έβαζε το ευλογημένο γέννημα στα σακιά, έκαμνε το λογαριασμό του. Τόσο για το ψωμί της χρονιάς, τόσο για σπόρο, τόσο για εξόφληση χρεών. Αν ο λογαριασμός δεν έβγαινε, γιατί η χρονιά δεν ήταν ευνοϊκή και η παραγωγή δεν είχε πάει καλά, μείωνε το πρώτο μερίδιο. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, που τα νοικοκυριά από τα Χριστούγεννα και μετά ξεχνούσαν το καθάριο, το σιταρένιο ψωμί και βολεύονταν με το καλαμποκίσιο. Όλα κι όλα. Τα χρέη έπρεπε να πληρωθούν. Το μέτωπο του νοικοκύρη να είναι καθαρό. Κάτι λίγο πρόσφεραν στον οικογενειακό κορβανά τίποτα φασόλια, σουσά-

μι, παλιότερα το κεχρί. Ψιλά πράγματα, μια ανάσα για κάτι έκτακτο.

Υπολογίσιμο ήταν το καλαμπόκι. Από αυτό όμως δικαιούνταν όχι μόνο οι κύριοι του νοικοκυριού, μα και οι βοηθοί τους, οι συνεργάτες, τα ζώα του σπιτιού. Έρχονταν χειμώνας και όλα προσδοκούσαν ό,τι τους αναλογεί: Τα πουλερικά, το θρεφτό (= το γουρούνι), τα πρόβατα, όσα από τα μεγάλα- βόδια, βουβάλια- έμπαιναν στο ζευγάρι ή γαλατεύονταν. Σπυρί ή γιαρμάς, αλεσμένο δηλαδή σε χοντρό αλεύρι, προσφέρονταν σε μερίδες καλά υπολογισμένες, ώστε να φτάσει για όλους, δίποδους και τετράποδους. Αυτό που οι νότιοι ονομάζουν μπομποτά, εννοώντας το καλαμποκόσιο ψωμί και που το έφαγαν στην Κατοχή, όταν το έβρισκαν, σαν παντεσπάνι, εμείς το είχαμε εδώ μόνιμα. Πλημμύρες, αναβροχιές, ζεστός λίβας, δυνατές μπόρες έκαμναν το καθένα τη ζημιά του στα σιτάρια και στα άλλα δημητριακά, οπότε όλος ο προϋπολογισμός πήγαινε περίπατο. Έρχονταν χρονιές που στο αλώνι είτε με τη ντοκάνη πιο παλιά είτε με την πατόζα και την κομπίνα αργότερα, ήταν περισσότερο το άχυρο και λιγότερος ο καρπός. Χώρια που ως το 1912 τη μισή εσοδεία την έπαιρνε ο τοπικός μπέης.

Και όμως, η προσφυγή τελικά στην αγορά ήταν αναγκαία, πέραν των βασικών που προαναφέραμε. Κυρίως αυτό γινόταν για να καλυφτούν μικροανάγκες που είχαν να κάνουν με τα προικιά των κοριτσιών, που δόξα τω θεώ, δεν έλειπαν από κανένα σπίτι. Μόνο που γι' αυτό δεν ήταν ανάγκη να τρέξουν στη μακρινή Βέροια, ακόμα και στον πιο κοντινό Γιδά. Ο έμπορος ερχόταν στην αυλή τους. Ήταν ο περίφημος μπάιος. Έφτανε στο χωριό με διάφορα μεταφορικά μέσα: Με τα ποδαράκια του, κρατώντας στα χέρια δυο καλάθια, με το γαϊδαράκο, φορτωμένο από τα αυτιά ως την ουρά και ο πιο πλούσιος με το αλογόκαρο, πάντα σκεπασμένο με τέντα σε καμπύλο σχήμα. Για κάποιον λόγο που δεν μου είναι εύκολο να τον εξηγήσω, τους αποκαλούσαν και μαυραγορίτες. Δεν θυμούμαι να είχαν κοινά σημεία με τους ομώνυμους παλιανθρώπους των μεγαλουπόλεων, που έπιναν το αίμα του πεινασμένου κοσμάκι για ένα κομμάτι ψωμί.

Ένα κουδούνι και συνηθέστερα η χαρακτηριστική φωνή του, προειδοποιούσε το γυναικόκοσμο ότι κατέφτασε. Ποιο ήταν το περιεχόμενο τηςπραμάτειας του; Πριν το περιγράψουμε ας αναφέρουμε τα χαρακτηριστικά του: Πλούσιο σε ποικιλία, αλλά φτωχό σε ποσότητα, ιδιαίτερα, όταν έπρεπε να χωρέσουν όλα μέσα σε δυο πλεκτά καλαμμένα καλάθια- οπότε ο έμπορος ονομαζόταν *καλαθάρος*. Επειδή, όπως είπαμε, η πελατεία τους αποτελούνταν, κατά κύριο λόγο, από κορίτσια τα οποία ετοιμάζαν τα προικιά τους, τα είδη που είχαν πέραση ήταν βελόνες απλές και ραπτομηχανής, κουμποβέλινα, βελονάκια και τσιγκιλάκια (ειδικές βελόνες για τις δαντέλες), κλούτσες (= βελόνες μεγάλες για χοντρά πλεκτά), τερπιλίκια (ειδικά νήμα-

τα καλής ποιότητας για γαρνιτούρες σε υφαντά και πλεκτά), νήματα διάφορα, καρούλια, κουβαρίστρες, καρφίτσες, κουμπιά και κόπιτσες, γαϊτάνια, ψαλίδια. Από τον κατάλογο δεν έλειπαν ακόμα είδη καλλωπισμού. Τίποτα πούδρες, κρέμες προσώπου, κοκκινάδια για τα μάγουλα και τα χείλια, κανένα μοσχοσάπουνο για τις καλές ώρες, χτένες και χτενάκια στολισμού, τσουράκια (= σκουλαρίκια) και μπιλτζίκια (= βραχιόλια). Ακόμα και κανένα αραχνοϋφαντο γυναικείο εσώρουχο, κρυμμένο και καταχωνιασμένο στα απόκρυφα του «καταστήματος», για να δοθεί με τον πιο συνωμοτικό τρόπο. Φυσικά όταν ο μπάιος διέθετε όχημα τότε τα είδη του ήταν περισσότερα. Μπορούσε να διαθέτει και κάποια τόπια υφάσματος, μεταλλικά κουτάκια με μπογιές και την ανάλογη ζυγαριά ακριβείας, που όλο βαριά-βαριά ζύγιζε και όλο η ποσότητα ήταν λιγότερη, άλλα είδη νοικοκυριού, τσίγκινα και εμαγιέ πιάτα, πήλινα είδη, στάμνες και λοιπά. Πάντως στην περίπτωση που κυριαρχούσαν τα υφάσματα, ο μπάιος βαφτίζονταν σε *μπασματζή*.

Οι συναλλαγές με τους εμπόρους αυτούς σπάνια γινόταν με χρήματα. Το συνηθέστερο νόμισμα ήταν οι σπιτικές κότες, τα αυγά τους και αν τα ποσά ήταν κάπως μεγαλύτερα, γεννήματα, σιτάρι, καλαμπόκι, φασόλια. Το τι γινόταν σε αυτές τις περιπτώσεις με το ζύγισμα, ήταν άλλο πράγμα. Οι καημένες οι γυναίκες καταλάβαιναν ότι τις κλέβουν, δεν τολμούσαν όμως να το εκμυστηρευτούν στους άντρες τους, γιατί στην καλύτερη περίπτωση θα τις απαγόρευαν στο μέλλον κάθε είδους συναλλαγή. Έτσι κατάπιναν την απάτη σιγομουρμουρίζοντας για παρηγοριά την παροιμιώδη κατάρα: «Μ' έφαγες, σ' έφαγα, χαράμ' να σι γέν'» Δεν έλειπαν και τα βερεσέδια. Τότε βέβαια οι τιμές χτυπούσαν στο κόκκινο.

Παρόλα αυτά, η κατηγορία αυτών των μικροεμπόρων ήταν συμπαθητική. Οι πρώτοι μάλιστα, οι «καλαθάραι», έμεναν τις νύχτες σε κάποιο σπίτι, γιατί αυτοί έρχονταν με το τρένο από τη Θεσσαλονίκη. Ήξεραν όλους τους χωριανούς κάθε ηλικίας με το μικρό τους όνομα και μόλις έμπαιναν στην αυλή, είχαν για τον καθένα και κάποιο μικροπείραγμα. Πάντως εγώ που τους έζησα, ποτέ δεν μου λύθηκε η απορία, πώς μπορούσαν αυτοί οι άνθρωποι να σηκώνουν τόσο βάρος, που όσο περνούσε η μέρα γινόταν περισσότερο, αφού σ' εκείνο που υπήρχε έμπαινε και των πουλερικών, που τα κρεμούσαν με ένα σκοινί έξω από το καλάθι και έτσι κρεμασμένα τα κουβαλούσαν, ώσπου να ολοκληρώσουν το γύρο του χωριού.

Αραιώσαν τις εμφανίσεις τους και τελικά αποσύρθηκαν εντελώς οι μπαϊάδες, όταν άρχισε να ανεβαίνει κάπως το βιοτικό επίπεδο στα καμποχώρια, μπήκαν τα λεωφορεία, το τρένο έκαμνε συχνότερες στάσεις και η επαφή με την αναδυόμενη αγορά του Γιδά, κυρίως, άρχισε να πυκνώνει.

Ο αγωγιάτης ή κираτζής

Τα παλιά χρόνια που δεν υπήρχαν τα μηχανοκίνητα μεταφορικά μέσα, όπως το τρένο, το αυτοκίνητο, όλα τα εμπορεύματα μετακινούνταν με ζώα, άλογα, μουλάρια, στα οποία φόρτωναν μεγάλα φορτία για το εξωτερικό.

Οι άνθρωποι αυτοί γνώριζαν όλες τις αγορές των Βαλκανίων και της Ευρώπης. Καμιά φορά έφταναν ως τα βόρεια της Μ. Ασίας, ταξιδεύοντας μέρες και νύχτες, με αμέτρητους κινδύνους από ληστές και πειρατές. Τα ζώα ήταν άλογα, μουλάρια συνηθισμένα σε δύσβατους δρόμους και μονοπάτια.

Τα άτομα που συνόδευαν τα καραβάνια ήταν και αυτοί σκληραγωγημένοι. Πολλές φορές έτρωγαν και κοιμόταν πάνω στα φορτία των ζώων, ενώ εκείνα προχωρούσαν. Οι αγωγιάτες ήταν τίμιοι, δοκιμασμένοι, γι' αυτό οι Έλληνες έμποροι αλλά και οι ξένοι τους εμπιστεύονταν τα εμπορεύματά τους, που πολλές φορές ήταν θησαυροί.

Σε κάθε καραβάνι υπήρχε ο οδηγός, αυτός είχε το γενικό πρόσταγμα, ήταν ο αρχικιρατζής.

Στο δρόμο τραγουδούσαν τραγούδια της λευτεριάς του τόπου, της ξενιτιάς.

Από τις αρχές όμως του περασμένου αιώνα, που η χώρα μας συνδέθηκε με την Ευρώπη και την Ανατολή με τις σιδηροδρομικές γραμμές και άλλα μηχανοκίνητα μεταφορικά μέσα, άρχισε η παρακμή, και σύντομα τα καραβάνια μειώθηκαν, περιορίζοντας τις μεταφορές μόνο σε τόπους, όπου δεν υπήρχαν μεταφορικά μέσα. Βέβαια, ποτέ δεν χάθηκε αυτό το επάγγελμα του αγωγιάτη του αλόγου και του μουλαριού. Σήμερα έχουν ακόμα την πρώτη θέση μέσα στα πυκνά δάση για την μεταφορά ξυλείας, καυσόξυλων και εμπορικής ξυλείας. Σε πολλά ορεινά χωριά, τα άλογα, τα μουλάρια, τα γαϊδούρια και σήμερα είναι αχώριστοι σύντροφοι του ανθρώπου.

Ο αρκουδάρος

Μέσα στα αμέτρητα επαγγέλματα που έχω καταγράψει, είναι και το επάγγελμα του αρκουδιάρη, του αρκουδάρου στη ντοπιολαλιά. Όπως πολλά άλλα επαγγέλματα έτσι και του αρκουδιάρη ήταν γνωστό σε αρκετές βαλκανικές χώρες από τα χρόνια της τουρκοκρατίας και διατηρήθηκε ως το 1992, όταν στην χώρα μας εμφανίστηκε η οργάνωση “ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ”. Πρόκειται για μια αστική, μη κερδοσκοπική οργάνωση, από ιδιώτες, που στην αρχή χρειάστηκε να βάλουν βαθιά το χέρι στην τσέπη, με σκοπό να επιλυθεί οριστικά το πρόβλημα της αρκούδας χορευτριάς, και στη συνέχεια επεκτάθηκε στην προστασία της καφέ αρκούδας και τον βιότοπό της στην Ελλάδα.

Αρκετοί συμπολίτες μας από τον συνοικισμό Αγίου Γεωργίου, έκαναν αυτό το επάγγελμα. Η άποψη που επικρατούσε πως η αρκούδα, καθώς και η χαριτωμένη μαϊμού βασανιζόταν από τον εκπαιδευτή, διαψεύδεται από τον γιο ενός γνωστού αρκουδιάρη της πόλης μας.

- Η αρκούδα, λέει, και η μαϊμού είναι έξυπνα ζώα, και εύκολα μπορεί κανείς από μικρή ηλικία να τα εκπαιδεύσει σε όποιο νούμερο θέλει. Ο πατέρας μας την θεωρούσε σαν παιδί της. Φρόντιζε την διατροφή της, την υγεία, την καθαριότητα, πολλές φορές νοιαζόταν περισσότερο γι' αυτήν, παρά για τα παιδιά του. Πώς είναι δυνατόν να βασανίζει ένα ζώο που μ' αυτό θα ζήσει την οικογένειά του για μερικές δεκαετίες;

Αυτά και άλλα μας είπε ο γιος του αρκουδιάρη. Εξάλλου έχουμε δει και έχουμε ακούσει πριν μερικά χρόνια έναν συμπολίτη μας αρκουδιάρη, να κλαίει μπροστά στον τηλεοπτικό φακό, όταν του πήραν την αρκούδα του οι οικολόγοι:

- Ας μου έπαιρναν ένα από τα παιδιά μου, είχε δηλώσει, παρά την αρκούδα μου, με την οποία ζούσα όλη την οικογένειά μου.

Έχουμε όμως και την άλλη πλευρά, των οικολόγων, που υποστηρίζουν

Στον τόπο μας λένε πως αν ακούσεις το ντέφι του αρκουδιάρη στο γείτονά σου, περίμενε να έρθει και στο σπίτι σου.

πως η αρκούδα-χορεύτρια βασανιζόταν από τον εκπαιδευτή της για να μάθει να χορεύει. Μάλιστα, λέγεται, ότι η εκπαίδευση ήταν επώδυνη. Την υποχρέωναν να πατάει πάνω σε πυρακτωμένη λαμαρίνα, ενώ ο εκπαιδευτής χτυπούσε το νταϊρέ (= ντέφι), και με αυτόν τον τρόπο μάθαινε τον χορό. Βέβαια, αν αυτό συνέβαινε, είναι πράγματι σκληρό. Από την άλλη πάλι, μπορεί να κάνει κανείς τη σκέψη: Πώς δεν αντιδρούσε το ζώο να τον κατασπαράξει;

Θα αναφέρω μερικά νούμερα που θυμούνται από μικρό παιδί, από τότε που ακολουθούσαμε από κοντά την αρκούδα. Πιστεύω πως όλοι όσοι τα γνώρισαν μια φορά θα τα θυμούνται τα καμώματα της αρκούδας και της μαϊμούς, όπως το « πώς κοιμάται ο γέρος με τη γριά, πώς κοιμάται η Αλίκη με τον Δημήτρη Παπαμηχαήλ, ή πώς βάζουν πούδρα τα κορίτσια;»

Εκτός όμως από όλα αυτά, ο λαός μας είχε δημιουργήσει διάφορους μύθους, γύρω από την αρκούδα - χορεύτρια. Τη δεχόταν στο σπιτικό του και αρκετοί το θεωρούσαν γούρι να χορεύει.

Πίστευαν πως είχε κάποιες ιδιότητες, να διώχνει τα κακά πνεύματα, να γιατρεύει τις αρρώστιες, να λύνει τα μάγια. Γι' αυτό έβαζαν την αρκούδα μέσα στο σπίτι. Βέβαια, αυτό ο πανέξυπνος αρκουδιάρης το εκμεταλλευόταν. Σαν πατούσε μέσα στον οντά η αρκούδα, ήταν δύσκολο να την βγάλει ο αρκουδιάρης. Την είχε καλά δασκαλεμένη, αν δεν ασήμωνε πλουσιοπάροχα η νοικοκυρά, δεν το κουνούσε από τη θέση της. Έτσι έπαιρνε ό,τι ήθελε, ψωμί, τυρί, αλεύρι, χρήματα, κρέας, αν ήταν ημέρες Χριστουγέννων. Χρήματα όμως έπαιρνε και από τους αφελείς, που δεν ήταν και λίγοι, απ' αυτούς που ζητούσαν λίγες τρίχες από την αρκούδα, και χόμα από την πατημασιά της, για να φτιάξουν χαμαϊλιά - φυλαχτά, για κάποιον που υπέφερε από ψυχολογικά προβλήματα, από μελαγχολίες και φοβίες ή να κάνουν σε κάποιον μάγια οι μάγισσες.

Όλα όμως τέλειωσαν, όπως ένα ωραίο παραμύθι της γιαγιάς. Μια μέρα ήρθε η οργάνωση "ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ" και μάζεψε όλες τις αρκούδες με το χαρτί του νόμου και τις οδήγησε στον Αστικό Σταθμό του κέντρου προστασίας αρκούδας

Την ώρα που ο αρκουδιάρης τραγουδούσε και ταυτόχρονα χτυπούσε το ντέφι, η χορεύτρια αρκούδα τον έβλεπε στα μάτια.

Ο εφημεριδοπώλης

Ο άνθρωπος ανέκαθεν ένιωθε την ανάγκη να πληροφορείται τι συμβαίνει γύρω του, στο χωριό του, στην πόλη και αργότερα σε όλο τον κόσμο. Τα χρόνια που ακόμα οι εφημερίδες ήταν σπάνιες είτε γιατί δεν εκδίδονταν παντού είτε γιατί και εκεί που υπήρχαν, οι άνθρωποι ήταν αναλφάβητοι και δεν ήξεραν να τις διαβάσουν, το καλύτερο μέσο πληροφόρησης των πόλεων ήταν ο τελάλης ή ντελάλης. Αυτός έπαιρνε την είδηση από την πηγή και αμέσως έβγαινε στους δρόμους, στα σοκάκια, ακόμα και σε απόμακρα σημεία και φώναζε με όλη του τη δύναμη το μαντάτο, που συνήθως ήταν μια σπουδαία είδηση, αναφερόταν σε κάποιο μεγάλο γεγονός. Για να ακούγεται καλύτερα, έβαζε τα χέρια του στόμα του κάνοντας χωνί, ή άλλοι πάλι είχαν ένα πραγματικό μεγάλο τενεκεδένιο χωνί, τον τηλεβόα, και με την βροντερή φωνή τους έδιναν την είδηση στους κατοίκους. Προτιμούσαν να βρίσκονται πάνω σε ένα υπερυψωμένο σημείο για να τους ακούν και οι περαστικοί.

Στα χωριά ούτε τελάλης ούτε τηλεβόας χρειαζόταν. Ο νάρθηκας της εκκλησίας τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές, το χάνι και το καφενείο αργότερα, αποτελούσαν τους χώρους όπου κοινολογούνταν οι ειδήσεις και έφταναν ως το τελευταίο σπίτι. Ειδήσεις όμως μπορούσε κανείς να ακούσει και στους μύλους. Εκεί συγκεντρώνονταν άτομα από όλα τα χωριά και γινόταν κουβεντούλα έως και κουτσομπολιό.

Στα κάπως μεγαλύτερα αστικά κέντρα και φυσικά στις μεγάλες πόλεις κυκλοφορούσαν οι εφημερίδες, οι οποίες αποτελούσαν την κύρια πηγή πληροφόρησης. Όπου δεν εκδίδονταν επί τόπου, έφταναν με τα πρακτορεία των εφημερίδων και από εκεί την είδηση των πρωτοσέλιδων γεγονότων την άκουγε ο κόσμος από τον πλανόδιο εφημεριδοπώλη, ο οποίος γύριζε σε κεντρικούς δρόμους και σοκάκια, διαλαλώντας το εμπόρευσμά του:

- Ο εφημεριδοπώλης- εφημερίδεεεεε, εδώ όλα τα νέα του κόσμου.

Ο αριθμός των εφημεριδοπωλών ήταν ανάλογος με τον πληθυσμό. Στο Γιδά αξέχαστος εφημεριδοπώλης υπήρξε ο Φώτης Μπισιρόπουλος, ο οποίος δούλεψε για λογαριασμό του πρακτορείου εφημερίδων του Βασίλη Καραγιάνη. Λίγες μέρες πριν φύγει από τη ζωή ο Φώτης, μου αφηγήθηκε για εκείνη την παιδική του εμπορική εμπειρία. Θυμούμαι πως ανάμεσα στα άλλα μου είχε εξομολογηθεί:

- Το καλύτερο μεροκάματο μου το έδινε ο κυρ Βασίλης, όταν υπήρχε έκτακτο παράρτημα, κάτι πολύ σοβαρό, που τυπώνονταν εκτός προγράμματος. Τότε έπρεπε να τρέχω και να φωνάζω: «Έκτακτο παράρτημα», λέ-

γοντας τον κύριο τίτλο της εφημερίδας».

Στις μέρες μας ο όγκος των ειδήσεων που μας βομβαρδίζει είναι τόσο μεγάλος, ώστε τελικά ζαλιζόμαστε και χάνουμε το μπούσουλά μας. Πρωταγωνιστής σε αυτή την ασταμάτητη φλυαρία είναι τα ηλεκτρονικά μέσα, το ραδιόφωνο και κυρίως η τηλεόραση. Αυτή μπορεί μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας, κάποτε και σε δευτερόλεπτα να μας μεταφέρει όχι απλώς ξερή την είδηση μα και εικόνα από όλα τα σημεία του πλανήτη. Από την άποψη αυτή γίναμε όλοι οι άνθρωποι μια μικρή κοινωνία, μια γειτονιά. Είναι όμως έτσι; Φοβούμαι πως ούτε είναι ούτε θα γίνει.

*Ο Φώτης Μπισιρόπουλος στη δεκαετία
του 1950 στους χωματόδρομους του Γιδά
διαλαλεί το εμπόρευμα
που κρατά στο αριστερό του χέρι.*

Ο καραγωγέας

Τώρα πια η λέξη αυτή έφυγε από την κυκλοφορία. Έφυγε μαζί με τον ιδιοκτήτη του κάρου, που είχε σαν επάγγελμα να μεταφέρει διάφορα εμπορεύματα από το ένα μέρος στο άλλο. Από τον ομότεχνό του τον αγωγιάτη διέφερε στο μεταφορικό μέσο που διέθετε, καθώς και στην απόσταση που κάλυπτε. Ο αγωγιάτης χρησιμοποιούσε το σαμαρωμένο άλογο και κυρίως μουλάρι. Έκαμνε μακρινές διαδρομές, κάποτε διέσχιζε όλα τα Βαλκάνια και έφτανε ως τη Βλαχιά, τη Βιέννη και αλλού. Ο καραγωγέας είχε, όπως λέει και η λέξη ένα κάρο με άλογα ή, πράγμα που ήταν το πιο συνηθισμένο, ένα αμάξι, ένα βαλάμαξο. Καμιά φορά, ένα βοϊδάμαξο. Η επιλογή δεν ήταν τυχαία. Τα άλογα ήταν γρήγορα στο περπάτημα, μα δεν άντεχαν να σηκώνουν μεγάλα βάρη. Δεύτερα σε ταχύτητα έρχονταν τα βόδια, ήταν πιο δυνατά από τα άλογα, δε φτουρούσαν όμως μπροστά στα βάλια. Αυτά τα οκνηρά, τα βραδυκίνητα, τα κατάμαυρα ζώα, που τα παιδιά και τα εγγόνια μας τα βλέπουν πια μόνο στην τηλεόραση και τα θεωρούν μακρινά και ξένα όσο τον ελέφαντα και το ρινόκερο, ζούσαν ως τη δεκαετία του εξήντα κατά χιλιάδες στο Ρουμλούκι. Τα ζεύαμε στο αμάξι, στο όργωμα, σε όλες τις γεωργικές δουλειές. Και βέβαια τα αρμέγαμε και από το ολόπαχο γάλα τους κάναμε όλα τα γνωστά προϊόντα, το τυρί, το βούτυρο, το γιαούρτι, που ήταν ασυναγώνιστο.

Ο καραγωγέας δεν είχε να διανύσει μεγάλες αποστάσεις. Βάρη μεγάλα είχε να μεταφέρει από μια γειτονική πόλη σε μιαν άλλη. Για το σκοπό αυτό προτιμούσε τα βάλια. Η δύναμη που διέθεταν αυτά τα ζώα ήταν απίθανη. Έλεγαν ότι ένα φορτιό από χίλιες οκάδες δεν ήταν υπερβολικό για κείνα. Τη χρήση τους όμως την έκαμνε ακόμα πιο αναγκαία η φύση του εδάφους της περιοχής μας. Δρόμοι χαλικοστρωμένοι και ασφαλτοστρωμένοι δεν υπήρχαν. Χωματόδρομοι μόνο υπήρχαν, οι οποίοι με τις βροχές, με τα χιόνια και κυρίως με τις πλημμύρες του Αλιάκμονα μετατρέπονταν σε μικρά ποταμάκια. Αλλά ούτε τα ίδια τα νερά ήταν αυτά που δυσκόλευαν το πέρασμά τους. Τα βάλια αγαπούσαν το νερό και δεν το φοβούνταν. Ήταν άριστοι κολυμβητές και μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα εύκολα μαζί του. Το μεγάλο πρόβλημα ήταν η λάσπη, ο βούρκος. Μέσα σε αυτόν βούλιαζαν οι τροχοί του αμαξιού. Και το βούλιαγμα ήταν τόσο βαθύτερο όσο πιο βαρύ ήταν το φορτιό. Για να αξιοποιήσουν τη δύναμή τους τα ζώα έπρεπε να βρουν στέρεο μέρος να πατήσουν, να στηριχτούν, να μπήξουν τα νύχια τους. Βυθίζονταν όσο περισσότερο μπορούσαν, κρατώντας μόνο τα κεφάλια έξω από τα λασπόνερα για να ανασαίνουν.

Την ικανότητά τους αυτή, δυστυχώς, την αξιοποίησαν ακόμα και οι Ναζί στα κατοχικά χρόνια. Πολλές φορές έρχονταν στο χωριό και έκαμαν επίταξη. Υποχρέωναν δηλαδή τους ιδιοκτήτες καλών ζευγαριών να πάνε να τραβήξουν άρματα και άλλα οχήματα από τις λάσπες, όπου είχαν βουλιάξει, είχαν λαμώσει, όπως λέγαμε στο ιδίωμά μας. Ένα τέτοιο περιστατικό είχαμε κοντά στο χωριό μας. Το βαρύ όχημα είχε παγιδευτεί στις λάσπες, οι προσπάθειες να το ξεκολλήσουν χειροτέρεψαν την κατάσταση, οι τροχοί σκεπάστηκαν ολόκληροι και οι Γερμανοί ανήσυχoi ήρθαν και πήραν δυο ζευγάρια αρσενικά βάλια. Τα έξεψαν το ένα πίσω από το άλλο, έδεσαν το αυτοκίνητο με μια χοντρή, χωραφίσια αλυσίδα και σιγά-σιγά το ελευθέρωσαν, κάνοντας τους ξένους να τα θαυμάζουν και να τα φωτογραφίζουν.

Έχω ο ίδιος προσωπικές εμπειρίες από τέτοιες στιγμές. Θυμάμαι, το 1949 πήγαμε με τον πατέρα μου στο ορμάνι (= δάσος), της Βεργίνας να κόψουμε καυσόξυλα. Περνούσαμε από το ποτάμι Αλιάκμονα. Το πέρασμα το καλοκαίρι γινόταν από τον πόρο. (πόρος είναι ένα συγκεκριμένο σημείο με λίγο νερό, και σταθερό έδαφος). Κάποια μέρα το ποτάμι είχε κατεβάσει νερό, και χάλασε τον πόρο, με αποτέλεσμα να βουλιάξει το κάρο με το φορτίο στην επιστροφή. Εκεί είδα την εξής περίεργη σκηνή. Αφού αντιλήφθηκαν κάποια στιγμή το ζόρι, γονάτισαν με τα μπροστινά πόδια και τα δυο ζώα, λες και είχαν πάρει εντολή. Σταματημένα όπως ήταν, πήραν μια ανάσα και μετά φύσηξαν δυνατά, και χωρίς να πάρουν εντολή έβγαλαν το λαμωμένο κάρο έξω, χωρίς μια βουκεντριά.

Το βαλάμαξο, βασικό μεταφορικό μέσον στο Ρουμλούκι.

Ο καρεκλάς

Αλεξάνδρεια. Ο Γιάννης Ανδρεάδης στο εργαστήριό του.

Το επάγγελμα του πλανόδιου καρεκλά σήμερα δεν υπάρχει. Ήταν μια παραδοσιακή φιγούρα, που γύριζε στους μαχαλάδες διαλαλώντας το επάγγελμά του, σέρνοντας τη φωνή:

- Ο καρεκλααααάς».

Μέσα σε μια λιναρένια θήκη, κρεμασμένη στον ώμο, είχε μερικά απαραίτητα εργαλεία, ένα σκεπάρι, μια ξύλινη ματσόλα, μια φαλτσέτα, πένσα, λίγο σύρμα γαλβανιζέ για να σταθεροποιεί τα ποδαρικά, ένα σκαμπό ψάθινο δίχως πλάτη, και το κυριότερο υλικό, ένα δέμα από ραγάζι ή τύφη, όπως είναι η επιστημονική ονομασία του. Εδώ στο Ρουμλούκι το έλεγαν και πανιά. Όσοι έχουν δοκιμάσει ψάθινο κάθισμα, θα έχουν διαπιστώσει τη μεγάλη διαφορά από ένα κάθισμα με πλαστικοποιημένη επένδυση. Στο ψάθινο δεν κουράζεται το σώμα, είναι υγιεινό, έχει ένα κοίλωμα που δεν πιέζει τον κόκκυγα (το κατώτερο οστό της σπονδυλικής στήλης) και δεν δημιουργείται η κοίλη.

Τύφη είναι φυτό που ευδοκimeί σε βαλτώδη εδάφη και χρησιμοποιείται για πάρα πολλές εργασίες. Η καλύτερη εποχή για να κοπεί είναι ο Ιούνιος, γιατί τότε ωριμάζει, και μπορεί να διατηρηθεί το χρώμα της ψάθας. Στεγνώνει στη σκιά. Για να έχουν όλα τα φύλλα ομοιόμορφο χρώμα, τα

ανοίγουν ένα ένα φύλλο, και όταν ξεραθούν γίνονται μικρά δέματα, έτοιμα για χρήση. Προτού το χρησιμοποιήσουν το καταβρέχουν με νερό, για να μαλακώσει.

Σήμερα ο πλανόδιος καρεκλός χάθηκε, όχι όμως και το ίδιο το επάγγελμα. Υπάρχουν τεχνίτες που δουλεύουν στα εργαστήρια, παίρνοντας παραγγελίες. Στην πόλη μας υπάρχει μια βιοτεχνία παραγωγής ψάθινων καρεκλών. Είναι ο Γιάννης, καθώς και κάποιος τεχνίτης, που κατασκευάζει την ψάθα. Κάποτε γύριζε κι αυτός στις γειτονιές.

Ο καρεκλός επί τω έργω.

Ο σιδεράς

Μπορεί το ξύλο, σε όλες του τις μορφές, να ήταν κυρίαρχο στη ζωή των ανθρώπων του Ρουμλουκιού, όμως σε μian άκρη κρατούσε γερά τη θέση του και το μέταλλο και ιδιαίτερα το σίδηρο. Υπήρχαν εργαλεία που δεν μπορούσε να τα κατασκευάσει κανένας άλλος τεχνίτης εκτός από το σιδερά και υποχρεωτικά με πρώτη ύλη το σίδηρο. Η αλήθεια είναι πως τη μεγάλη πλειοψηφία αυτών των εργαλείων τα αγόραζαν από τα γειτονικά αστικά κέντρα. Δεν έλειπαν όμως και οι ανάγκες που έπρεπε να καλυφτούν επιτόπου. Για το λόγο αυτό σε κάθε χωριό υπήρχε και κάποιος που είχε ένα υποτυπώδες έστω εργαστήριο, με λίγα εργαλεία, με μια χούφτα κάρβουνα, αρκετά ωστόσο για τις άμεσες και πιεστικές ανάγκες της καθημερινότητας.

Είχαμε και στο χωριό μας ένα τέτοιο εργαστήριο. Το θυμάμαι πολύ καλά και διότι ήταν κάτι διαφορετικό, ήταν το μοναδικό, αλλά και γιατί καταφεύγαμε κάποτε κι εμείς τα παιδιά εκεί είτε για μια μικρή επέμβαση του σιδερά σε κάποιο παιχνίδι μας είτε για να περιμαζέψουμε κανένα μεταλλικό απομεινάρι για τις δικές μας κατασκευές.

Στο κέντρο του χώρου βρισκόταν αυτό που εμείς ονομάζαμε μουχάνι. Ήταν ένα μεγάλο φουσερό που αποτελούνταν από μια πτυσσόμενη επιφάνεια, η οποία καθώς ανοιγόκλεινε έστελνε ρεύμα αέρα πάνω σε έναν μεταλλικό πάγκο όπου άναβαν τα κάρβουνα. Όταν αυτά γινόταν κατακόκκινα ο σιδεράς έχωνε μέσα το σίδηρο που ήθελε να δουλέψει. Ύστερα, πυρα-

Ο σιδεράς την στιγμή που σφυρηλατεί το άμορφο μέταλλο.

κτωμένο όπως ήταν, τα άρπαζε με μια μασιά, το τοποθετούσε πάνω στο αμόνι και άρχιζε να το χτυπάει ασταμάτητα με μια βαριοπούλα. Ανάμεσα στα άλλα που μας έκαμναν εντύπωση ήταν και τα μπράτσα του σιδερά! Άμα ολοκλήρωνε το σφυροκόπημα και πετύχαινε το σκοπό του, τότε επιδιώκοντας να κολλήσει ένα ραγισμένο ή σπασμένο εργαλείο, τότε να παροξύνει (τροχίσει) ένα υνί ή άλλη κοπτική επιφάνεια, άλλοτε να κατασκευάσει ένα δικής του έμπνευσης εργαλείο, έχωνε το ζεστό ακόμα μεταλλικό αντικείμενο μέσα σε έναν κουβά με νερό. Εκείνο τοιτσιρίζε άγρια και από το δοχείο έβγαιναν υδρατμοί. Εννοείται ότι συχνά έβαζε το εργαλείο ξανά και ξανά στη φωτιά, ώσπου να πετύχει το επιθυμητό αποτέλεσμα. Όλο το εργαστήριο ήταν κατάμαυρο από τον καπνό, το ίδιο και ο σιδεράς, του οποίου μερικές φορές γυάλιζαν μόνο τα μάτια. Η μυρωδιά από το καμένο μέταλλο, μαζί με εκείνη από τα κάρβουνα απλωνόταν σε όλο το γύρω χώρο κι εμείς την οσμίζόμασταν σαν τα λαγωνικά, που βρίσκονται στο ντορό (ίχνη) του θηράματος.

Πρόβλημά του ήταν η εξοικονόμηση των απαραίτητων κάρβουνων. Έπρεπε να είναι πετροκάρβουνα, να αποδίδουν υψηλές θερμοκρασίες και να έχουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη διάρκεια. Η αναζήτησή τους τον οδηγούσε με το τρένο συχνά ως τη μακρινή, για τότε, περιοχή της Φλώρινας. Λέγεται μάλιστα πως σε μια τέτοια εκστρατεία ένας δικός μας σιδεράς, ένας συγχωριανός μας, είχε πάθει κάποιο ατύχημα και δεν γύρισε ποτέ πίσω.

Παλιό εγκαταλελειμμένο σιδηρουργείο - καρποπειείο.

Ο πεταλωτής

Ανάμεσα στα μεγάλα ζώα που είχε στην αυλή του ο Ρουμλουκιώτης ζευγαράς, το άλογο κατείχε σημαντική θέση. Έμπαινε στο κάρο, έκαμνε όλες τις αγροτικές δουλειές, όργωμα, σπορά και λοιπά, συγχρόνως όμως προσφερόταν και για μια άλλη υπηρεσία μοναδική. Δεχόταν στην πλάτη του το σαμάρι, για μεταφορά μικρότερων φορτίων, κυρίως όμως

1956. Αλεξάνδρεια.

Ο Ευγένης Αλμπάντης στο πεταλωτήριο.

δεχόταν τη σέλα, για να ιππεύσει καμαρωτό και περήφανο το αφεντικό του. Η σχέση που αναπτυσσόταν ανάμεσα στον αναβάτη και στο άλογο ήταν πάρα πολύ στενή, θα τολμούσαμε να την πούμε καθαρά ανθρώπινη. Το ζώο έδειχνε αφοσίωση στον αφέντη του και δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που η στάση αυτή αποδείχτηκε σωτήρια για τον τελευταίο.

Βέβαια, για να αναπτυχθεί αυτός ο δεσμός έπρεπε το μεν ζώο να μην είναι από τη φύση του κακότροπο, κάτι που συνέβαινε συχνά και από την άλλη, ο άνθρωπος να δείχνει έμπρακτη και ειλικρινή αγάπη προς το δίποδο σύντροφό του. Η καλή και επαρκής τροφή, το συχνό πότισμα, το τιμάρι, το χτένισμα, το καλόπιασμα σε κάθε περίπτωση, ακόμα και τα χάρδια αποτελούσαν τη βάση πάνω στην οποία θεμελιωνόταν η αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Το άλογο, όπως και το μουλάρι, που ήταν όμως σπάνιο στα πεδινά χωριά μας, έχει ανάγκη από μια πρόσθετη περιποίηση. Πρόκειται για την προστασία των νυχιών του, τα οποία φθειρόνται εύκολα με το περπάτημα. Για το σκοπό αυτό οι άνθρωποι επινόησαν το καλίγωμα, την προσθήκη δηλαδή στο κάτω μέρος κάθε ποδιού, στο πέλμα, μιας μικρής μεταλλικής στεφάνης, που είναι γνωστή ως πέταλο.

Την εργασία του πεταλωτή, όπως είναι περισσότερο γνωστός ο καλιγωτής δεν μπορούσε να την κάνει ο κάθε νοικοκύρης, ο καθένας που ήταν κάτοχος αλόγου. Χρειαζόταν κάποια τεχνική, χρειαζόταν εργαλεία, ακόμα και ειδικός χώρος. Σ' αυτόν το χώρο μετέφερε το ζώο του ο ιδιοκτήτης του

και ζητούσε, έναντι αμοιβής βέβαια, να του το καλιγώσει.

Το πρώτο πράγμα που ήθελε να μάθει ο πεταλωτής ήταν τα «χούια» (= χούγια, συνήθειες) του ζώου. Τα περισσότερα από αυτά, βέβαια, ήταν ήσυχια, πειθαρχικά, καλοσυνάτα. Υπάκουγαν στις εντολές του πεταλωτή, καθόταν ήσυχια, σήκωναν πρόθυμα το κάθε πόδι για να καρφωθούν τα πέταλα. Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις που ένα άλογο ήταν ατίθασο, ανυπάκουο και επιθετικό. Όπλο του τα κοφτερά και ασκημένα δόντια του, τα δυνατά και ευέλικτα πισινά πόδια, με τα οποία μπορούσε να δώσει φοβερές κλωτσιές. Την οργή του μπορούσε ακόμα να την εκφράσει με ηχηρά χλιμιντρίσματα, με ανορθώσεις στα πισινά πόδια, ακόμα και με χτυπήματα με τα μπροστινά πόδια.

Το «ιστορικό», λοιπόν, ήταν απαραίτητο ώστε να μπορεί ο πεταλωτής, που ήταν, κατά τα άλλα, βαθύς γνώστης της «ψυχολογίας» των τετραπόδων πελατών του, να πάρει τα κατάλληλα μέτρα και να προστατευτεί από τις εχθρικές διαθέσεις τους.

Η πρώτη επαφή του αλμπάνη -λέξη τουρκική για τον πεταλωτή- με το ζώο άρχιζε με μια επίθεση φιλίας. Λόγια φιλικά, χάδια στο κεφάλι, στη χαίτη, ως πίσω στα καπούλια και κάτω στα μαλακά. Αν υπήρχαν αντιδράσεις έμπαιναν σε ενέργεια τα προστατευτικά μέσα. Πεδούκλια στα ποδάρια, μια διαβασιά στη μούρη, θηλιά δηλαδή κρεμασμένη σε ξύλινη λαβίδα. Τη θηλιά αυτή την τύλιγαν στο πάνω χέιλος του ζώου, κάτι που από μόνο του έφερε, κατά κανόνα, την ακινητοποίησή του.

Ο πεταλωτής φορούσε στη μέση του μια φαρδιά και μακριά, δερμάτινη συνήθως, ποδιά, με τρεις τσέπες, μια μεγάλη στο κέντρο και δυο μικρότερες στα πλάγια. Εκεί έβαζε τα απαραίτητα εργαλεία, που ήταν τα πέταλα, τα καρφιά, η τανάλια, η ράσπα, η λίμα δηλαδή, ένα μικρό μεταλλικό αμόνι, το σαντράτσι, ένα ειδικό για την περίσταση κοπτικό εργαλείο, μια καλά τροχισμένη λεπίδα.

Ο βοηθός σήκωνε το πόδι του αλόγου, που για να το κρατάει καλύτερα το είχε δεμένο με ένα σκοινί και η επιχείρηση άρχιζε. Ο καλιγωτής έβγαζε με την τανάλια τα καρφιά και μαζί τους το παλιό πέταλο, ύστερα με τα κοπίδια και τις ράσπες άρχιζε την περιποίηση της οπλής, όπως λένε τα νύχια του αλόγου. Έκοβε, λιμάριζε, στρογγύλευε, για να προχωρήσει στη συνέχεια στην τοποθέτηση του νέου «παπουτσιού». Διάλεγε το κατάλληλο είδος και μέγεθος πετάλου, τα ανάλογα καρφιά και με τη στήριξη του αμοιονιού προχωρούσε στο κάρφωμα. Έπρεπε να εργάζεται με χειρουργική ακρίβεια για να μην ενοχλήσει, να μην πληγώσει το ζώο. Τα καρφιά έμπαιναν περιμετρικά, εκεί που δεν υπήρχε σάρκα και ήταν τέτοια η κατασκευή τους, ώστε να στερεώνονται γερά μέσα στη μάζα του νυχιού.

Γίνεται λόγος για το είδος του πετάλου. Πράγματι υπήρχαν πέταλα πλακέ, ημικυκλικά, και σε μεγέθη που αντιστοιχούσαν σε νούμερα 25-26-30-32-34. Η μορφή του εδάφους, χωμάτινο, όπως είναι στο κάμπο ή πετρώδες στα βουνά, το καλντερίμι, ο πάγος, ήταν παράγοντες που έπαιρνε υπόψη του ο πεταλωτής, όταν επρόκειτο να κάνει την επιλογή των υλικών.

Πέταλα και καρφιά, τα προμηθεύονταν από τους σιδεράδες. Συχνά όμως, ένα καλά οργανωμένο πεταλωτήριο είχε το δικό του εργαστήριο, για να τα κατασκευάζει.

Το μικρό σιδεράδικο όμως δεν ήταν το μόνο παράρτημά του. Ο πεταλωτής, που αποκτούσε επαφή με τα ζώα από τα παιδικά του χρόνια και μαθήτευε δίπλα σε έμπειρους μαστόρους, εξελισσόταν με τον καιρό σε έναν πρακτικό κτηνίατρο. Έκανε διαγνώσεις και πρότεινε θεραπείες. Αναλάμβανε ακόμα τον καλλωπισμό, την περιποίηση των αλόγων. Τα έλουζε, τα τιμάρρευε, κούρευε χαιτές και ουρές, έβαφε τα νύχια με κατράμι, τύλιγε ματόχαντρα και άλλα διακοσμητικά στο κεφάλι τους, ακόμα τα ξεμάτιαζε.

Συχνά ο ιδιοκτήτης ζητούσε να μπει μια στάμπα στα καπούλια του ζώου, ιδιαίτερα όταν έκανε ως κεραιτζής, αγωγιάτης δηλαδή μακρινά ταξίδια στα Βαλκάνια, ακόμα και πέρα από το Δούναβη. Η στάμπα μπορούσε να γίνει με κατράμι και για μεγαλύτερη ασφάλεια, αν και οδυνηρό, με πυρωμένο σίδερο. Ήταν κάποιος αριθμός ή τα αρχικά του αφεντικού.

Ο Γιδάς είχε τα δικά του πεταλωτήρια. Ο τελευταίος και πιο γνωστός τεχνίτης ήταν ο Ευγένης Αλμπάνης, πατέρας του Δημήτρη Αλμπάνη, που συνεχίζει ακόμα να ασκεί ερασιτεχνικά πια το επάγγελμα, αφού η ζήτηση στην εποχή μας είναι πολύ περιορισμένη. Θα αναφέρω μερικά ακόμα ονόματα συμπολιτών μας, που άσκησαν στο παρελθόν το επάγγελμα του πεταλωτή. Ήταν ο Μεσαλός Παναγιώτης, ο Ζαφειριάδης Ζήσης, ο Οικονομόπουλος Θωμάς.

Θα κλείσω όμως την αναφορά μου στο πολύ συμπαθητικό και χρήσιμο σε άλλες εποχές επάγγελμα του καλιγωτή με μια αισιόδοξη διαπίστωση. Ότι όλο και περισσότερα άλογα κάμνουν την εμφάνισή τους σε όλο τον κάμπο και βέβαια και στα γειτονικά χωριά. Είναι κάτι μερακλήδες νέοι άνθρωποι συνήθως, που τους αρέσει φαίνεται εξίσου, αν όχι περισσότερο, η σέλα του αλόγου, από τη λεγόμενη σέλα του ποδηλάτου ή της μοτοσικλέτας. Όταν τους συναντώ κατά τους περιπάτους μου στην ύπαιθρο να εμφανίζονται καβάλα πάνω στα περήφανα άτια τους, κάθομαι και τους καμαρώνω. Μακάρι η καλή αυτή συνήθεια να επεκταθεί. Εμείς που μεγαλώσαμε με τη συντροφιά των υπέροχων αυτών ζώων ξέρουμε την αξία τους και τα νοσταλγούμε.

Ο σαμαράς

Από τα πολύ παλιά χρόνια, από της τουρκοκρατίας και ακόμα πιο πίσω, τα επαγγέλματα αποτελούσαν οικογενειακή παράδοση. Από τον πατέρα παραδίνονταν στο γιο, και αυτό συνεχιζόταν γενεές ολόκληρες.

Πολύ συχνά μάλιστα το όνομα του επαγγέλματος γινόταν οικογενειακό όνομα, γινόταν επίθετο. Έτσι εξηγείται πώς συμβαίνει να έχουμε τόσους πολλούς Σαμαράδες και Σαμαρτζήδες, Ραφτάδες, Ψαθάδες, Μαραγκούς, Χρυσοχόους ή αντίστοιχα τουρκικά, όπως Μπακιρτζήδες, Τσαμπάζηδες, Ταμπάκηδες και λοιπά.

Ανάμεσα στα παραδοσιακά επαγγέλματα πολύ σημαντική θέση κατείχε εκείνο του σαμαρά, σαμαρτζή ή σαγματοποιού, όπως το λένε τα βιβλία. Το εργαστήριό του το συναντούσες και στα πιο μεγάλα αστικά κέντρα, μα και σε κωμοπόλεις, ακόμα και σε μικρότερα χωριά, ιδίως βουνοχώρια, όπου είχε περισσότερα ζώα, τα οποία φορούσαν σαμάρια. Εμείς εδώ στον κάμπο είναι αλήθεια, όπου είχαμε την πολυτέλεια των κάρων και των βαλάμαξων ή βοϊδάμαξων, τα σαμάρια τα προορίζαμε μόνο για τα συμπαθητικά γαϊδουράκια. Με αυτά μεταφέραμε μικρά φορτία ή τα χρησιμοποιούσαμε για καθημερινό μεταφορικό μέσον. Στα άλογα δεν φορούσαμε ποτέ σαμάρια. Αν επρόκειτο να τα καθαλικέψουμε ανεπίσημα, τότε ανεβίναμε στις γυμνές ράχες τους ή το πολύ-πολύ να βάζαμε επάνω κανένα κομμάτι ύφασμα. Διαφορετικά, για κάποια επισημότερη χρήση, μεταχειριζόμασταν τη σέλα.

Προκειμένου να προμηθευτεί κανείς ένα καινούριο σαμάρια, δεν έπαιρνε σχεδόν ποτέ ένα έτοιμο. Ο κανόνας ήταν να οδηγεί το ζώο στα σαμαρά, ο οποίος, σαν καλός ράφτης, έπαιρνε τα μέτρα του ζώου, μετρούσε τις καμπύλες του, πρόσεχε κάθε λεπτομέρεια στο σώμα, που θεωρούσε χρήσιμη, για να κατασκευάσει ένα καλά μελετημένο, άνετο σαμάρια. Πόσο σπουδαίο

Ο σαμαράς δουλεύει το μπροσταράκι στο εργαστήριό του.

ήταν αυτό για το ζώο, μας το λέει το ανέκδοτο με τον γέρο-Κολοκοτρώνη, που το θυμούμαι από την εποχή του δημοτικού, πριν από εξήντα χρόνια. Μας το είχε αφηγηθεί ο μακαρίτης δάσκαλός μας, ο Γιώργος Γιατζόγλου, όταν φτάσαμε στο μάθημα της ιστορίας στο κεφάλαιο για το Γέρο του Μοριά. Κάτι μουρμούρες είχε πάρει το αυτί του, που στρέφονταν εναντίον κάποιων καπεταναίων. Σκόπευαν μάλιστα να γυρέψουν την αντικατάστασή τους. Τους μάζεψε αμέσως και όπως το συνήθιζε τους είτε αυτό που ήθελε με μια μικρή παραβολή.

Κάποτε, λέει, τα γαϊδούρια κουράστηκαν από το βαρύ φόρτωμα και τις πολλές τις στράτες και είπαν να σκοτώσουν τους σαμαράδες, να μην υπάρχουν σαμάρια, άρα ούτε και πολλά φορτία. Μια και δυο, τους βάλανε στη μέση, τους ρίξαν μερικές ξεγυρισμένες κλωτσιές και τους ξέκαμαν. Τώρα ήταν σίγουροι πως θα ηρεμούσε η πλάτη τους. Έλα όμως που τα πράγματα έγιναν πολύ χειρότερα. Τα αφεντικά τους δεν εννοούσαν να στερηθούν τις υπηρεσίες τους και ανέθεσαν την κατασκευή καινούργιων σαμαριών στους καλφάδες. Εκείνοι όμως ήταν άπειροι, δεν ήξεραν καλά τη δουλειά και τα καινούργια, αλλά κακοφτιαγμένα σαμάρια, είχαν κάτι σουβλιά από κάτω και τους τρυπούσαν την πλάτη.

Τέτοιες κακοτεχνίες, που τις επινόησε προφανώς ο σοφός πολεμιστής, για να καλμάρει τους κουρασμένους στρατιώτες του, δεν υπήρχε περίπτωση να βγουν από τα έμπειρα χέρια ενός σαμαρά. Ήξερε καλά τη δουλειά του, την είχε σπουδάσει για χρόνια κοντά στον παππού, στον πατέρα ή σε άλλο έμπιστο πρόσωπο και επιπλέον αγαπούσε και σεβόταν τα ζώα. Ήξερε την ταλαιπωρία που τραβούσαν, τον αγώνα που έκαμαν για να υπηρετήσουν τον αφέντη τους, με αντάλλαγμα λίγη τροφή και μια ζεστή γωνιά το χειμώνα μέσα στο αχούρι.

Το εργαστήριό του συνήθως ήταν μικρό και η δουλειά του καθιστική σε χαμηλό σκαμνί. Μπροστά του είχε ένα στρογγυλό κούτσουρο, 30-40 εκατ. ύψους κι εκεί πάνω στήριζε τα ξυλίκια (παΐδια), το μπροσταρίκι και το οπισταρίκι, για να τα πελεκήσει με το σκεπάρνι, ώσπου να δώσει το κανονικό σχήμα, σύμφωνα με τα μέτρα που είχε πάρει. Μέσα στο εργαστήριό του, λίγο πιο πάνω από το κεφάλι

Ο σαμαράς γεμίζει το σαμάρι με καλαμιά από σίκαλη.

του, σε ένα απλό ταμπλό είχε όλα τα εργαλεία της δουλειάς. Σκεπάρινα, ξυλοφάηδες, πριόνια, ροκάνια, κελπερί, είδος ροκανιού, αφίδες, ματσόλες ξύλινες, φαλτσέτες, σουβλιά, γνωστά και ως σαγκρασούλια, σακοράφες, σπάγκους, κερί για να κερώνεται ο σπάγκος και να είναι αδιάβροχος και ανθεκτικός, ξύλινα σαμαρόκαρφα, ξύλινες σφήνες.

Ποτέ ο σαμαράς δεν χρησιμοποιούσε μεταλλικό καρφί. Είχε μόνο κανα-δυό μεταλλικές στάμπες για να διακοσμήι τα ξυλίκια και τα μπροσταρίκια. Έβαζε τις στάμπες στη φωτιά, πυρακτώνονταν και έτσι αποτύπωνε λουλούδια και ό,τι άλλο υπήρχε σχεδιασμένο, επάνω στις ξύλινες επιφάνειες.

Σε μιαν άκρη είχε στημένα πρόχειρα τελάρα από ακατέργαστα ξύλα για να απλώνει επάνω και να στεγνώνει τα δέρματα και τις λινάτσες. Σε άλλο σημείο φύλαγε καλαμιές βρίζας (= σίκαλης), για το γέμισμα του σαμαριού. Από δέρμα χοντρό κατασκεύαζε και την ίγλα που περνούσε κάτω από την κοιλιά και κρατούσε το σαμάρι να μη γέρνει στο πλάι και την πισνέλα, μια ακόμα λουρίδα, που περνούσε αυτή τη φορά πίσω από τα καπούλια και κάτω από την ουρά, για να συγκρατεί το σαμάρι και να μην φεύγει μπροστά.

Σήμερα, τουλάχιστον από την περιοχή μας, το επάγγελμα αυτό εξαφανίστηκε, μαζί με τα υπομονετικά και πεισματάρικα υποζύγια. Θέλω όμως να επαναλάβω μια ακόμα χρήση του σαμαριού, που την αναφέρω και σε άλλο σημείο της εργασίας μου. Λίγο ως πολύ, κάποτε, όλοι ή σχεδόν όλοι οι γεννημένοι προπολεμικά και στη διάρκεια της κατοχής ή του εμφύλιου φιλοξενηθήκαμε στη στοργική αγκαλιά του σαμαριού ή για να το πω αλλιώς το νιώσαμε στη ράχη μας. Αυτό είναι το ένα κοινό στοιχείο με τα γαϊδούρια. Το δεύτερο είναι ότι τότε περπατούσαμε κι εμείς με τα ... τέσσερα. Η διαφορά τώρα μαζί τους είναι πως εμείς όταν τα φορούσαμε, ήμασταν ανάσκελα, κοιτάζαμε τον ουρανό, ενώ τα καημένα τα γουμάρια ήταν γυρισμένα αλλιώς και έβλεπαν το χώμα. Και μια ακόμα διαφορά: Μας έβαζαν μέσα στο αναποδογυρισμένο σαμάρι στο χωράφι για ασφάλεια, όταν ήμασταν μωρά, για όσο χρόνο η μάνα μας θέρριζε, έδενε, μάζευε καλαμπόκι ή έκαμνε άλλες αγροτικές δουλειές.

Άνθρωποι και κτήνη, σε δρόμους παράλληλους...

*Το μωρό στο σαμάρι.
Αυτή η εικόνα δεν είναι
άγνωστη στον συγγραφέα.*

Ο χαμουρτζής

Ο χαμουρτζής (καμιά σχέση με τον χαμουτζή, τον Παλιολλαδίτη), είναι ο τεχνίτης που κατασκευάζει τα χάμουρα των αλόγων, το σύνολο των εξαρτημάτων που τοποθετούνται στα υποζύγια όταν θέλει κάποιος να ιππεύσει, να τα ζέψει ή να τα φορτώσει.

Η αξία του κουστούμιού ή και τα μεμονωμένα εξαρτήματα υπολογίζεται

πάντοτε με βάση την ποιότητα του δέρματος, από ποιο ζώο θα προέρχονται και από ποιο μέρος του ζώου. Το δέρμα από βουβάλι ήταν το καλύτερο, το πιο χοντρό ήταν της ράχης.

Ο χαμουρτζής είχε πάντοτε στο εργαστήριό του έτοιμο εμπόρευμα για κάθε ζώο. Υπήρχαν κουστούμια πανάκριβα με πολλά στολίδια. Αυτά συνήθως τα αγόραζαν οι μερακλήδες. Είχαν πολύχρωμες χάντρες, χρωματιστές κορδέλες, κουνουνάκια και αρμαθιές – αρμαθιές με διάφορες νότες- χαμαϊλιά για να μην ματιάζονται από το κακό μάτι, και πολλά άλλα δερμάτινα εξαρτήματα, για να είναι πιο εντυπωσιακό το κουστούμι του αλόγου. Εκτός όμως από όλα αυτά φρόντιζαν και το άλογο ή τα άλογα αν ήταν ζευγάρι. Έπρεπε να το έχουν καλοταϊσμένο, να έχει την ανάλογη κορμοστασιά και να έχει περήφανο περπάτημα, έστω και αν ήταν ζεμένο στο κάρο.

Το εργαστήριο του χαμουρτζή είχε πάντοτε μια εικόνα όχι και τόσο καλή. Συνήθιζαν να έχουν όλα τα υλικά μέσα στο εργαστήριό τους. Δέρματα, σάγμα για τα χαμούτια, ξύλα για τα σαμαράκια, σχοινιά για καπίστρια, κρικέλες, υλικά για τις σέλες.

Τα εργαλεία του χαμουρτζή ήταν περίπου ίδια με του σαμαρά. Φαλτσέτες, σουβλιά - σαγκρασούλια, για τις τρύπες των δερμάτων, σφυριά, μικρό αμόνι, ειδικές κλωστές για δέρματα.

Τελευταίος χαμουρτζής στην πόλη μας ήταν ο Βερωίτης Δημήτριος Μαρκίκος.

2008. Στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας με τον Καρδιτσιώτη σαγματοποιό Ζάχο Ιωάννη.

Ο τσαγκάρης (κουντουρατζής)

Υπήρξε μια εποχή, όχι και πολύ μακρινή, που το παπούτσι ήταν είδος πολυτέλειας στο Ρουμλούκι. Ένα ζευγάρι παπούτσια το είχαν όλοι οι άντρες στο σπίτι. Τα τσαρούχια, και λίγο αργότερα, τα λαστιχένια παπούτσια, ήταν αυτά που φορούσαν μια ζωή τις καθημερινές και καμιά φορά και τις γιορτινές μέρες.

Μόνο στην εκκλησία φορούσαν παπούτσια. Δικά του αποκτούσε ο άντρας, όταν γινόταν γαμπρός (γαμπριάτικα παπούτσια). Αυτό το μοναδικό ζευγάρι, συνήθως, κρατούσε μια ζωή.

Το επάγγελμα του κουντουρατζή, όπως έλεγαν τον υποδηματοποιό στα μέρη μας, ήταν ζηλευτό. Τα προϊόντα του εργαστηρίου του αποτελούσαν όνειρο για κάθε άντρα και γυναίκα κάποιας ηλικίας.

Τα δέρματα τα προμηθεύονταν από τα βυρσοδεψεία. Φημισμένο κέντρο κατεργασίας δερμάτων ήταν η Άμφισσα. Παραδίδονταν στους τεχνίτες έτοιμα, βαμμένα, να τα περάσει ο τεχνίτης πάνω το καλούπι.

Τα εργαλεία του ήταν σχεδόν ίδια με του τσαρουχά, του φόντιατζη (φόντια = τα μπροστινά μέρη του παπουτσιού), του μπαλωματή, του σαμαρά, του χαμουρτζή. Ανάμεσά τους το σφυρί, το τριπλό αμόνι, ειδικό για παπούτσια, η φαλτσέτα, λεπίδα χωρίς ξύλινη χειρολαβή, την οποία συνεχώς ακόνιζε σε μια ακονόπετρα μαύρη, φτύνοντας λίγο πάνω για να γλιστράει, η βελόνα με το κερωμένο ράμμα (σπάγκος).

Τα παπούτσια γίνονταν πάντοτε ύστερα από παραγγελία. Έτοιμα εδώ σ' εμάς δεν υπήρχαν.

Ο μάστορας έπαιρνε τα μέτρα και γινόταν η συμφωνία αν τα ήθελε τριζάτα, με απλό ματ δέρμα ή με γυαλιστερό, αν ήθελε δηλαδή λουστρίνι. Τριζάτα παπούτσια ήταν αυτά που στο περπάτημα έτριζαν, και φυσικά ήταν και πιο ακριβά από εκείνα που δεν έτριζαν. Υπήρχαν και τότε τα ακριβά παπούτσια, ανάλογα με το δέρμα με το οποίο γινόταν.

Το τριξίμο το πετύχαιναν με τον εξής τρόπο: έπαιρναν δύο όμοια δέρματα σόλας και τα ένωναν με ξύλινα καρφάκια. Καθώς πιέζονταν η σόλα, τρίβονταν οι δύο επιφάνειες του δέρματος, και έτσι ακουγόταν το τριξίμο από πολύ μακριά. Όταν τέλειωνε το παπούτσι με τα φόντια, ήταν έτοιμο για τον πελάτη.

Τριζάτα ζητούσαν συνήθως οι προξενητάδες. Στο Γιδά είχαμε πάντοτε κουντουρατζήδες. Θα αναφέρω μερικά ονόματα: αδελφοί Παπαστεφάνου, Ζησόπουλος Αντώνης, Ευθυμιάδης Παναγιώτης, Μούμουλος Μανόλης. Ξακουστός όμως ήταν ο Βερώτης Παρτσολάκης Γιώργος. Αυτός, εκτός από το ότι έκανε καλή δουλειά, πίστευε και τον κόσμο που δεν μπορούσε να πληρώσει. Η συμφωνία ήταν να πληρωθεί στα αλώνια. Ένα άλλο καλό είχε, ότι κατέβαινε ο ίδιος κάτω στον κάμπο, και έπαιρνε τις παραγγελίες.

Σήμερα το παπούτσι παράγεται από ομαδική παραγωγή, με σύγχρονα, αυτόματα μηχανήματα. Ευτυχώς στο επάγγελμα αυτό διασώθηκε ο μπαλωματής, αλλά και αυτός δεν δουλεύει τη βελόνα και τον παραδοσιακό κερωμένο σπάγκο (ράμμα).

Ο λαγηνάς

Λαγηνάς είναι αυτός που πουλάει πήλινα δοχεία και σκευή, στάμνες, σταμνάκια, κατσαρόλες, τσουκάλια διάφορα.

Τα πήλινα δοχεία είναι γνωστά από την αρχαιότητα. Ο άνθρωπος τα χρησιμοποίησε σε διάφορες καθημερινές χρήσεις, αλλά και σαν αποθηκευτικούς χώρους. Σε αυτά αποθήκευε το κρασί, το λάδι, τα δημητριακά, ακόμα και ψάρια πάστωνε και τα διατηρούσε σφραγισμένα.

Στον τόπο μας, το Ρουμλούκι, δεν είχαμε τέτοια εργαστήρια αγγειοπλαστικής. Περνούσαν όμως πολύ συχνά οι πλανόδιοι λαγηνάδες με κάρρα και διαλαλούσαν τα είδη τους. Ήταν μεταπωλητές, περνούσαν τακτικά και διατηρούσαν πολύ καλές σχέσεις με τον κόσμο της περιοχής. Η φωνή του λαγηνά ήταν δυνατή και συρτή και κατά διαστήματα είχε ένα μεγάλο κουδούνι από μπρούτζο, το οποίο χτυπούσε και ο κόσμος γνώριζε πως περνάει ο λαγηνάς. Όλο και κάτι θα είχε σπάσει από τα πήλινα σκευή η νοικοκυρά.

Και δεν ήταν λίγα. Πρώτες και καλύτερες οι στάμνες. Τα γνωστά δοχεία με το μικρό σχετικά πάτο, τη χοντρή κοιλιά, το στενό λαιμό με το χερούλι. Κατά κανόνα υπήρχαν περισσότερες από μια στάμνες σε κάθε σπίτι. Τις μικρότερες τις λέγαμε λα(γ)ήνια. Υπήρχαν όμως ακόμα πιο μικρές. Αυτές ήταν πολύ συχνά και ζωγραφισμένες απ' έξω. Διέθεταν ένα μικρό ράμφος. Βάζαμε εμείς τα παιδιά λίγο νερό στο δοχείο και ύστερα φυσούσαμε από το ράμφος. Έβγαινε ένας χαρακτηριστικός ήχος, που η οξύτητά του αυξομειώνονταν ανάλογα με το περιεχόμενο νερό. Τα λέγαμε μπαμπούρια και τα αγοράζαμε από το σεργιάνι της Αγίας Κυριακής.

Πολύ χρήσιμες ήταν οι λεγόμενες κλίστρες. Υπήρχαν σε πολλά μεγέθη, κάτι, ας πούμε, σαν μεγαλούτσικα πιθάκια, μέσα στα οποία μάζευαν οι μανάδες μας τη λίγδα, τον καβρουμά και άλλα φαγώσιμα.

Αγγειοπλάστης στο εργαστήριό του.

Από πηλό είχαμε και σκεύη μαγειρικής. Κατσαρόλες, ταβάδες, ακόμα και πιάτα χωμάτινα διαθέταμε.

Το γύρισμά του στους δρόμους διαρκούσε μέρες, ώσπου να ξεπουλήσει όλο το εμπόρευμα. Όλο αυτό το διάστημα τα βράδια διανυχτέρευε σε φιλικά σπίτια, που φρόντιζε να έχει σε κάθε χωριό.

Χαρακτηριστική ήταν η τέντα του κάρου. Έμοιαζε σαν εκείνα τα κάρρα που χρησιμοποιούσαν στις Αμερικάνικες καουμπόικες ταινίες, με αφίδες. Μόνο που οι λαγηνάδες είχαν ψάθες, που εκείνα τα χρόνια ήταν το καλύτερο υλικό, γιατί κρατούσε τη δροσιά.

Γύρω από τις αφίδες είχε κρεμασμένα μικροαντικείμενα. Οι συναλλαγές γίνονταν με γεννήματα δημητριακών, κότες, αυγά. Είχαν όμως και ανοιχτούς λογαριασμούς για τ' αλώνια.

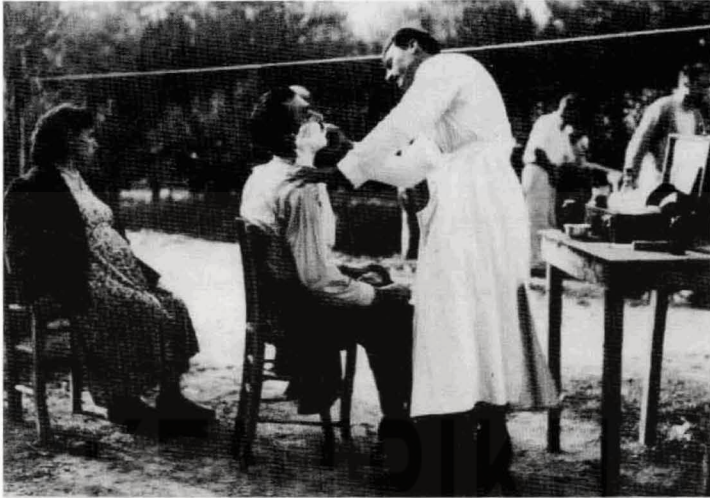
Σήμερα, όσα από τα σκεύη αυτά διασώθηκαν, έχασαν βέβαια την αρχική τους χρήση, πήραν όμως αξία σαν διακοσμητικά στοιχεία. Αλλά και όσοι δεν κληρονόμησαν τα πατρογονικά κειμήλια, εύκολα βρίσκουν παρηγοριά. Ο γνωστός πολυμήχανος έμπορος με το δάτσον καλεί τη νοικοκυρά με το φοβερό megάφωνό του -ελάτε, καλέ κυρία, έχουμε μικρά και μεγάλα πιθάκια, στάμνες- και την εφοδιάζει με ό,τι ποθεί η στερημένη ψυχή της.

Το τέλος γι' αυτό το επάγγελμα σήμανε περίπου τη δεκαετία του '60, όταν ήρθε στην περιοχή μας το ηλεκτρικό ρεύμα και παράλληλα έκαμε την εμφάνισή του το πλαστικό. Το ρεύμα έφερε το ψυγείο, η στάμνα, ως φυσικός καταψύκτης αχρηστεύτηκε. Τα πλαστικά δοχεία παραμέρισαν με τη σειρά τους τα υπόλοιπα πήλινα σκεύη. Ήταν φτηνά στην αγορά τους, ελαφριά και τα εύρισκε κανείς σε όλα τα επιθυμητά μεγέθη.

Η στάμνα, ένα από τα πιο αγαπημένα σκεύη, γίνεται μουσειακό υλικό, αφού δρόσισε διψασμένους στο θέρισμα, στο μάζεμα του καλαμποκιού, στον ζευγαρά.

Τώρα γίνεται διακοσμητικό αντικείμενο, στολισμένο με διάφορα ζωγραφιστά μοτίβα ή και αγιογραφημένη. Ο λαγηνάς δεν υπάρχει σήμερα ούτε και είναι γνωστός στους νεότερους. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας υπήρχαν οι πλανόδιοι λαγηνάδες, φορτωμένοι στην πλάτη τηνπραμάτεια, όπως μαρτυρούν κάποια καρτ-ποστάλ εκείνης της εποχής που διασώθηκαν.

Ο κουρέας

Σήμερα και στο πιο φτωχό κουρείο να μπει, τα μάτια σου έχουν να δουν πολλά. Κυλιόμενες καρέκλες-πολυθρόνες, δερμάτινες, κάποτε που ανεβοκατεβαίνουν κιόλας, όπως περίπου εκείνες του οδοντογιατρού. Στον τοίχο μεγάλοι καθρέφτες, να σε καθρεφτίζουν από την κορυφή ως τα νύχια. Και μόλις καθίσεις στη θέση σου, να και το σκαμνάκι να ακουμπάς τα πόδια, για να μην κρέμονται και κουράζεσαι. Ρίχνεις τη ματιά σου στον καθρέφτη που έχεις μπροστά και βλέπεις μέσα όχι μόνο το πρόσωπό σου, μα και το πίσω μέρος του κεφαλιού. Πώς γίνεται αυτό; Πολύ απλό: στον πίσω τοίχο και σε κατάλληλη θέση υπάρχει άλλος καθρέφτης, ώστε όταν τον κοιτάξεις να βλέπεις το σβέρο σου και να ελέγχεις το έργο του κουρέα και στην αθέατη πλευρά του κεφαλιού. Επάνω στον πάγκο ηλεκτροκίνητες μηχανές κουρέματος, μπουκάλια και μπουκαλούδια σε αφάνταστη ποικιλία μεγεθών, σχημάτων, χρωμάτων και σωληνάκια με κρέμες, και άλλες κρέμες σε κυλινδρικά κουτιά, με ωραίες παραστάσεις επάνω. Και αν αντί για απλό κουρείο, περάσεις το κατώφλι κανενός κομμωτηρίου; Εκεί θα δεις όλα τα παραπάνω στο πολλαπλάσιο. Θα δεις κάσκες διαστημικού τύπου και ρολά και μπικουτί. Όσο για ψαλίδια, χτένες, βούρτσες πετσέτες, σκέτα σεντόνια σε μέγεθος, υλικά βαφής, άλλα για κοκάλωμα των μαλλιών, συσκευές για κατσάρωμα, σεσουάρ για στέγνωμα. Άκρη δε βρίσκεις.

Ας ρίξουμε τώρα μια ματιά σε ένα παλιό κουρείο, της εποχής του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα. Παρατήρηση πρώτη: Υπάρχει κουρέας, αλλά δε υπάρχει κουρείο. Ανάλογα με την εποχή του έτους ο αυτοδίδακτος

και καθαρά εμπειρικός μπαρμπέρης στήνει το βασιλείο του, που από άποψη επίπλων περιλαμβάνει μια ξύλινη καρέκλα με ψάθινη βάση και στην καλύτερη περίπτωση, άντε και ένα σανιδένιο τραπεζάκι, πότε σε μιαν άκρη της πλατέας του χωριού και πότε, όταν οι καιρικές συνθήκες το επιβάλλουν, σε μια γωνιά του μπακάλικου. Ο τεχνικός εξοπλισμός; Πρώτα-πρώτα, μια μηχανή κουρέματος με δυο ανταλλακτικά, δύο σχάρες: την ψιλή και τη χοντρή. Με την πρώτη, το αποτέλεσμα του κουρέματος φέρνει στην επιφάνεια ένα κranίο εντελώς ξεγυμνωμένο, σχεδόν φαλακρό. Αυτή προορίζεται αποκλειστικά για παιδικά κεφαλάκια. Εδώ, βέβαια, να προσθέσουμε πως το να πάει ένα παιδί στον κουρέα, αποτελούσε πολυτέλεια. Το έργο αυτό το έφερνε σε πέρας η μάνα με τη βοήθεια του κουρουψάλ'δου. Τι ήταν το κουρουψάλιδο; Ήταν το ψαλίδι με το οποίο κούρευαν τα πρόβατα. Μαύρο, βαρύ και συνήθως ατρόχιστο. Άλλα να τα κόβει και άλλα να τα ξεριζώνει. Στο τέλος να προκύπτει ένα κεφάλι-μωσαϊκό, αλλού γδαρμένο και αλλού με κάτι τούφες. Με τη δεύτερη σχάρα απομένει κάτι. Το κranίο δεν ξεγυμνώνεται. Ψαλίδια, ένα το κύριο και ένα δεύτερο μικρό για τα μουστάκια, τότε όλοι σχεδόν οι άντρες «φορούσαν» μουστάκια. Πετσέτες για το λαιμό του πελάτη; Μια και μοναδική, από τον ένα στον άλλο, με ένα ενδιάμεσο τίναγμα, για να φύγουν οι πολλές τρίχες. Υπήρχε και ένα μικρό καθρεφτάκι, το είχε στην άκρη αφημένο και όταν ολοκλήρωνε το κούρεμα το έδινε στο χέρι του πελάτη για να διαπιστώσει ο ίδιος, έστω και κατόπιν εορτής το αποτέλεσμα.

Ένας κουρέας όμως δεν κουρεύει μόνο, αλλά ξυρίζει κιόλας. Λιτός επίσης και εδώ ο εξοπλισμός. Μια πτυσσόμενη, μακριά λεπίδα, με κοκάλινη λαβή. Λέω πτυσσόμενη, γιατί η λεπίδα, μετά τη χρήση και τον καθαρισμό δίπλωνε και έμπαινε στην υποδοχή της λαβίδας, όπως γίνεται με τους απλούς σουγιάδες ή τα σιλέτα, για να μη φθείρεται η κόψη της. Για την απαραίτητη σαπουνάδα υπάρχει ένα μπακιρένιο και γανωμένο κουπάκι, με το απαραίτητο πινέλο. Όσο για το υλικό της σαπουνάδας; Πολύ απλά; Τριμμένο πράσινο σαπούνι. Χαρακτηριστικός ήταν ο τρόπος με τον οποίο ο κουρέας ακόνιζε τη λεπίδα. Είχε μια δερμάτινη λουρίδα πλατιά, με ένα είδος κρίκου στη μια άκρη. Τον κρίκο τον κρεμούσε σε ένα καρφί, έπιανε το άλλο άκρο της λουρίδας, την τέντωνε, έφτυνε την επιφάνειά της και ύστερα άρχιζε να τρίβει τη λεπίδα, μια από τη μια και μια από την άλλη πλευρά.

Η αμοιβή του κουρέα ήταν υποτυπώδης. Παρόλα αυτά η ιδιότητα του μισοεπαγγελματία του πρόσθετε μια ξεχωριστή αξία. Ήταν ο άνθρωπος που όλο και κάτι θα εξοικονομούσε όλη την εβδομάδα, όταν οι άλλοι δεν είχαν καμιά ελπίδα να σταυρώσουν δραχμή στα χέρια τους. Δεν έλειπαν και τα βερεσέδια. Καμιά φορά η πληρωμή πολλών κουρεμάτων γινόταν με γέννη-

μα, όταν μάλιστα υπήρχαν περισσότερα κεφάλια από την ίδια οικογένεια.

Στο χώρο του κουρείου συγκεντρώνονταν πάντοτε αρκετοί θεατές. Άλλοι για να παίρνουν σειρά και άλλοι, οι περισσότεροι, για μουχαμπέτι. Οι κουρείς ήταν κατά κανόνα πολυλογάδες, καλά ενημερωμένοι για τα περισσότερα και λιγότερα σοβαρά θέματα της τρέχουσας επικαιρότητας όχι μόνο του χωριού, μα και των γύρω χωριών.

Ας μη φανταστούμε πως οι Ρουμλουκιώτες είχαν στη διάθεσή τους κάθε μέρα τον κουρέα. Από Δευτέρα μέχρι και Παρασκευή το «κατάστημα» είχε τα ρολά κατεβασμένα. Άνοιγε μόνο το Σαββατοκύριακο και τις παραμονές μεγάλων γιορτών. Για να συμβαίνει, βέβαια, αυτό φαίνεται πως η πελατεία δεν ήταν ιδιαίτερα πιεστική.

Υπήρχε όμως μια περίπτωση, κατά την οποία ο κουρέας είχε την τιμητική του. Μια ολόκληρη ζυγιά νταούλια και ζουρνάδες συνόδευαν το έργο του, στο οποίο έδινε όλο του τον εαυτό, έβαζε όλη του την τέχνη, παρουσία μεγάλου αριθμού θεατών. Είχε πολύ σοβαρό λόγο να είναι προσεκτικός εκείνη την ημέρα, για την ακρίβεια εκείνο το απόγευμα του Σαββάτου, γιατί Σάββατο έπρεπε να είναι. Ο λόγος ήταν διπλός. Πρώτον, το πρόσωπο που κούρευε ήταν ο γαμπρός, που την Κυριακή θα οδηγούσε την καλή του στην εκκλησιά και δεύτερον, όση ώρα διαρκούσε το κούρεμα, εκεί δίπλα υπήρχε ένας δίσκος μέσα στον οποίο οι συγγενείς και οι φίλοι του γαμπρού έριχναν τον οβολό τους. Οι κινήσεις του κουρέα ήταν αργές. Το τελετουργικό κρατούσε ώρα πολλή. Οι «παιγνιώτες» (= οι οργανοπαίχτες) έπαιζαν συγκεκριμένα «νουβέτια» (= σκοπούς), καθιστικά, σοβαρά, θα μπορούσε να τα χαρακτηρίσει κανείς μεγαλόπρεπα. Ακούγονταν αποκλειστικά στη διάρκεια του κουρέματος.

Και με τις γυναίκες τι συνέβαινε; Πού χτενίζονταν για τις επίσημες μέρες, πού έκοβαν και έβαφαν τα μαλλιά τους; Μα φυσικά πουθενά. Οι γυναίκες, νέες, μεσήλικες και γριές δεν είχαν ανάγκη να περιποιηθούν την κόμη τους. Φορούσαν στο κεφάλι τον χαρακτηριστικό κεφαλόδεσμο, το κατσιούλι. Για το γιορτινό ντύσιμο επιβάλλονταν κάποια επέμβαση στα μαλλιά, ώστε να δεθούν κατάλληλα με το κατσιούλι, αυτό όμως ήταν δουλειά απλή και η μια βοηθούσε την άλλη, χωρίς να είναι αναγκαία η παρουσία κάποιας με ειδικότητα. Χώρια ότι προς το τέλος φορούσαν τις καθημερινές τα μαύρα μαντίλια, τα γνωστά μαφέσια.

Αν ποτέ έμπαινε ψαλίδι σε γυναικείο κεφάλι αυτό γινόταν για άλλους λόγους. Θυμούμαι τη μακαρίτισσα τη μαριά μου τη Μαρία, που όταν είχε γεράσει αρκετά, την κούραζαν στο λούσιμο τα μακριά, κάτασπρα σαν το χιόνι, μαλλιά της, οπότε πήρε το κουρουψάλ'δο και τα έκοψε μόνη της. Έτσι απλά.

Ο λούστρος

Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο να ακούσει κανείς σήμερα να αποκαλεί κάποιος έναν συνάνθρωπό του, μάλλον νεαρής ηλικίας, λούστρο, με σκοπό να τον υποτιμήσει, να τον βρῖσει, να τον εξευτελίσει. Είναι όμως έτσι; Ήταν το επάγγελμα του λούστρου άτιμο, αντικοινωνικό, εξευτελιστικό, πρόστυχο; Χριστός και Παναγία! Μικροί

23-3-2009, στην Αθήνα. Αυτή η εικόνα μου θύμισε πολλά από τα παιδικά μου χρόνια.

ήρωες, ανθρωπάκια του μόχθου, άξια συμπάθειας και θαυμασμού ήταν τα προσφυγόπουλα κατά κανόνα, που ασκούσαν το επάγγελμα του σιλβωτή υποδημάτων, όπως τους έλεγαν οι γραμματιζούμενοι. Ορφάνια, φτώχεια, οικογενειακά δράματα ήταν τα αίτια που έσπρωχναν αυτά τα αθώα πλάσματα να βγουν πριν την ώρα τους στη σκληρή βιοπάλη, να εγκαταλείψουν σχολεία, παιχνίδια, παιδικές παρέες.

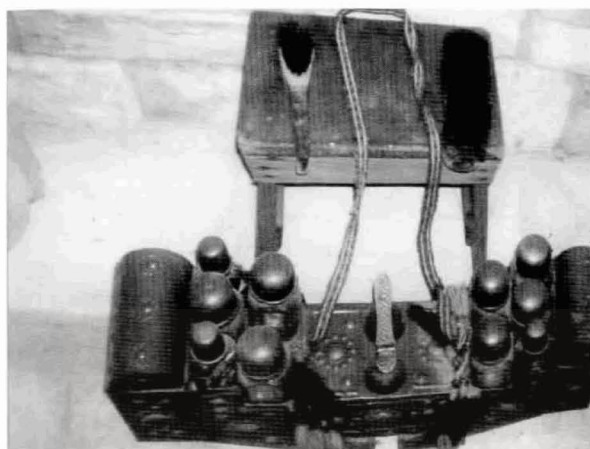
Και δεν είχαν, τα καημένα, να παλέψουν μόνο με τις δυσκολίες της ίδιας της δουλειάς τους. Δεν έπρεπε να αντέξουν μόνο τον ανελέητο Βαρδάρη στη Θεσσαλονίκη, που πάγωνε τα κοκαλάκια τους ή τον καυτερό ήλιο που τσουρούφλιζε το άσαρκο κορμάκι τους. Είχαν να αντιμετωπίσουν και το φοβερό κυνηγητό της αστυνομίας, διότι οι περισσότεροι λούστροι ήταν παράνομοι, δεν είχαν άδεια λειτουργίας. Κυνηγάει και σήμερα η αστυνομία τους παράνομους μικροπωλητές και λοιπά, ντόπιους και αλλοδαπούς. Άλλη όμως είναι η αστυνομία του σήμερα και εντελώς διαφορετική η χωροφυλακή μετά τον εμφύλιο. Τότε ήταν ανεξέλεγκτη. Όλο το κλίμα που επικρατούσε στην κοινωνία ευνοούσε την αυθαιρεσία της εξουσίας, ανεχόταν την άσκηση σωματικής βίας. Ο παράνομος λουστράκος που έπεφτε στα χέρια της περνούσε δύσκολες ώρες. Κράτηση, ξυλοδαρμός, δήμευση του μοναδικού μέσου που είχε για επιβίωση ο ίδιος και ενδεχομένως η υπόλοιπη οικογένεια και που δεν ήταν άλλο από το περίφημο κασελάκι με όλο το περιεχόμενό του. Υπήρχαν, βέβαια, και οι νόμιμοι. Αυτοί είχαν τον τρόπο τους

να πάρουν άδεια από της αρμόδιες υπηρεσίες, ήταν μόνιμα εγκατεστημένοι σε κεντρικά σημεία της πόλης και ίσως είχαν ένα πιο σταθερό έσοδο. Οι άλλοι όμως, οι διαβολάκοι, ηλικίας δέκα κα δώδεκα μόλις ετών, που ποιος ξέρει τίνοσ αμαρτίες πληρώνοντας δεν δικαιούνταν το πολυπόθητο χαρτί της νομιμότητας, περιφέρονταν σαν τα κυνηγημένα αγρίμια στους δρόμους. Έκαναν πιάτσα σε σταυροδρόμια, ώστε να ελέγχουν την κατάσταση και να τρέπονται σε φυγή, μόλις εμφανιζόταν ο μπαμπούλας με το πηλίκιο.

Λάσπες, σκόνες, άλλες βρωμιές είχαν σαν αποτέλεσμα να λερώνονται γρήγορα τα παπούτσια και κάθε αξιοπρεπής άνθρωπος το θεωρούσε απαραίτητο να παραδώσει τα λουστρίνια του στα χέρια αυτού του παρακατιανού φτωχόπαιδου, που ήταν καθισμένο με το καρεκλάκι του σε μια γωνιά, είχε τα μάτια του δεκατέσσερα για το γνωστό φόβο και συγχρόνως καλούσε τους περαστικούς για γυάλισμα. Ήταν παιδιά τριμμένα στη ζωή οι λούστροι, οι περιστάσεις τα είχαν κάνει να βρίσκονται πάντοτε σε εγρήγορση και συγχρόνως φρόντιζαν να είναι καλοί επαγγελματίες, φιλικοί προς τους πελάτες, να κερδίζουν την εμπιστοσύνη τους.

Με το κασελάκι τους είχαν μια τρυφερή σχέση. Το φρόντιζαν, το κρατούσαν πάντοτε καθαρό και κυρίως το διακοσμούσαν με του κόσμου τα μπρούντζινα καρφιά και τις κονκάρδες, όλα αστραφτερά, να λάμπουν, να προκαλούν και να προσκαλούν τον πελάτη από μόνα τους. Καιρό δεν είχαν για βαρεμάρα, για ανία και πολύ περισσότερο σκέψεις για μαύρους άσπρους, παρδαλούς ψευτοπαράδεισους. Αγώνας διαρκής, αγωνία για τον επιούσιο, όνειρα για ανέβασμα, για βελτίωση. Ήταν οι κινητήριες δυνάμεις που τους κρατούσαν ζωντανούς, δυνατούς έστω και μέσα στη μιζέρια της παράγκας, όπου επέστρεφαν τα βράδια.

Όταν ο λούστρος επέλεγε τη θέση που θα έσθηνε το «εργαστήριό» του, η πρώτη του δουλειά ήταν να αραδιάσει επάνω στο κασελάκι τα πλέον απαραίτητα και φιγουράτα μοκροεργαλεία και υλικά. Μια σειρά από βούρτσες και βουρτσάκια για κάθε χρώμα, καφέ, μαύρο, λευκό, στομπέτσι για τα λευκά πάνινα, τζιλά, το ειδικό βερνίκι για το τελικό γυάλισμα, ένα κομμάτι κατιφέ, χαρτονάκια από πακέτα τσιγάρων “Παπαστράτου” και “Ματσάγγου”, τα οποία περνούσαν στο παπούτσι να καλύπτεται ο αστράγαλος του ποδιού και να μη λερώνονται οι κάλτσες από το λούστρο. Τη θέση τους έπαιρναν ακόμα μπουκαλάκια με περιεχόμενο χρώματα βαφής, μέχρι και αλλαγής χροιάς των παπουτσιών, για κάθε υλικό του παπουτσιού (δερμάτινα, καστόρ, πάνινα). Ο χώρος δυστυχώς δεν αρκούσε, για να εκθέσει όλο το περιεχόμενο που κρυβόταν στην κοιλιά της κασέλας. Αυτά που δεν ήταν της άμεσης ανάγκης τα κρατούσε μέσα και τα έβγαζε, όταν το απαιτούσε η στιγμή

Το κασελάκι του λούστρου και το σκαμνάκι.

Συχνά οι πλανόδιοι νεαροί έκαναν διάφορες φιγούρες επίδειξης της δουλειάς, με γρήγορες κινήσεις στο βούρτσισμα. Πετούσαν στον αέρα τη μια βούρτσα, ενώ με την άλλη δούλευαν, χτυπούσαν το κασελάκι με τις ξύλινες βούρτσες δημιουργώντας μιαν ωραία ατμόσφαιρα για τον πελάτη μήπως και του πάρουν κανένα, μισόδραχμο παραπάνω. Άλλο κόλπο ήταν

στην αλλαγή των ποδιών. Ποτέ δεν έλεγαν στον πελάτη να αλλάξει πόδι στη βάση της κασέλας. Χτυπούσε το κασελάκι, και αυτό ήταν το σύνθημα για την αλλαγή του ποδιού. Αν ο πελάτης διάβαζε την εφημερίδα του, τότε έκανε μεγαλύτερο θόρυβο, ώστε να του αποσπάσει την προσοχή από την ανάγνωση.

Το επάγγελμα του λούστρου δεν μου είναι άγνωστο. Το 1950, ο πατέρας μου με έστειλε στη Θεσσαλονίκη να μάθω την τέχνη του μηχανικού αυτοκινήτου στο 312 στρατιωτικό συνεργείο, που στεγαζόταν τότε κοντά στο Βαράδαρη, εκεί που είναι σήμερα τα δικαστήρια, μέσα στα βυζαντινά τείχη.

Ήμουν άμισθος μαθητευόμενος και τα χρήματα που έπαιρνα από την οικογένειά μου έφταναν μόνο για το ενοίκιο του σπιτιού. Έπρεπε λοιπόν να κάνω κάποια δουλειά ώστε να βγάζω τα έξοδά μου. Σάββατο και Κυριακή πουλούσα κουραμάνες, που μου έδιναν οι φαντάροι, σε μια φτωχογειτονιά της Αγίας Φωτεινής, κοντά στο 3ο Σώμα Στρατού. Τις υπόλοιπες μέρες τα απογεύματα δανειζόμουν ένα κασελάκι, και έκανα το λούστρο. Στάθηκα τυχερός, γιατί ποτέ δεν με συνέλαβαν. Είχα πρόσθετο λόγο να φυλάγομαι. Έπρεπε να προφυλάξω με κάθε τρόπο το πολύτιμο κασελάκι. Έτσι χρειάστηκε να πάρω δρόμο πολλές φορές, κάποτε μάλιστα αφήνοντας στη μέση τη δουλειά. Ελπίζω οι πελάτες να κατανόησαν το λόγο και να με συγχώρησαν. Άλλωστε έφευγα προτού πληρωθώ, άρα ήμουν ο πρώτος ζημιωμένος και δύσκολα θα μου καταλόγιζαν δόλο και κακή πρόθεση.

Ο μπακιροτζής

Η τέχνη των μετάλλων είναι πανάρχαια. Έργα κατασκευασμένα με χαλκό συναντάμε σε όλα τα αρχαιολογικά μουσεία της χώρας μας, κυρίως οικιακά σκεύη για την καθημερινή χρήση.

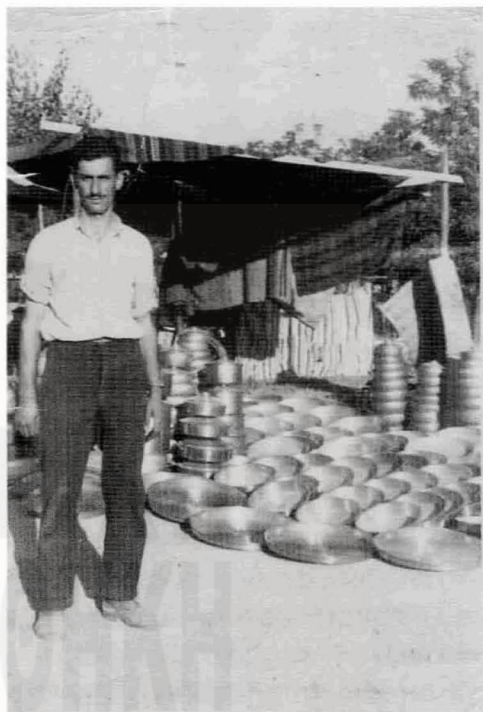
Μεγάλη όμως εξάπλωση της χαλκουργίας είχαμε στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Μακεδονία, αλλά και ορισμένες άλλες πόλεις όπως η Κωνσταντινούπολη, η Αθήνα, η Σμύρνη και άλλες ήταν ονομαστές για τους τεχνίτες τους.

Ονομαστό ήταν και το Άγιο Όρος, καθώς και μερικά νησιά, όπως η Κέρκυρα, η Ζάκυνθος, η Λέσβος και η Κρήτη.

Από την βυζαντινή εποχή υπήρξαν συντεχνίες – εσνάφια, που τα εργαστήριά τους ήταν συγκεντρωμένα.

Στη Θεσσαλονίκη από την ρωμαϊκή ακόμα εποχή υπήρξε η “χαλκιώτικη στοά”, κοντά στη σημερινή Παναγία των Χαλκείων, και ήταν μια συνέχεια από τα βυζαντινά χρόνια. Παρ’ όλο που οι τεχνίτες ήταν καλοί, ήξεραν και αγαπούσαν τη δουλειά τους, σε καμιά περιοχή δεν δημιουργήθηκε μια ιδιαίτερη τοπική τέχνη που να ξεχωρίζει από την τέχνη των άλλων περιοχών. Τα ίδια πανομοιότυπα αντικείμενα βρίσκονται τόσο στη Μ. Ασία, όσο και σε ολόκληρη τη βαλκανική, και σε όλα είναι φανερή η μουσουλμανική επίδραση. Σήμερα οι τεχνίτες χαλκοματάδες δεν κατασκευάζουν οικιακά σκεύη, περιορίζονται μόνο σε διακοσμητικά αντικείμενα. Αγοράζουν τον χαλκό σε φύλλο.

Τα παλιά χρόνια οι τεχνίτες αγόραζαν τον χαλκό σε μεγάλα κομμάτια, τις χελώνες, που τις ζύγιζαν δώδεκα ή εικοσιτέσσερις οκάδες, τα πυράκτωναν για να μαλακώσουν, ύστερα τα έκοβαν πάνω στο αμόνι με μεγάλα κοπίδια, πρώτα στη μέση και ύστερα ανάλογα με το τι ήθελαν να φτιάξουν:

1953. Ο Γιάννης Ιασωνίδης με χάλκινα σκεύη στον αύλειο χώρο της Παναγιάς.

για ένα χάλκινο καζάνι - χαλκοτσούκα, χρειάζονταν έξι οκάδες, για ένα γκιούμ - θερμάρι μιάμιση οκά.

Αυτά τα κομμάτια τα πύρωναν στο καμίνι και πάλι τα χτυπούσαν και τα ξαναχτυπούσαν με ειδικές βαριές, πάντα από το κέντρο προς τα άκρα, και σιγά σιγά τα άνοιγαν φύλλο. Τώρα το χαλκό τον αγοράζουν έτοιμα σε φύλλα ή δίσκους και τον δουλεύουν στον τόρνο με διάφορα καλούπια, μόνο οι λεπτομέρειες γίνονται με το χέρι. Από τους παραδοσιακούς χαλκωματάδες του παλιού καιρού, υπάρχουν κάποιοι ηλικιωμένοι στα Γιάννενα, στη Θεσσαλονίκη, στην «Παναγία των Χαλκείων», που κάνουν αυτή τη δύσκολη τέχνη του χαλκού.

Το ερώτημα είναι, υπάρχουν σήμερα άνθρωποι για να αγοράζουν αυτά τα ωραία πράγματα;

Στην πόλη μας είχαμε ένα πολύ παλιό χαλκωματά, που κατασκεύαζε έργα τέχνης. Ήταν ο αείμνηστος Γιάννης Ιασωνίδης. Ποιος δεν τον θυμάται εκεί στην αγορά με τα ροζιασμένα χέρια, τα σφυριά και το κεζάπι, Στη συλλογή μου υπάρχουν δεκάδες χάλκινα σκεύη, που είναι έργα τέχνης από τα χέρια του τελευταίου χαλκουργού.

Ο αείμνηστος Γιάννης Ιασωνίδης με την πραγματεία του στο πανηγύρι της Παναγιάς.

Ο παλιατζής

Και σήμερα υπάρχουν ακόμη παλιατζήδες που συγκεντρώνουν διάφορα μέταλλα.

Πώς μπορείς να είσαι από το Γιδά, να γράφεις για τα επαγγέλματα του δρόμου και να μην αναφερθείς στον παλιατζή; Η πόλη μας, χάρη στην παρουσία των συμπαθών συμπολιτών μας της ανατολικής συνοικίας αποτελεί την έδρα αυτού του ιδιόρρυθμου εμπορίου.

Ο παλιατζής προσφέρει, πραγματικά κοινωνικό έργο. Είναι ο πρώτος που έκανε πράξη αυτό που σήμερα ονομάζουμε ανακύκλωση και στο οποίο έχουμε εναποθέσει πολλές από τις ελπίδες μας για λιγότερη επιβάρυνση, για λιγότερη μόλυνση του πειβάλλοντος. Μπαίνει στις αυλές, αναζητάει και ανασύρει παλιοσίδηρα, που είχαν άστοργα αφηθεί εκεί να σκουριάζουν, τα μαζεύει στο κάρο ή στο ντάτσον και τα πηγαίνει στο χυτήριο, όπου ξαναγίνονται μέταλλα χρήσιμα.

Αν όμως η παροιμία «το αγώι ξυπνάει τον αγωγιάτη» έχει κάπου πλήρη εφαρμογή, αυτό συμβαίνει με τον παλιατζή. Καθώς περιφέρεται μέσα σε οικόπεδα, σε αποθήκες και χαγιάτια, το έξυπνο και ασκημένο μάτι του εντοπίζει και πράγματα που οι θέσεις τους δεν είναι εκεί, μέσα στη σκόνη και στη φθορά, αλλά αλλού. Το κομμάτι του πολιτισμού, του όχι πολύ μακρινού παρελθόντος οφείλει πάρα πολλά στον παλιατζή. Αυτός διέσωσε από τον αφανισμό έργα χειρών αγιασμένων, έργα των παππούδων και των γιαγιάδων μας, πράγματα που ως πριν από μερικές δεκαετίες αποτελούσαν εργαλεία καθημερινής χρήσης στη γεωργία, στην κτηνοτροφία, στη σπιτική υφαντική, στη γαλακτοκομία. Παλιά αλέτρια ξύλινα, δοκάνες και καρπολό-

για, αργαλειοί, ανέμες, ρόκες και αδράχτια, γραμμόφωνα, κάρα ολόκληρα, μπουτόνοι και γκαρλίγκες, αλλά και κοσμήματα, ντοκάδες και μαγλικοτάρια, μπακίρια κάθε είδους, πήλινα σκεύη περιμαζεύτηκαν ή ανταλλάχθηκαν και σώθηκαν. Σώθηκαν, βέβαια, είναι ένας λόγος. Αφού εμείς, θαμπωμένοι από το καινούργιο, το μοντέρνο, το γυαλιστερό και φανταχτερό τα περιφρονήσαμε, τα υποτιμήσαμε, τις περισσότερες φορές και τα παραπετάξαμε, ήρθε ο παλιατζής να τα μαζέψει, κάποτε και να τα συντηρήσει, να τα επιδιορθώσει, για να τα προωθήσει στη συνέχεια εκεί που ήξεραν να τα τιμούν, να τα τοποθετούν σε θέσεις τιμητικές.

Την τελευταία δεκαπενταετία το επάγγελμά του παλιατζή γνωρίζει καινούργια άνθιση. Μετά τις αλλαγές που έγιναν στην Ευρώπη γενικότερα και πιο ειδικά στα Βαλκάνια, το πέρασμα από τη μια χώρα στην άλλη δεν αποτελεί πια πρόβλημα. Έτσι, τολμηροί συμπολίτες μας από τη συνοικία που προανέφερα, με δυνατό εμπορικό ένστικτο, πέρασαν το βόρεια σύνορα, προχώρησαν ως το Δούναβη, τον διάβηκαν κι αυτόν και όταν γύρισαν πίσω είχαν καταφορτωμένα τα τεράστια φορηγά τους με έργα τέχνης σπάνιας ομορφιάς και ανεκτίμητης αξίας. Όλος αυτός ο θησαυρός φιλοξενείται μόνο για λίγο στην πόλη μας. Εδώ ταξινομείται, δέχεται τις όποιες επεμβάσεις κρίνονται αναγκαίες και ύστερα ξαναφορτώνεται για να καταλήξει είτε κατευθείαν στα σαλόνια πελατών με εκλεκτικά γούστα και χοντρά πορτοφόλια, είτε σε άλλους μεσάζοντες, οι οποίοι θα τα εμπορευτούν κατάλληλα.

Όταν, λοιπόν, σήμερα κάμνουμε λόγο για παλιατζή θα πρέπει να έχουμε υπόψη και τις δυο εκδοχές του. Και τον κλασικό τύπο, το μουντζούρη, που συγκεντρώνει ό,τι σαβούρα βρει μπροστά του, αλλά και τον άλλο που μπορεί να είχε την ίδια αφετηρία με τον πρώτο, έχει εξελιχθεί όμως με τον καιρό σε έναν αληθινό συλλέκτη, με υψηλή αισθητική.

Ο μακαρίτης πια Κ. Σιαμαντόπουλος, από τους πρωτεργάτες του Μουσείου της Κοζάνης, μου έλεγε κάποτε για τη μαστοριά και την ικανότητα των γυρολόγων παλιατζήδων να παίρνουν από τους χωρικούς πράγματα, που ο ίδιος και οι συνεργάτες του δεν τα κατάφεραν. Πίστευε ότι είχαν την ικανότητα να μαντεύουν την ανάγκη των πελατών για χρήματα, να πείθουν και τελικά να πετυχαίνουν το σκοπό τους. Το κοζανίτικο Μουσείο οφείλει πολλά σε αυτή την κατηγορία των εμπόρων έργων τέχνης. Αλλά και εγώ ως συλλέκτης παραδοσιακών αντικειμένων έχω προμηθευτεί μερικά κομμάτια από τους συμπολίτες μας. Θα αποκτούσα μάλιστα πολλά περισσότερα, αν δεν υπήρχε το αξεπέραστο εμπόδιο των χρημάτων. Είδα κατά καιρούς αντικείμενα στις συλλογές τους, που θα ήμουν πολύ ευτυχής, αν μπορούσα να τα αγοράσω.

Ο ράφτης

Είχαμε πολλές φορές την ευκαιρία να τονίσουμε πως το ρουμλουκιώτικο νοικοκυριό διακρινόταν για την αυτάρκειά του. Διατροφή, ένδυση, κατοικία, ακόμα και αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας περνούσαν από το χέρι των μελών της οικογένειας. Ο πατέρας στον τομέα της παραγωγής, γεωργικής και κτηνοτροφικής, η μάνα στον ευρύτερο τομέα της εσωτερικής διαχείρισης, της υφαντικής, της τυροκομίας, της ραπτικής, στην οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια. Συνεργοί και βοηθοί όλα τα υπόλοιπα πρόσωπα που έμεναν κάτω από την ίδια στέγη είτε επρόκειτο για υπερήλικες είτε για τα ανήλικα μέλη της τρίτης γενεάς. Η ζωή ήταν ένας διαρκής αγώνας, ένας ανειρήνευτος πόλεμος με έπαθλο την επιβίωση. Ήταν με άλλα λόγια, στην κυριολεξία, ζήτημα ζωής και θανάτου. Και στη μάχη εκείνη κανένας δεν περίσσευε, δεν είχε δικαίωμα στην απραξία.

Σε ποσοστό που αγγίζει το εκατό τοις εκατό, η προπολεμική Ρουμλουκιώτισσα, στην οποία προς στιγμήν θα περιοριστούμε, ήταν αναλφάβητη. Ήταν επίσης αταξίδευτη. Το πολύ-πολύ να είχε επισκεφτεί τη γειτονική Βέροια, για κάποιους πολύ συγκεκριμένους λόγους κι αυτό μετρημένες φορές σε όλη της τη ζωή. Είναι μάλιστα σίγουρο πως κάποιες δεν το είχαν κάνει ούτε αυτό το μοναδικό ταξίδι του βίου τους. Και όμως οι γυναίκες αυτές είχαν μια εσωτερική παιδεία, προϊόν μαθητείας κοντά σε αυτοδίδακτες σοφές προγόνους. Είχαν μάθει να σκέφτονται- αυτό δεν είναι αυτονόητο κι ας φαίνεται έτσι- να είναι υπεύθυνες, εργατικές, δημιουργικές. Ήταν προσωπικότητες ολοκληρωμένες και ας τις έλειπε η σχολική εκπαίδευση και οι τίτλοι σπουδών. Πολύ συχνά ξεπερνούσαν τα όρια του ατόμου, που είναι ταγμένο να κάνει χειρωνακτική δουλειά. Έπρεπε να αναπτύξουν και να επιδείξουν τεχνικές δεξιότητες, καλλιτεχνικές ευαισθησίες ακόμα και θεραπευτικές, καθαρά ιατρικές πρακτικές, όπως ασκούσαν τουλάχιστον η παραδοσιακή ιατρική και θεραπευτική, πριν εμφανιστεί η πανεπιστημιακή εξειδίκευση. Ξεγεννούσαν, μάζευαν και επεξεργάζονταν θεραπευτικά βό-

Ο Φραγκοράφτης.

Ο Βαγγέλης Γκαβαρδίνας στο ραφείο του.

τανα, ετοιμάζαν μαντζούνια και «ιλιάτσια» για πόνους εσωτερικούς, για πληγές εξωτερικές, ξεμάτιαζαν, γήτευαν. Την ίδια μέρα περνούσαν από τη χαμαλίστικη κοπάνα του πλυσίματος ρούχων και του λαναρίσματος μαλλιών, στη λεπτή και καθαρά καλλιτεχνική δημιουργία της όλο ποικίλματα ύφανσης, της λεπτής και

περίτεχνης δαντέλας.

Δικό της ήταν όμως και το χρέος της ραφής των φορεμάτων, τουλάχιστον για τις καθημερινές φορεσιές, μικρών και μεγάλων, ανδρών και γυναικών. Στην εποχή μας βέβαια η ραπτική είναι πια τέχνη και μάλιστα έχει καθιερωθεί και ο όρος Υψηλή Ραπτική, πίσω από την οποία κρύβεται μια ολόκληρη παγκόσμια και ακριβή βιομηχανία. Τότε όμως η έννοια της μόδας, που ανάλογα με τα καπρίτσια και τα συμφέροντά της, αλλάζει την όψη των ρούχων και των παπουτσιών, σχεδόν κάθε εξάμηνο, δεν υπήρχε. Οι φόρμες, τα σχήματα και πιο μπροστά τα υλικά, τα υφάσματα παρέμεναν σταθερά και αμετάβλητα για όσο διάστημα μπορούσε να μαρτυρήσει η μνήμη αρκετών γενεών. Ότι και όσα φορούσε η εγγονή και ο εγγονός του 1920, φορούσε και η προγιαγιά και ο προπάππος το 1820, ίσως και το 1720. Με αυτά τα δεδομένα η νεαρή γυναίκα μούνταν στα μυστικά της ραφής με τις συγκεκριμένες μορφές, με τα απαράλλαχτα σχέδια και αργότερα ως σύζυγος, ως μάνα έπιανε αδίσταχτα το ψαλίδι για να κόψει το ύφασμα που είχε η ίδια υφάνει, για να κάνει τις αναγκαίες ραφές με το βελόνι ή τη βελόνα, προτού εισβάλλει σε κάθε σπίτι η μυθική Singer, που έφερε και στο χώρο αυτό την πρώτη επανάσταση. Υπήρχαν, βέβαια, περίοδοι, κατά τις οποίες όλη τη νοικοκυροσύνη και αξιοσύνη του κόσμου να είχε μια γυναίκα δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες που είχε να καλύψει. Ήταν τότε που κάποια κόρη έμπαινε στην τελική ευθεία για τις «ώρες τις καλές», όπως έλεγαν και που το έργο που έπρεπε να βγει ξεπερνούσε τις δυνατότητες ενός ατόμου. Τότε είναι που έμπαιναν σε λειτουργία τα κοινωνικά ανακλαστικά, ξυπνούσε η διάθεση της αλληλεγγύης και ένας ολόκληρος συγγενικός και φιλικός κόσμος έσπευδε να προσφέρει τις καλές του υπηρεσίες.

Επειδή όμως όλοι οι κανόνες έχουν την εξαίρεσή τους, είχαμε κάτι ανάλογο και στο κεφάλαιο αυτό. Για χίλιους δυο λόγους κάποιες οικογένειες δεν ήταν σε θέση να καλύψουν με τη δική τους προσωπική εργασία τις ανάγκες που είχαν σχέση με τη ραφή των ενδυμάτων γενικά, καθημερινών και ιδιαίτερα γιορτινών. Το κενό αυτό αναλάμβαναν να καλύψουν οι τερζήδες, άνδρες πλέον επαγγελματίες ραφτάδες, που λίγο πολύ τους έβρισκε κανείς σε κάθε χωριό ή σε κάποιο διπλανό. Οι τερζήδες εκτός από μεμονωμένα κομμάτια, αναλάμβαναν και το σύνολο μιας προίκας ας πούμε, η οποία πέρα από τα ραψίματα, συχνά περιελάμβανε και κεντήματα, κάποτε χρυσοκεντήματα και ασημοκεντήματα. Σε μια τέτοια περίπτωση έπαιρναν μαζί τους και τους βοηθούς, τα μαθητούδια και τους καρφάδες, για να διώξουν τη δουλειά γρηγορότερα. Μας το λέει πολύ χαρακτηριστικά το όμορφο δημοτικό τραγούδι:

Της γαλανής το φόρεμα, της ρούσας το φουστάνι

Πέντε ραφτάδες τόραφταν και δέκα μαθητάδες

Εάν μάλιστα τα μέλη της συντεχνίας τύχαινε να είναι ξενομερίτες, έκαμαν κονάκι, διανυκτέρευαν δηλαδή, στο σπίτι του εργοδότη, μέχρις ότου ολοκληρώσουν το έργο τους.

Όσο ο χρόνος προχωρεί προς την ανατολή του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα, μαζί με μυρίες άλλες αλλαγές, αλλάζει και το καθεστώς των ραφτάδων. Γίνονται αποκλειστικά επαγγελματίες, ζουν από αυτό το ζανάτι, έχουν το ξεχωριστό ραφείο με πλήρη εξοπλισμό. Ραπτομηχανές του ποδαριού, μεγάλα και κοφτερά ψαλίδια, μεζούρα, ημικυκλικό κομμάτι ξύλου για να σιδερώνονται οι βάτες, σίδερο μεγάλο, που καίει αγοραστά κάρβουνα, ράφια στους τοίχους με τόπια υφασμάτων, με φόδρες. Γιατί αλλαγές σταδιακά έγιναν και στα υφάσματα. Τα υφαντά παραχωρούν τη θέση τους στα αγοραστά πανιά, που είναι η χαρά του ράφτη, αφού κόβονται και ράβονται πολύ ευκολότερα από τα προϊόντα του σπιτικού αργαλειού.

Η περίοδος 1950-1970, από όσο μπορώ να θυμηθώ πρέπει να είναι η χρυσή εποχή των ραφτάδων και των μοδιστρών. Κάμνω αυτή τη διάκριση, διότι πράγματι, το κάθε φύλο στρέφεται προς το δικό του εκπρόσωπο. Και οι δύο όμως γνωρίζουν άνθιση, αφού το ανεβασμένο σταδιακά οικονομικό επίπεδο αυξάνει ανάλογα και την πελατεία τους. Μετά από εκεί όμως αρχίζει η παρακμή. Το έτοιμο ρούχο, το ραμμένο από μεγάλες βιοτεχνίες ή και βιομηχανίες παίρνει τους αγοραστές από τα ραφεία και τα μοδιστράδικα και τους οδηγεί στα μεγάλα καταστήματα ρούχων, όπου η ποσότητα, η ποιότητα και προπαντός η τιμή είναι ασυναγώνιστη.

Σήμερα η συμπαθέστατη τάξη των ραφτάδων ασχολούνται, κατά κανόνα, με επιδιορθώσεις ή έχουν στραφεί σε άλλες δημιουργικές δραστηριότητες.

Ο σαλεπιτζής

Το σαλέπι (τούρκ. salep), είναι είδος φυτού. Από την ρίζα του παρασκευάζεται το ποτό, το οποίο είναι θερμαντικό και το πουλάνε οι πλανόδιοι σαλεπιτζήδες, διατηρώντας το ζεστό μέσα σε χάλκινο δοχείο.

Ο σαλεπιτζής είναι ένα από τα λίγα παραδοσιακά επαγγέλματα του δρόμου, που υπάρχουν ακόμα τους κρύους χειμωνιάτικους μήνες σε μικρές και μεγάλες επαρχιακές πόλεις.

Στην πόλη μας, την Αλεξάνδρεια, εμφανίζονται κάθε φθινόπωρο δυο σαλεπιτζήδες στους δρόμους, διαλαλώντας όπως παλιά το επάγγελμα τους σαλεπιτζή:

- Σαλέπιιιιι ζεστόοοοοο.

Τα παλιά χρόνια το μπακιρένιο δοχείο το είχαν τοποθετημένο πάνω σε ένα καρότσι με τρεις τροχούς, και είχαν αναμμένα κάρβουνα για να διατηρείται ζεστό, γιατί έτσι διατηρούσε τις θερμαντικές του ικανότητες. Σήμερα υπάρχει το υγραέριο, και οι ελάχιστοι πλανόδιοι σαλεπιτζήδες είναι πιο άνετοι στους δρόμους.

Είναι γνωστό και σήμερα νομίζω το ανέκδοτο με έναν χωριάτη που πήγε στη Θεσσαλονίκη για κάποιες δουλειές. Κάποια στιγμή όμως φούσκωσε

η φούσκα του και αναγκάστηκε να στυλωθεί σε ένα απόμακρο τοίχο, μέσα στο σκοτάδι. Την στιγμή εκείνη περνάει ο σαλεπιτζής διαλαλώντας το σαλέπι. Ο χωριάτης άκουγε κάτι άλλο, αντί για σαλέπι, νόμιζε ότι κάποιος φώναζε σε βλέπει, σε βλέπει. Πάει πιο κει, αλλά ξανά το ίδιο.

-Μα τι στο καλό», λέει. «Πού με βλέπει;

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΒΕΡ

Τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται και στην πόλη μας ένας νεαρός με σαλέπι.

Ο γαλατάς

Ο γαλατάς ανήκει βέβαια στην κατηγορία των επαγγελματιών του δρόμου, δεν συμπεριλαμβάνεται όμως στα επαγγέλματα που μπορούσε να συναντήσει κανείς στα χωριά μας. Εκεί υπήρχε επάρκεια αυτού του αγαθού και αν από κάποιον έλειπε θα εύρισκε άλλο τρόπο να το προμηθευτεί. Ήταν αποκλειστικά ένα «ζανάτι» αστικό. Επειδή όμως το προϊόν μας ήταν πολύ οικείο, αφού η επαφή μαζί του ήταν σχεδόν καθημερινή, θεωρούσαμε και το γαλατά σαν κάτι δικό μας. Ακούγαμε γ' αυτόν πως γυρνούσε μέσα στα σοκάκια της Βέροιας, ας πούμε, με τα γκιούμια στον ώμο, πάντοτε πολύ πρωί και διαλαλούσε το εμπόρευσμά του. Μπροστά στις πόρτες των πελατών σταματούσε, κατέβαζε τα δοχεία κάτω, χτυπούσε την πόρτα, αν η νοικοκυρά δεν τον καρτερούσε ήδη, μετρούσε με το ειδικό μετρίδι την ποσότητα που ήθελε η γυναίκα και τη χαιρετούσε, για να συνεχίσει παρακάτω. Από δω βγήκε, όπως είναι γνωστό και ο απλοϊκός, αλλά βαθιά φιλοσοφημένος ορισμός της ...Δημοκρατίας, ότι «δημοκρατία έχουμε, όταν αυτός που χτυπάει το πρωί την πόρτα μας δεν είναι ο χωροφύλακας, αλλά ο γαλατάς»!

Ο τρόπος αυτός διανομής του γάλακτος παραμερίστηκε, όταν έγιναν από συνεταιριστικές βιομηχανίες αρχικά τα εργοστάσια παστερίωσης και εμφιάλωσης. Η επεξεργασία αυτή απάλλαξε τους καταναλωτές και ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά από τις αρρώστιες που μεταφέρονταν από τα άρρωστα ζώα, τα φυματικά ή εκείνα που έπασχαν από το μελιταίο πυρετό και από άλλες ακόμα. Παράλληλα, απάλλαξε τους καταναλωτές και από την άλλη αρρώστια, της νοθείας. Άλλοτε ο ίδιος ο κτηνοτρόφος και άλλοτε πάλι ο

γαλατάς, για να κάνουν το γάλα πιο...ελαφρύ και να μην κοιλοπονούν οι καταναλωτές, το «βάφτιζαν», το νέρωναν δηλαδή, αυξάνοντας έτσι την ποσότητα, άρα και το εισόδημά τους, χαντακώνοντας όμως την ποιότητα του υπέροχου προϊόντος.

Όσο και αν φαίνεται παράξενο, ο γαλατάς στις μέρες μας επανήλθε, αλλά με μικρές διαφορές από τον παραδοσιακό. Πρώτον, είναι πια μηχανοκίνητος. Δεύτερον, εμφανίζεται πια στο χωριό. Τρίτον, δεν μεταφέρει τηνπραμάτεια του στον ώμο ή με το γάιδαρο, αλλά με το αγροτικό. Αντί να διαλαλεί ο ίδιος το εμπόρευσμά του, ακούγεται η κόρνα του αυτοκίνητου. Πολύ συχνά, στην είσοδο του οικοπέδου κρέμεται ένα πλαστικό δοχείο, μέσα στο οποίο ο γαλατάς αφήνει τη συμφωνημένη ποσότητα. Το φαινόμενο αναβίωσε, γιατί στα χωριά μας πια δεν υπάρχει η οικόσιτη κτηνοτροφία. Αυτός που τώρα μοιράζει γάλα είναι κάποιος ιδιοκτήτης μικρής κτηνοτροφικής μονάδας, που την έχει σε κάποιο χωράφι, έξω από το χωριό. Και ο κίνδυνος από τις αρρώστιες; Έ, τώρα πια υπάρχει στενή κτηνιατρική παρακολούθηση, τα ζώα ελέγχονται, τα δυσάρεστα προλαμβάνονται. Έτσι τουλάχιστον πιστεύουν όσοι ασχολούνται με το θέμα. Όσο για τη νοθεία; Ο θεός και η ψυχή τους.

ΔΗΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Ο μαραγκός

Την αρχή της τέχνης του μαραγκού ή ξυλουργού, όπως τον λένε τα βιβλία, δεν είναι εύκολο να την προσδιορίσουμε. Αν λάβουμε υπόψη πως όλα τα μεγάλα και θαυμαστά έργα του αρχαίου κόσμου έχουν γίνει με τη βοήθεια του ξύλου, αυτό μας κάνει να σκεφτούμε πως είναι ένα πανάρχαιο επάγγελμα. Εξάλλου και η Αγία Γραφή μας το περιγράφει ξεκάθαρα, πως ο ίδιος ο Χριστός εργάστηκε κοντά στον Ιωσήφ που ήταν ξυλουργός.

Σήμερα το επάγγελμα υπάρχει, όχι όμως όπως το γνωρίσαμε εμείς που έχουμε κάποια ηλικία, με εκείνα τα παραδοσιακά ροκάνια, τις μεγάλες πλάνες, τα χειροπρίονα, τις διάφορες αρίδες, φτιαγμένες στον σιδερά και λίγο αργότερα τα χειροκίνητα τρυπάνια, πριν εμφανιστούν τα ηλεκτροκίνητα.

Για την τέχνη, την επιδεξιότητα και το μεράκι των παλιών, παραδοσιακών μαστόρων μας μιλούν σήμερα τα έργα τέχνης που έχουν απομείνει στα παλιά ετοιμόρροπα σπίτια. Οι πόρτες, τα παράθυρα, οι εσωτερικές σκάλες, οι κουπαστές, οι μεσάντρες και τα ντουλάπια όλα καμωμένα με το χέρι και με αργετό ιδρώτα.

Στις μέρες μας γνωρίζουμε πώς δουλεύουν οι ξυλουργοί. Όλα γίνονται με ηλεκτρικές μηχανές και πολλές φορές τα είδη που κατασκευάζονται δεν τα πιάνει ανθρώπινο χέρι, αλλά ένας ηλεκτρονικός εγκέφαλος.

Στα μέρη μας λίγο πολύ όλοι καταπιάνονταν με την επεξεργασία του ξύλου. Ο καθένας έπρεπε να πελεκήσει έναν κορμό από ακακία ή από φτελιάδι για να κατασκευάσει έναν ζυγό για το ζευγάρι του, ένα ξυλάλετρο, μια κοπάνα ή ζυμωτική, έναν αργαλειό. Όσο και αν φαίνεται παράξενο τα περισσότερα από τα εργαλεία του ζευγαρά, αλλά και από εκείνα που χρησιμοποιούσαν καθημερινά στο νοικοκυριό ήταν ξύλινα. Έκοβαν τους κορμούς των δέντρων με τον κουριαστή, έβγαζαν τα σανίδια με τον καταρράκτη, τα άφηναν όσο χρειαζόταν να «τραβήξουν», να χάσουν δηλαδή την υγρασία τους και ύστερα, τους χειμωνιάτικους κυρίως μήνες που είχαν χρόνο άρχιζαν να τα δουλεύουν. Δεν ήταν απαραίτητο να σπουδάσουν την τέχνη. Μαθήτευαν δίπλα στους παλιότερους, στους πατεράδες και παππούδες, που και κείνοι τα είχαν διδαχτεί πρακτικά από τους δικούς τους. Υπήρχαν βέβαια και οι πιο επιδέξιοι. Αυτοί που είχαν το χάρισμα, το ταλέντο που λεν σήμερα. Αυτοί ήταν λίγοι και οπωσδήποτε γνωστοί στο μικρό κύκλο του χωριού. Στα φώτα και στη βοήθειά τους κατέφευγαν, όταν είχαν να λύσουν κάποιο τεχνικό πρόβλημα. Στο χωριό μου, στις Ποζιαρίτες ονομαστός ξυλουργός ήταν ο μακαρίτης ο Βασίλης ο Γκέκας, που τον μνημονεύω και σε

άλλο κείμενό μου. Στη δεκαετία του 1900 είχε φύγει στην Αμερική μαζί με έναν άλλο χωριανό μας, τον Αργύρη το Μουλόπουλο. Φαίνεται όμως πως το «αμερικάνικο όνειρο» δεν τους βγήκε καλό και γύρισαν πίσω με ελάχιστα δολάρια στην ποζνάρα. Ο γερο-Βασίλης λοιπόν έλεγε πως μπορούσε να φτιάξει και άνθρωπο πελεκώντας το ξύλο και μόνο ζωή δεν μπορούσε να του δώσει!

1954, Αλεξάνδρεια.
Ο Γκιζάρης Στέργιος
στο ξυλουργείο του Δημ. Στυλιανού.

1954, Αλεξάνδρεια. Στο ξυλουργείο του Στυλιανού Δημητρίου
(Φωτ. Αρχ. Στέργιου Γκιζάρη).

Τα κουνούνια

Το κουνούνι το συναντάμε με πολλές ιδιότητες, ως αποτρεπτικό όργανο, ηχητικό και μουσικό όργανο.

Πολλά πανάρχαια ελληνικά έθιμα διατηρούνται ακόμα και σήμερα με τη συνοδεία των κουνουνιών.

Στην περιοχή του Ρουμλουκιού, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς οι κ'δουναροί έλεγαν τα πρωτοχρονιάτικα κάλαντα ζωσμένοι με κουνούνια - καμπάνες, που ζύγιζαν ως δυο οκάδες το καθένα. Φορτωμένοι με αρμαθιές διάφορων κουνουνιών, και ντυμένοι με προβιές στο σώμα και στο πρόσωπο, έτρεχαν από σπίτι σε σπίτι, τραγουδώντας κάλαντα. Έτσι πίστευαν πως θα έδιωχναν από το σπίτι τα κακά πνεύματα εκείνων των ημερών.

Παραμονή της Πρωτομαγιάς, με τον ίδιο σχεδόν τρόπο, μικροί και μεγάλοι ντύνονταν και φορτώνονταν κουνούνες για να διώξουν από το σπίτι και το οικόπεδο κάθε τι βλαβερό για τον άνθρωπο, τραγουδώντας ένα πολύ σύντομο σιχακι:

« Φιβγάτι φίδια, γκουστιαρίτσις (σαύρες) ταχιά, είνι Προυτουμαϊά».

Στο ξύλινο ομοίωμα χελιδόνας που κρατούσαν τα παιδιά του Ρουμλουκιού, όταν τραγουδούσαν το τραγούδι της χελιδόνας, (ένα πανάρχαιο έθιμο για την πρώτη του Μάρτη), κρεμούσαν ένα μαύρο σφαιρικό κουνουνάκι στο λαιμό της χελιδόνας.

Μικρά κουνουνάκια περασμένα πάνω σε δερμάτινες ζώνες υπήρχαν και στα χάμουρα των αλόγων. Τα ίδια κουνούνια περνούσαν πάνω σε ξύλινες περπατούρες για να παρακολουθούν το μωρό. Για τον εκφοβισμό των πουλιών επίσης χρησιμοποιούσαν κουνούνια, για να μην τρώνε τα σταφύλια και τα φρούτα.

Ακόμα και η εκκλησία τα χρησιμοποιεί σήμερα στα θυμιατά, δώδεκα μικρά ασημένα ή χρυσά σφαιρικά κουνουνάκια.

Σ' ολόκληρη την Ελλάδα, από την Θράκη ως τα νησιά και την Ήπειρο, τα κουνούνια χρησιμοποιούνταν συχνά στα διάφορα έθιμα του λαού μας και όχι μόνο. Το κουνούνι ως αποτρεπτικό και μουσικό όργανο το συναντάμε και σε κάλαντα στα χωριά της Μ. Ασίας, στην Καισάρεια της Καππαδοκίας, στο Μιστί, Τιρικλί, Αξό και αλλού.

Κυρίως όμως τα κουνούνια είχαν τη θέση τους στους λαιμούς των προβάτων. Σε άλλες περιοχές τα κρεμούσαν και στα μουλάρια ή στα γελάδια.

Το μέγεθος, το σχήμα, το υλικό, αποτελούσαν καθοριστικό παράγοντα του ήχου που έβγαζαν. Ανάλογα με τα παραπάνω έπαιρναν και τα βαφτιστικά τους. Λέγονταν απλώς γκ'δούν', αλλά και τσιουκάν', τσιουκανέλ', κυ-

πρί, τράκα.

Ο κύριος χώρος από όπου τα προμηθεύονταν ήταν το πανηγύρι της Αγίας Κυριακής ή τα κουνουνάδικα της Βέροιας.

Σήμερα είναι λίγα τα εργαστήρια κουνουνιών, διότι μειώθηκαν τα ζώα, αλλά και τα έθιμα του λαού μας.

Διάφοροι τύποι κουνουνιών.

Το γραμμόφωνο

Πέρασαν πάνω από 125 χρόνια από τότε που ο Αμερικανός Τόμας Έντισον (Thomas Edison), ανακάλυψε τον φωνογράφο, την ηλεκτρική λάμπα και την κινηματογραφική μηχανή. Πιο συγκεκριμένα, το 1877 έκανε την πρώτη δοκιμή με τα εξής λόγια: «Η Μαίρη έχει ένα μωρό αρνάκι». Σύντομα η πρωτοφανέρωτη αυτή

συσκευή βελτιώθηκε, τελειοποιήθηκε και κυκλοφόρησε σ' ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο. Έγινε το μέσο με το οποίο διασκεδάζαν πλούσιοι και φτωχοί.

Στην περιοχή μας εμφανίστηκε λίγο πριν από τον πόλεμο, στη δεκαετία του τριάντα. Το προμηθεύτηκαν πρώτοι οι άνθρωποι που είχαν οικονομική επιφάνεια, μα και εκείνοι που ήθελαν να αποδείξουν πως είναι εύποροι.

Για το γραμμόφωνο, εμείς που γεννηθήκαμε στα μέσα της δεκαετίας του τριάντα και είμαστε παιδιά της Κατοχής και του Εμφυλίου, έχουμε πολλά να θυμηθούμε. Ήταν τόση η αποδοχή που του έγινε, ώστε πολλοί το προτίμησαν ακόμα και στο γάμο τους, όταν δεν έβρισκαν νταούλια.

Υπήρξε το όργανο που έφερε στην περιοχή μας τη λεγόμενη ευρωπαϊκή μουσική. Εκεί που κυριαρχούσε το συρτό, το τσάμικο, ο καρσιλαμάς και το χασάπικο, όλα με τη συνοδεία του ζουρνά, κάποτε της καλαμένιας φλογέρας και σπανιότερα της γκάιντας, τώρα μας προέκυψε η πλάκα, ο δίσκος δηλαδή με τα βαλς, τα ταγκό, μουσικές και χοροί ουρανοκατέβατοι. Και όμως οι νέες γενεές τα δέχτηκαν, τα υιοθέτησαν με ενθουσιασμό και ας γκρίνιαζαν οι παλιότεροι πως είναι χοροί ανήθικοι, πρόστυχοι, πως θα προκαλέσουν την οργή του θεού και όσα ακόμα συνηθίζονται σε παρόμοιες περιπτώσεις. Ήταν δικαιολογημένες αυτές οι αντιδράσεις; Ήταν και παρηλίαν. Οι νεοφερμένες συνήθειες έσπαζαν κώδικες συμπεριφοράς αιώνιους. Εκεί που αποτελούσε ντροπή ακόμα και να μιλήσει μια κοπέλα με ένα νέο, που στους παραδοσιακούς χορούς απέφευγαν ακόμα και να πιαστούν από το χέρι, τώρα αγκαλιάζονταν φανερά, σφιχτά, ακουμπούσαν τα ευαί-

σθητα σημεία του ενός στα αντίστοιχα του άλλου. Και όμως με τον καιρό «το αγκαλιαστό», όπως το έλεγαν, καθιερώθηκε, ο θεός δεν έριξε φωτιά και θειάφι να κάψει τους αμαρτωλούς και το καταπληκτικό μηχάνημα, που από το χρωματιστό χωνί του ξεχύνονταν μελωδίες υπέροχες μάζευε κάθε Κυριακή ή μεγάλη γιορτή τους νέους στην πλατεία του χωριού, ιδιαίτερα μετά τον εμφύλιο και τους έδινε την ευκαιρία να ξεδώσουν χορεύοντας, να ανταλλάξουν μηνύματα ερωτικά, των οποίων επακόλουθο ήταν συνήθως τα αρραβωνιάσματα και ο γάμος.

Η τεχνολογία όμως δεν επαναπαύεται στις όποιες κατακτήσεις της. Προχωράει συνεχώς μπροστά, κάτι αλλάζει στο παλιό, κάτι προσθέτει, κάτι αφαιρεί και ξαφνικά παρουσιάζει στην αγορά ένα νέο προϊόν. Νέο προϊόν ήταν και το λεγόμενο πικάπ. Τώρα αυτό δεν είχε χωνιά, δε χρειαζόταν κάθε τρεις και λίγο αλλαγή βελόνας, ούτε κούρντισμα.

Εδώ πάντως να σημειώσω ότι στο χωριό μου, στις Ποζιαρίτες, εμφανίστηκε πολύ νωρίς ένα άλλο θαυματουργό μηχάνημα, το ραδιόφωνο. Το είχε φέρει ο σούμπασης του τοπικού γαιοκτήμονα και στα μαύρα χρόνια του αδερφοκτόνου πολέμου μαζεύονταν σχεδόν το μισό χωριό στο κονάκι για να ακούσει και να θαυμάσει πώς από

ένα κουτί βγαίνει ανθρώπινη ομιλία και προπαντός μουσική από πολλά όργανα. Δεν ήταν λίγοι εκείνοι που σταυροκοπιούνταν και το θεωρούσαν πράγμα διαβολικό. Αργότερα, όταν τα πράγματα είχαν κάπως ηρεμήσει, αγόρασε ραδιόφωνο και ο μπακάλης, ο Νίκος ο Νούτσος. Και πάλι τα βρά-

δια ο χώρος του παντοπωλείου να γεμίζει ασφυκτικά. Όλα άρεσαν στους παρθενικούς ακροατές, εκείνο όμως που τους ενθουσίαζε ήταν τα δημοτικά τραγούδια, τα περισσότερα από τα οποία τα άκουγαν για πρώτη φορά, αφού ήταν μωραϊτικά, ρουμελιώτικα, κρητικά, που σημαίνει για τα χρόνια εκείνα ότι προέρχονταν από μέρη μακρινά και άγνωστα.

Το μαγνητόφωνο, εκείνο με τις ταινίες, τις μπομπίνες, ήταν το επόμενο όργανο που εμφανίστηκε στα μέρη μας εκεί προς το τέλος της δεκαετίας του πενήντα. Αυτό κι αν δεν ήταν ένα αξιοθαύμαστο μηχάνημα. Δε φτάνει που έπαιζε μουσική, σου έδινε τη δυνατότητα, πατώντας κάποια κουμπιά, να επα-

ναλάβεις με πολύ απλό τρόπο το θαύμα του Έντισον. Να γράφεις τη λαλιά σου, να μιλήσεις, να τραγουδήσεις και ύστερα να πατήσεις πάλι κάποια κουμπιά, να γυρίσει η ταινία του μηχανήματος πίσω και ύστερα να αρχίσεις να ακούς τη φωνή σου.

Όλα αυτά τα προϊόντα της τεχνολογίας δεν φέρνουν μαζί τους μόνο τη διασκέδαση, την ψυχαγωγία, ακόμα και την εξυπηρέτηση. Μπαίνουν βαθιά στη ζωή του ανθρώπου. Του αλλάζουν σταδιακά και χωρίς να το καταλάβει την αισθητική του, τις προτιμήσεις του, αυτό που είχε κρυμμένο στο υποσυνείδητό του ως καταστάλαγμα του προηγούμενου κοινωνικού βίου. Αυτά τα μέσα θα χρησιμοποιήσουν οι έμποροι και θα επιβάλουν με τον καιρό σε όλους μας άλλες προτιμήσεις στη μουσική. Δεν θα μας κάμουν απλά να ακούμε και να επαναλαμβάνουμε άλλα τραγούδια, αυτά που είχαν διαλέξει οι ίδιοι με κριτήριο το κέρδος, μα θα μας φτάσουν στο σημείο να ντρεπόμαστε για τα παλιά, τα ωραία μας δημοτικά. Ευτυχώς ανάμεσα στα πολλά σκουπίδια, όπως επικράτησε να λέγονται, με τα οποία μας βομβάρδιζαν υπήρχαν και μερικά διαμάντια, που έγραψαν ο Θεοδωράκης, ο Χατζιδάκις, ο Τσιτσάνης και μερικοί ακόμα σωστοί καλλιτέχνες.

Την ίδια σχεδόν εποχή με το μαγνητόφωνο έκαμε την εμφάνισή της και μια άλλη συσκευή, που ήταν γραφτό να φέρει στη ζωή μας τα πάνω κάτω. Μιλώ για την τηλεόραση. Αυτή εκτός από τη δύναμη του ήχου επιστράτευσε και την ακατανίκητη παντοδυναμία της εικόνας. Ήταν βέβαια κρατική, ασπρόμαυρη, είχε δυο προγράμματα όλα κι όλα και λειτουργούσε μόνο λί-

γες ώρες το εικοσιτετράωρο. Τι τα θέλεις όμως; Εγκαταστάθηκε στα καθιστικά, στα σαλόνια, όπου υπήρχαν, ριζωσε εκεί και άρχισε το ξεθεμελίωμα του παλιού τρόπου ζωής, των εθίμων, των προτιμήσεών μας. Χώρια ότι την βρήκε έτοιμη η Χούντα και μας έλουζε μαζί με τα καθημερινά εμβατήρια και με τα προπαγανδιστικά της φιρμάνια. Με τον καιρό άλλαξε και αυτή. Βελτιώθηκε, κυρίως όμως απόχτησε χρώμα, άρα έγινε ακόμα πιο ελκυστική. Παράλληλα πέρασε στα χέρια των ιδιωτών, των εμπόρων, και από τότε τραβάει το δρόμο της σέρνοντάς μας όλους σε έναν ατελείωτο χορό του Ζαλόγγου.

Εν τω μεταξύ για καθαρές μουσικές εκπομπές βγήκαν καινούργια εργαλεία, με κάτι δισύλλαβα, το πολύ τρισύλλαβα ονόματα, CD, DVD και το άκρον άωτον, που λένε αυτό, το περίφημο ίντερνετ. Τα τελευταία αυτά, είναι τόσο πολύ προηγμένης ηλεκτρονικής τεχνολογίας, που κάμνουν όχι τον αρχικό φωνόγραφο μα και τα μαγνητόφωνα, τα πικάπ να μοιάζουν ως αντικείμενα με μουσειακή αξία.

Εγώ βέβαια πιστός στην λαϊκή παράδοση έχω μόνο μια υποχρέωση, να περιγράψω όσα μπορώ από εκείνα τα χρόνια, τα οποία, με όλες τις αδύνατες πλευρές τους, δεν το κρύβω, ότι συχνά τα νοσταλγώ. Θυμούμαι, όταν σε ένα πάρτι πρωτοαγκάλιασα μια κοπέλα που την αγαπούσα, χωρίς αυτό να παραξενέψει κανέναν. Στο γραμμόφωνο έπαιζε την ώρα εκείνη ένα όμορφο ταγκό.

Ο φουκαλάς

Δυο ήταν τα μέσα με τα οποία η Ρουμλουκιώτισσα καθάριζε το εσωτερικό και το εξωτερικό του σπιτιού, τα λεγόμενα αμπρόστια και τις αυλές: Η φούδα (σκούπα) και το φουκάλι. Πριν προχωρήσω όμως, θέλω να δικαιολογήσω το λατινικό γράμμα που χρησιμοποίησα στο όνομα ενός από τα δυο εργαλεία της καθαριότητας. Το κάνω για να το ξεχωρίσω από δυο άλλες λέξεις,

Ο φουκαλάς στο εργαστήριό του.

οι οποίες ακούονται πολύ συγγενικές, διαφέρουν όμως στη σημασία τους. Η μια είναι η φούντα, με νι και ταυ, η οποία σημαίνει αυτό που τα λεξικά ονομάζουν θύσανο. Η άλλη είναι η φούτα και είναι το όνομα της ποδιάς, η οποία αποτελεί μέρος της γυναικείας παραδοσιακής φορεσιάς.

Με την ψάθινη φούδα, την οποία θα περιγράψω παρακάτω λεπτομερέστερα, σκούπιζε - φουκαλνούσιν κατά το τοπικό ιδίωμα - τους νοντάδες, ενώ με το φουκάλι καθάριζε τα υπαίθρια μέρη. Αυτό το τελευταίο προερχόταν από έναν άγριο θάμνο, με κίτρινα λουλούδια, που ευδοκίμωσε στις καψούρες, στις αμμουδερές εκτάσεις, όπου παλιότερα απλώνονταν οι χειμωνιάτικες πλημμύρες του Αλιάκμονα. Το μάζευαν κατά τις αρχές του Φθινοπώρου, το χώριζαν σε χεριές, έδεναν τους βλαστούς του με σύρμα ή γερό σκοινί με πάχος που να μπορεί να κλειστεί μέσα στην ανθρώπινη παλάμη και ύστερα το υπόλοιπο τμήμα τα πρεσάριζαν κάτω από ένα βάρος, ώστε να πάρει ένα λεπτό και πλατύ σχήμα. Η συλλογή των φουκαλιών αποτελούσε μια καθιερωμένη ετήσια εργασία, γιατί το είδος ήταν απαραίτητο όχι μόνο για το χώρο γύρω από την ανθρώπινη κατοικία, μα και για το αχούρι, τα μαντριά και άλλους βοηθητικούς χώρους.

Αντίθετα η φούδα είχε πιο ευγενική καταγωγή. Η πρώτη ύλη της προερχόταν από το φυτό με την ιδιοματική λέξη φουκάλ' και την επίσημη σόργο. Το σόργο, που σήμερα πια ακούγεται και σαν λέξη ακόμα σπάνια, ήταν ένα από τα φυτά που καλλιεργούσαν οι Ρουμλουκιώτες πολύ παλιότερα συστηματικά, σε ίση μοίρα με τα υπόλοιπα δημητριακά και το καλαμπόκι. Την πληροφορία μας τη δίνει ο σπουδαίος ιστορικός της Ημαθίας Γιώργος Χιονίδης, σε ένα δημοσίευσμά του στην τοπική εφημερίδα «Τα Κεφαλοχωρινά

Νέα» το 1996. Εκεί μεταφέρει ένα απόσπασμα από μια σπάνια έκδοση του 1919, με τίτλο «Εθνικός Οδηγός». Το έντυπο δίνει διάφορες πληροφορίες για τον πληθυσμό του χωριού Ποζιαρίτες, (κάτοικοι 356, χριστιανοί ορθόδοξοι, Έλληνες), για το σχολείο (σχολείον μικτόν με 65 μαθητάς) κλπ και όταν φτάνει στις καλλιέργειες γράφει:

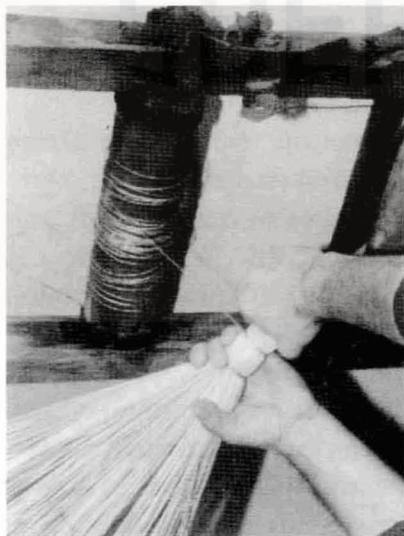
«Γεωργία, αραβόσιτος, σίτος κριθή, βρώμη, σάρωθρα (φούντες-φουκάλια».

Για το ίδιο θέμα όμως, είχα και μιαν άλλη προφορική, αλλά απόλυτα έγκυρη πηγή πληροφόρησης. Προέρχεται από τον μακαρίτη τον πατέρα μου Θωμά Δελιόπουλο, γεννημένο το 1908. Σε σχετική συζήτησή μας για το φουκάλι και την καλλιέργειά του, μου αφηγήθηκε τα παρακάτω:

«Το 1934 ήμην χουσιμεκιάρης (υπάλληλος σε αγροτικές υπηρεσίες) στο γνωστό με το χαϊδευτικό Κόρτη, Βεροιώτη βιομήχανο και τσιφλικά Στέφανο Χατζηνικολάκη στο χωριό μου Ποζιαρίτες. Καλλιεργούσε πολλά στρέμματα φουκάλια και τα εμπορευόταν. Με τα αλογόκαρα τα πηγαίναμε στη Βέροια, στον έμπορο Φουκαλά, στο επάγγελμα και στο επώνυμο».

Πράγματι όλη η παραγωγή αγοραζόταν από τους εμπόρους της Βέροιας, οι οποίοι έκαναν εξαγωγές είτε με τη μορφή της καλαμιάς είτε έτοιμης σκούπας, σε όλα τα Βαλκάνια, ακόμα και σε ευρωπαϊκές χώρες.

Πρόλαβα και ο ίδιος την καλλιέργεια του σόργου, μόνο που στα χρόνια μου γινόταν σε μικρές ποσότητες. Συνήθως το έσπερναν στα κεφαλάρια του χωραφιού, με κύρια καλλιέργεια το καλαμπόκι. Όταν ωριμάζε και κιτρίνιζε, όπως το στάχυ, το έκοβαν από τη μέση και πάνω και το μετέφε-

Η αρχή της δουλειάς γίνεται από τη χειρολαβή.

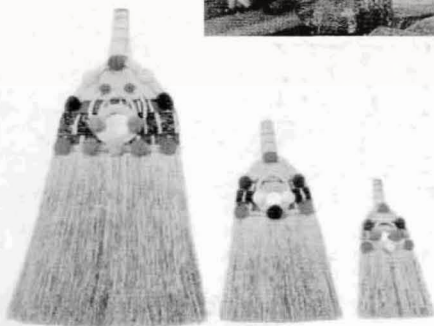
ραν στο σπίτι. Εκεί άπλωναν τη φούντα στον ήλιο και τον αέρα, μέχρις ότου ξεραθεί εντελώς. Ακολουθούσε η διαδικασία αφαίρεσης του σπόρου. Έπαιρναν την καλαμιά, ακουμπούσαν το θύσανο σε μια ξύλινη επιφάνεια και άρχιζαν να τον «χτενίζουν» με τα μεταλλικά, οδοντωτά χτένια, με τα οποία έκαμναν τιμάρι τα άλογα. Ο σπόρος, λαμπερός σαν μάλαμα έπεφτε σε μια κουβέρτα που ήταν στρωμένη κάτω από την ξύλινη επιφάνεια, από όπου τον μάζευαν. Ανάλογα με την ποσότητα, αφού κρατούσαν ένα μέρος για σπόρο, τον υπόλοιπο τον έβαζαν στο αμπάρι, να τον χρησιμοποιήσουν ως ζωοτροφή ή τον πουλούσαν.

Τη φούντα συνέχιζαν να την ηλιάζουν για μερικές ακόμα μέρες. Έπρεπε να αφυδατωθεί εντελώς, διαφορετικά μαύριζε, οπότε έχανε τη λάμψη της και μαζί την εμπορική της αξία. Τώρα ήταν πια έτοιμη είτε να παραδοθεί στον ειδικό τεχνίτη, το φουκαλά είτε να μετατραπεί σε σκούπα από τον ίδιο το νοικοκύρη.

Η διαδικασία δεν ήταν ιδιαίτερα δύσκολη ούτε τα εργαλεία πολύπλοκα. Βρέξιμο και πάστωμα της φούντας κάτω από μεγάλα βάρη, για να χάσει το φουντωτό σχήμα της και να γίνει πλατιά, οπότε μια μεγάλη σακοράφα και σπάγκος, γερός, κερωμένος, ήταν αρκετά για να δώσουν μια τέλεια σκούπα. Φυσικά ο επαγγελματίας τις έκανε πιο περίτεχνες, περισσότερο κομψές, ίσως και πιο ανθεκτικές. Έτσι σαν εμπόρευμα είχε μεγάλη πέραση και πουλιούνταν μέσα και έξω από την Ελλάδα.

Σήμερα, δυστυχώς, αυτή η καλλιέργεια έχει χαθεί από την περιοχή μας και οι παραδοσιακοί φουκαλάδες δεν υπάρχουν. Οι χορτόσκουπες γίνονται σε εργαστήρια με μηχανές, στη Θράκη, και το υλικό πολλές φορές το φέρνουν από χώρες της Ανατολής.

Τελευταίος Ρουμλουκιώτης φουκαλάς ήταν ο μπάρμπα Κώστας Μαρκόπουλος από τον Παλιό Πρόδρομο.

Ο χαμάλης

Πριν εμφανιστούν τα μηχανήματα klark, ο ηλεκτρικός κοχλίας, η μεταφορική ταινία και άλλα μέσα φορτοεκφόρτωσης, την δύσκολη αυτή δουλειά την έκαναν οι άνθρωποι με την πλάτη. Δεν πιστεύω να υπήρχε πιο κοπιαστική δουλειά από το χαμαλίκι. Οι χαμάληδες ή αχθοφόροι, όπως τους λένε τα βιβλία, ήταν άντρες γεροδεμένοι, ανειδίκευτοι, τις περισσότερες φορές αγράμματοι.

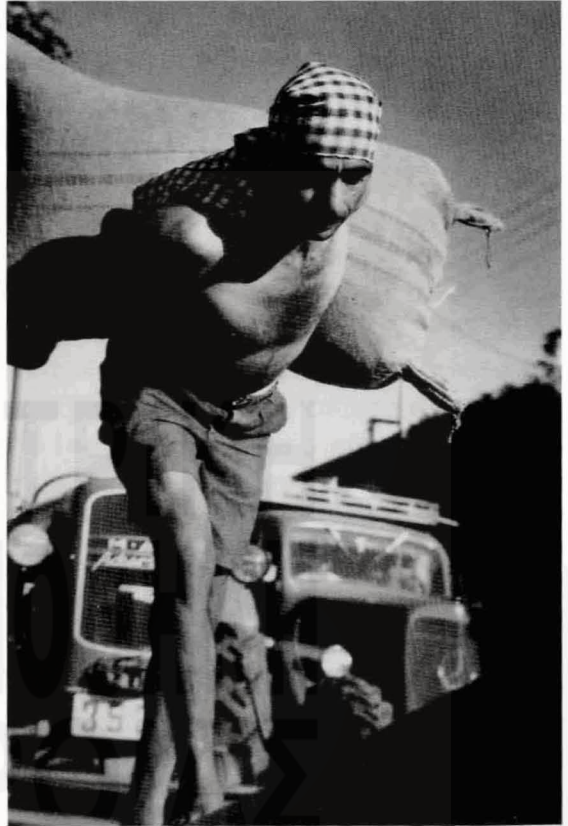
Έπρεπε να είναι δυνατοί στο σώμα, να έχουν γερά πόδια και μέση, αλλιώς το μεγάλο βάρος που σήκωναν, τους γονάτιζε. Κάποτε οργανώθηκαν συνδικαλιστικά και πήραν στα χέρια τους μεγάλη δύναμη. Μια απεργία ενός σώματος του Α΄ Λιμένος, δημιούργησε πρόβλημα στην οικονομία. Τέτοια ισχυρά σωματεία και οργανωμένα υπήρχαν στα λι-

μάνια όλης της χώρας, στις ράμπες του Σ.Ε.Κ (ΟΣΕ), σε όλες τις αποθήκες της ΚΥΔΕΠ, στις ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών, στους αλευρόμυλους, σε οινοποιεία και σε άλλες μεγάλες βιομηχανίες.

Γα να μην γδέρνονται στην πλάτη από τα βάρη, φορούσαν τα σαμαράκια, κάτι σαν αυτά που φορούν σήμερα οι πεζοπόροι τουρίστες, Έλληνες και ξένοι.

Το επάγγελμα του χαμάλη ήταν υποτιμητικό. Συχνά οι κοπέλες έλεγαν: «Προτιμώ να παντρευτώ έναν χαμάλη, παρά τον τάδε που της προξένευαν, και τον οποίο, για κάποιο λόγο δεν τον ήθελαν.

Στην πόλη μας, την Αλεξάνδρεια, και πιο συγκεκριμένα στην Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών είχαμε ένα τέτοιο σωματείο. Όλη η διακίνηση

Όσοι σήμερα έχουν κάποια ηλικία θα θυμούνται αυτές τις εικόνες των χαμάληδων.

των αγαθών, λάδια, τυριά, σακιά ζάχαρης κ.λ.π, περνούσαν από την πλάτη τους. Τα τελευταία χρόνια όμως η Ένωση προμηθεύτηκε έναν κοχλία ηλεκτρικό και μια ηλεκτρική ταινία για τα σακιά, οπότε το σωματείο έχασε τη δουλειά του.

Στα μεγάλα αστικά κέντρα υπήρχαν και άλλοι αχθοφόροι, ελεύθεροι, αυτοί που έκαναν πιάτσα σε επιβατικά λιμάνια, πρακτορεία, ξενοδοχεία, σιδηροδρομικούς σταθμούς, αεροδρόμια και περίμεναν να μεταφέρουν τις αποσκευές των ταξιδιωτών. Εκεί πολλές φορές γινόταν και καβγαδάκια, αλλά συχνά και θερμά επεισόδια μεταξύ τους, για κάποιο καλό μεροκάματο.

Σήμερα δεν υπάρχουν χαμάληδες και αν κάπου δουλεύουν με τον παραδοσιακό τρόπο, είναι λίγοι. Το επάγγελμα εκσυγχρονίστηκε. Το μόνο που κρατούν στο χέρι πια οι σημερινοί αχθοφόροι, είναι ένα ηλεκτρικό χειριστήριο, καθισμένοι πάνω σε ένα κλαρκ, σε έναν γερανό ή σε κάποιο άλλο ανάλογο μηχάνημα.

Άλλαξαν οι καιροί βλέπετε...

Ο χαμάλης: επάγγελμα σκληρό και ταπεινωτικό.

Ο χτενάς

Αρκετές φορές συναντώ μεγάλη δυσκολία να περιγράψω ένα επάγγελμα ή μια τέχνη, όπως συμβαίνει και μ' αυτό εδώ, το επάγγελμα του χτενά. Τι είναι το χτένι για έναν νέο σήμερα; Σίγουρα θα απαντήσει, αν τον ρωτήσουμε, πως πρόκειται γι' αυτό το αντικείμενο με το οποίο χτενιζόμαστε ή πιο απλά να μας πει πως είναι η τσατσάρα.

Να όμως που κάτω από την ίδια λέξη κρύβεται ένα εντελώς διαφορετικό πράγμα. Διαφορετικό στο υλικό, στο μέγεθος και κυρίως στον προορισμό του. Ο χτενάς της επικεφαλίδας δεν κατασκεύαζε ούτε πωλούσε χτένες και χτενάκια για τα μαλλιά. Αυτή ήταν δουλειά του μπάιου,

που μνημονέψαμε σε άλλο κεφάλαιο. Τα χτένια αυτού του χτενά ήταν εργαλεία πολύ σημαντικά για τον αργαλειό. Τα υλικά που χρησιμοποιούσε ήταν το καλάμι, το ξύλο και το μιταρόνημα, κλωστή ειδική για τα μιτάρια.

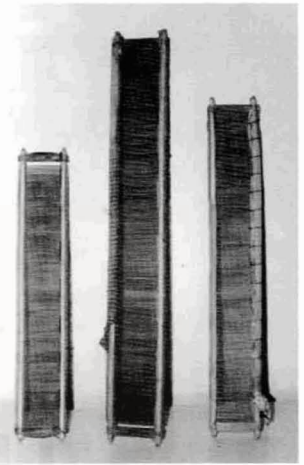
Μια δυο φορές το χρόνο περνούσε ο χτενάς από όλα τα χωριά του Ρουμλουκιού, με ένα γαϊδουράκι φορτωμένο με διάφορα νούμερα, δωδεκάρια, δεκαεξάρια, εικοσιπτεσάρια, νούμερα που χρησιμοποιούσαν για κάθε υφαντό, για ψιλά, χοντρά, ακόμα και για αραχνοϋφαντα.

Εκτός από αυτά που πουλούσε έτοιμα, έπαιρνε και παραγγελίες ή επισκεύαζε τα παλιά, όταν από την πολλή χρήση έσπαζε κάποια ακίδα, θύρα, όπως την έλεγαν οι ντόπιες γυναίκες. Αυτά τα έπαιρνε μαζί του και τα διόρθωνε στο κατάλυμα που είχε σε κάθε χωριό. Άλλες φορές πάλι περνούσε αποκλειστικά για να επισκευάσει.

Είχε μαζί του τα απαραίτητα υλικά, καλάμια ξερά, διάφορες βέργες, ένα κουβάρι μιταρόνημα κερωμένο, μια κοφτερή φαλτσέτα, την οποία συνεχώς ακόνιζε σε μια μαύρη πέτρα, ένα καρεκλάκι ψάθινο χωρίς πλάτη. Τότε, εκείνα τα χρόνια δεν υπήρχαν χρήματα, αμείβονταν με γεννήματα σταριού, καλαμποκιού, φασολιών, σουσαμιού, ακόμα και αλεύρι. Εξάλλου γι' αυτό δούλευαν, για να εξασφαλίσουν αυτά τα κύρια αγαθά της οικογένειας.

Οι τεχνίτες εδώ στο Ρουμλούκι κατέβαιναν από το Λιτόχωρο, ή από τα χωριά Κουλιακιά, Κύμινα, και διαλαλούσαν και αυτοί όπως όλοι την τέχνη τους:

- Ο χτενάαααας, άιντε, χτένια έχω, χτένιααααα...

Τα χτένια της υφαντικής τέχνης.

Ο πωλητής τσιγάρων

Τα έτοιμα τσιγάρα από τότε που κυκλοφόρησαν, μας τα πουλούσαν μόνο οι παντοπώληδες. Πρέπει όμως να πούμε ότι ήταν ελάχιστοι εκείνοι που τα αγόραζαν. Τα στριφτά τα προτιμούσαν γέροι και νέοι για λόγους οικονομίας. Ρλανόδιοι πωλητές τσιγάρων υπήρχαν σε διάφορες εκδηλώσεις, σε γάμους και σε πανηγύρια. Μέσα σε ένα ξύλινο κασελάκι που το είχαν κρεμασμένο στον ώμο, είχαν πακέτα “Ματσάγγου”, “Παπαστράτου”, “Έθνος”. Υπήρχαν και χύμα τσιγάρα για αυτούς που δεν είχαν την δυνατότητα να αγοράσουν πακέτο. Αυτά ήταν σε κούτες των 80-100 τσιγάρων. Τώρα θα μου πείτε ποιος είχε τόσα χρήματα στην τσέπη; Ακόμα και ο καλύτερος τσιορμπατζής (νοικοκύρης) δυσκολευόταν .

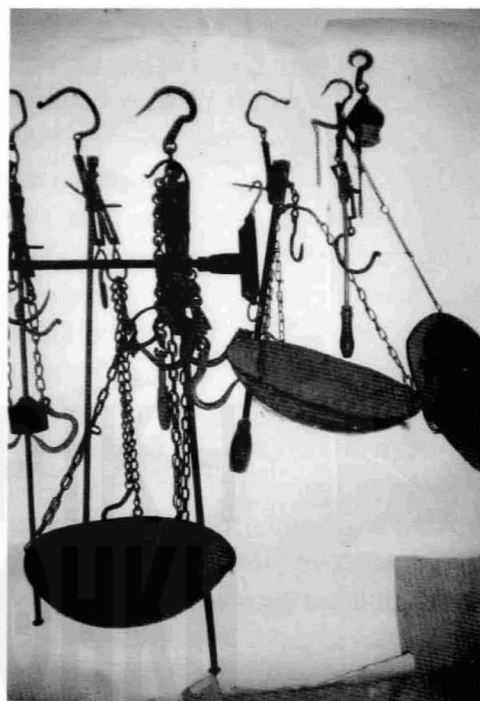
Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν στα νεαρά άτομα, που δεν είχαν την δυνατότητα να έχουν ούτε έτοιμο ούτε και στριφτό. Θυμούμαι έναν συνομηλικό μου στο πανηγύρι της Αγίας Κυριακής, που ήθελε να πάρει τσιγάρα δίνοντας στον πωλητή αυγά. Και ρωτούσε τον γυρολόγο καπνοπώλη: «Πόσα τσιγάρα da μη δώεις μι έξι αυγά;». Τι να έκανε ο δυστυχής; Το κάπνιζε από οχτώ με δέκα χρονών.

Τα αυγά από την φωλιά ήταν η μόνη λύση για κανένα τσιγαράκι από τον μπακάλη. Αργότερα που ήρθαν τα ποδήλατα στη ζωή μας, η μετακίνηση των πλανόδιων ήταν πιο εύκολη. Ήρθαν όμως και καλύτερα χρόνια. Σιγά σιγά μετά τους πολέμους, τον ελληνοαλβανικό και εμφύλιο, οι ανάπηροι των πολέμων αυτών, οικογένειες θυμάτων, έπαιρναν άδεια από το κράτος για καπνοπωλείο, και γύρω στη δεκαετία του '50 δημιουργούνται τα γνωστά περίπτερα, που σήμερα έχουν μετατραπεί σε μίνι μάρκετ.

Ο πλανόδιος όμως πωλητής τσιγάρων θα μείνει στη μνήμη μας να διαλαλεί το εμπόρευσμά του «Τσιγάραaaa, τσιγάραaaa, Ματσάγγου, Παπαστράτου, Έθνος...».

Το καντάρι

Το καντάρι, σαν όνομα δεν έχει ελληνική καταγωγή. Όσοι ασχολούνται με τα θέματα αυτά, την εθνικότητα των λέξεων δηλαδή, δε συμφωνούν. Άλλοι λένε πως είναι ιταλικής προέλευσης, μας ήρθε εδώ από τη δύση ως Cantaro και άλλοι πάλι πως η ρίζα του κρατάει από την ανατολή, είναι τουρκική, όπου το έλεγαν Kandar. Από όπου και αν ήρθε πάντως εμείς το δεχτήκαμε, του δώσαμε να φορέσει ελληνική φορεσιά, το κάναμε καντάρι, κανταράκι, κανταρούδι, το βάλαμε σε φράσεις λαϊκές, το ελληνοποιήσαμε, ώστε να μην αισθάνεται ξένο. Βέβαια εκτόπισε μια άλλη όμορφη λέξη, το ζυγό, αυτή όμως την κρατήσαμε με τις άλλες σημασίες της, όπως είναι το γνωστό εξάρτημα για το ζέψιμο των ζώων, στα μονά-ζυγά των αριθμών και αλλού.

Καντάρια - μπαλάντζες της λαογραφικής μου συλλογής.

Το εισάγαμε σαν λέξη, όχι όμως και σαν είδος. Είχαμε εντόπια παραγωγή. Το κατασκεύαζαν ειδικοί τεχνίτες, οι κανταρτζήδες.

Η μονάδα βάρους που χρησιμοποιούσε το καντάρι ήταν η οκά, η οποία υποδιαιρούνταν σε 400 δράμια και αντιστοιχούσε με 1282 γραμμάρια. Ίσχυε ως τις 31 Μαρτίου 1959, οπότε παραχώρησε τη θέση της στο κιλό. Η περίοδος προσαρμογής ήταν δύσκολη, και θυμίζει λίγο τη σημερινή σύγκυση του κόσμου με την αντικατάσταση της δραχμής από το ευρώ. Μόνο που τότε τα πράγματα ήταν πιο δύσκολα, γιατί δεν υπήρχαν τα ηλεκτρονικά κομπιούτερ, αλλά το μολύβι και η πρακτική αριθμητική, για να μετατρέπονται οι οκάδες και τα δράμια τους σε κιλά.

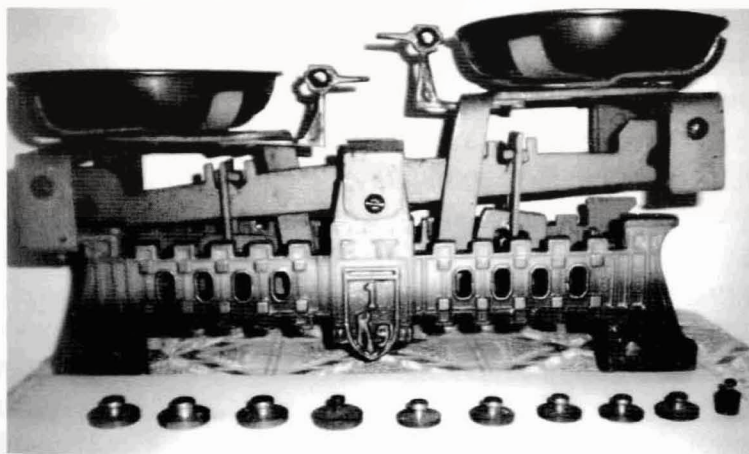
Στην αγορά κυκλοφορούσαν διάφορες μορφές κανταριών. Πιο γνωστά ήταν τα καντάρια με βέργα, τα οποία διέθεταν δύο διαφορετικά ζυγίσματα, βαριά και ελαφριά, μικρά δηλαδή και μεγάλα βάρη. Αυτό γινόταν με το γύρισμα της βέργας μέσα από ένα διχαλωτό πλαίσιο, ώστε να φέρνει

κάθε φορά ο ζυγιστής μπροστά του την κατηγορία των αριθμών που χρειάζονταν. Ύστερα μετακινώντας το σφαιρικό περίπου βαρίδι που κρεμόταν από τη βέργα έφτανε στο σημείο που μια γλώσσα που υπήρχε στην αρχή της βέργας να παίρνει θέση κατακόρυφη. Ο ζυγιστής διάβαζε τον αριθμό στο σημείο όπου είχε σταθεροποιηθεί το βαρίδι και αυτό ήταν το αποτέλεσμα της ζύγισης. Υπήρχαν και καντάρια που το βαρίδιο (κουκούδα όπως την έλεγαν), ήταν ενσωματωμένο στη βέργα και μετακινούνταν πιο σταθερά. Στην λαογραφική μου συλλογή υπάρχουν όλα τα είδη κανταριών. Ανάμεσά τους και ένα καντάρι που το έφεραν οι πρόσφυγες από την Μ. Ασία. Είναι και αυτό με βαριές και ελαφριές. Υπάρχει σφραγίδα στην αραβική, και λειτουργεί με έλασμα.

Ένα άλλο είδος κανταριών ήταν οι παλάντζες. Λειτουργούσαν και αυτές όπως τα καντάρια. Μόνο που το είδος που ζυγίζονταν έμπαινε σε ένα δίσκο από λαμαρίνα ή από χαλκό. Θεωρούνταν πιο αξιόπιστα, αλλά προοριζόνταν για μικρά βάρη. Και σ' αυτή τη ζυγαριά υπήρχαν δύο όψεις με διαφορετικά βάρη, ελαφριά και βαριά. Για παράδειγμα, στη μία πλευρά της βέργας ήταν χαραγμένα νούμερα για ελαφριά βάρη, αρχίζοντας από 200 γρ. και το μεγαλύτερο έως 10 οκάδες. Η άλλη πλευρά άρχιζε από 5 οκάδες και έφτανε έως 40.

Υπήρχε και το αλαφροκάνταρο των κοτάδων. Αυτό ήταν ένα μικρό κανταράκι με ελατήριο μέσα σε ένα μεταλλικό πλαίσιο, και είχε δύο άκρα. Στο επάνω μέρος υπήρχε μια κρικέλα που την κρατούσε ο ζυγιστής, στο άλλο άκρο, το κάτω, υπήρχε ένας γάντζος στον οποίο κρεμούσαν το είδος που ήθελαν να ζυγίσουν. Καθώς κρεμόταν το βάρος, το ελατήριο άνοιγε και ένας δείκτης μετακινούνταν, δείχνοντας το βάρος.

Πολύ γνωστό είδος ζυγού ήταν και η (μ)παλάντζα. Πρόκειται για τη ζυ-

Είδος ζυγού - η (μ)παλάντζα.

Ένα σπάνιο καντάρι που το έφεραν πρόσφυγες από τη Μ. Ασία.

Αλαφροκάνταρο για μικρά βάρη.

γαριά που χρησιμοποιούσαν οι μπακάληδες, οι μανάβηδες, οι ψαράδες, πριν την αντικαταστήσουν από την αυτόματη, την ηλεκτρική. Ήταν φτιαγμένη από μπρούτζο και είχε δύο δίσκους. Οι δίσκοι ήταν τοποθετημένοι επάνω σε ένα σύστημα μοχλών ο καθένας και με τρόπο ώστε να ανεβοκατεβαίνουν όταν μεταβάλλονταν το βάρος στο εσωτερικό των δίσκων. Για τη ζύγιση ήταν απαραίτητα τα σταθμά. Ειδικά βαρίδια με προκαθορισμένο και γραμμένο επάνω τους το βάρος. Συνήθως άρχιζαν από τα 50 δράμια και έφταναν σε αρκετές οκάδες. Όταν ο ζυγιστής έβαζε στον ένα δίσκο το προϊόν που ήθελε να ζυγίσει, ο δίσκος κατέβαινε. Τότε άρχιζε να τοποθετεί στην άλλη πλευρά τα σταθμά, μέχρις ότου οι δύο δίσκοι ισορροπήσουν. Αυτό γινόταν εύκολα φανερό, γιατί στη βάση τους υπήρχαν δυο αντικριστές γλώσσες, οι οποίες ευθυγραμμίζονταν. Τις ζυγαριές αυτές έπρεπε να τις ελέγχει η αγορανομία, για να αποφεύγονται, υποτίθεται, οι κλεψιές.

Ένα είδος ζυγαριάς που χρησιμοποιείται ακόμα ήταν η πλάστιγγα και προοριζόταν για μεγάλα βάρη. Τη συναντούσε κανείς στους αλευρόμυλους και στους εμπόρους δημητριακών. Σήμερα τη βλέπουμε ακόμα σε κάποια καταστήματα ζωοτροφών.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας χρησιμοποιούνταν σαν μονάδα μέτρησης του όγκου δημητριακών η κούτλα. Η κούτλα ήταν ένα ξύλινο πελεκητό δοχείο χωρητικότητας 12 οκάδων (έτσι υπολογίζονταν στην περιοχή του Ρουμλουκιού). Υπήρχε όμως και με μικρότερο βάρος, των 10 οκάδων.

Το σάλι (η σχεδιά)

Το σάλι στο Ραφομανίκι.

Το σάλι όπως το ονόμαζαν στο Ρουμλούκι, ήταν μια σχεδιά, ένα ξύλινο πλωτό κατασκεύασμα, αποτελούμενο από ξύλινες βάρκες και ένα κατάστρωμα. Τέτοιες σχεδιές είχαν κάποτε όλα σχεδόν τα ποτάμια, ο Αξιός, ο Πηνειός, και άλλα. Τις εγκαθιστούσαν συνήθως στο πιο στενό σημείο του ποταμού, για δυο λόγους. Πρώτον, γιατί το νερό στο στενό σημείο είναι πάντοτε πιο βαθύ, και δεύτερον, γιατί το συρματόσχοινο στο οποίο ήταν γαντζωμένη η σχεδιά, ήταν πιο τεντωμένο.

Η κατασκευή και η λειτουργία της σχεδιάς ήταν απλή. Κατασκεύαζαν πρώτα τις βάρκες με όλες τις προδιαγραφές που απαιτεί η ναυπηγική τέχνη. Μετά τις καλαφάτιζαν (έκλειναν τις ενώσεις με πίσσα), τις άλειφαν με το ίδιο υλικό επίσης σε όλη την επιφάνεια, για να αντέχουν στα νερά και να είναι στεγανές. Όταν ήταν πια έτοιμες, τις ένωσαν με χοντρά μαδέρια. Όσο μεγαλύτερη επιφάνεια είχε το πάτωμα, τόσο μεγαλύτερο βάρος μπορούσε να μεταφέρει. Γι' αυτό φρόντιζαν ώστε οι βάρκες, που συνήθως ήταν δύο ή τρεις να είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτερες.

Η πορεία κόντρα στα νερά του ποταμού πετυχαίνονταν με ένα συρματόσχοινο, σαν αυτά που έχουν σήμερα στα χιονοδρομικά κέντρα που μεταφέρουν αναβατήρες. Έμπηγαν μεγάλους κορμούς δέντρων στο έδαφος, πάνω στις δύο όχθες, και από εκεί τέντωναν το συρματόσχοινο με τη βοήθεια

ενός ή δύο ζευγαριών ζώων, συνήθως βουβαλιών, και το σταθεροποιούσαν, αφήνοντας πάντοτε ένα περιθώριο ελαστικότητας, για τη συστολή και διαστολή, λόγω αλλαγής της θερμοκρασίας του περιβάλλοντος. Πλάι στην κουπαστή έδεναν ένα συρματόσχοινο στο ίδιο πάχος και στην άλλη άκρη συνέδεαν ένα καρούλι, το οποίο περνούσαν με ειδικό συνδετήρα μέσα στο συρματόσχοινο, όπως ακριβώς κρέμονται και οι αναβατήρες.

Όταν ήθελαν να διασχίσουν το ποτάμι, ελευθέρωναν τη σχεδία, και αμέσως απομακρύνονταν, ακολουθώντας την πορεία του συρματόσχοινου, με οδηγό το καρούλι, το οποίο ο καρaboκύρης συνεχώς το τραβούσε προς την πλευρά που πήγαινε, με ελάχιστη δύναμη. Όταν πλησίαζε την αποβάθρα, κοντράριζε το καρούλι και η σχεδία φρενάριζε, κόβοντας την ταχύτητα και κατέληγε ομαλά στη ράμπα. Αμέσως έριχνε ένα σκοινί έξω και το έδενε από έναν πάσσαλο, ώσπου να αποβιβαστούν οι άνθρωποι και το φορτίο, που αρκετές φορές ήταν πολλές χιλιάδες οκάδες, όπως όταν επρόκειτο για λεωφορείο, για τρακτέρ, ακόμα και θεριζοαλωνιστικές μηχανές.

Καλούς καρaboτεχνίτες είχε η Κουλιακιά. Είχαμε όμως και στο χωριό μου, το Κεφαλοχώρι έναν ηλικιωμένο, τον μπάρομπα-Βασίλη Γκέκα, που τα χέρια του μαστόρευαν με ό,τι και να καταπιανόταν. Ζούσε όλα τα χρόνια κοντά στο ποτάμι, σε μια καλύβα ψαρεύοντας με την βάρκα του. Το 1950 κατασκεύασε ένα σάλι, που δούλεψε αρκετά χρόνια στην περιοχή Ραφoμανίκης.

Ένας ήταν ο κίνδυνος για το σάλι, το αρτήρισμα (η κατεβασιά) του νερού. Τότε μαζί με τα αφρισμένα, ορμητικά νερά κατέβαιναν και μεγάλοι κορμοί δέντρων, που μπορούσαν να το τσακίσουν και να παρασύρουν τα συντρίμια του ως τη θάλασσα, στο Θερμαϊκό.

Για μάς τα παιδιά αυτό το μέσον αποτελούσε διασκέδαση. Ήταν ωραία να διασχίζεις τον αγριεμένο Αλιάκμονα με ασφάλεια. Αποτελούσε άλλωστε τη μοναδική μας εμπειρία από πλεούμενα, αφού τα θαλασσινά μας ήταν εντελώς άγνωστα

Εκείνο που θυμούμαι πάνω στο σάλι ήταν ότι είχες την αίσθηση πως δεν προχωράει. Όταν μεγάλωσα πλέον, το χρησιμοποιούσαμε συχνά την περίοδο που κουβαλούσαμε καυσόξυλα από το δάσος της Βεργίνας. Τότε είχαμε μιαν άλλη σχέση, ως πούμε επαγγελματική, μ' αυτό το πανάρχαιο πλωτό μέσον, που σταμάτησε λίγο πριν γίνει το φράγμα της Βαρβάρας και η μεγάλη γέφυρα.

Σήμερα έχει απομείνει μόνο η ανάμνηση και οι φωτογραφίες της συλλογής μου.

Μνήμες από τη Σαλονίκη του 1950

Το συνεργείο

Δυο χρόνια μετά την πρόωγη παύση μου από το Δημοτικό Σχολείο, εμφανίζονται νέες εξελίξεις στον προγραμματισμό της οικογένειάς μου.

Είμαστε στο έτος 1951. Ένας γείτονάς μας που υπηρετούσε στη Θεσσαλονίκη στρατιώτης στο 50 Σύνταγμα, έκανε πρόταση στον πατέρα μου να εργαστώ σε Στρατιωτικό Συνεργείο αυτοκινήτων, άμισθος – μαθητευόμενος μηχανικός οχημάτων. Για την εποχή εκείνη ήταν η τέχνη του μέλλοντος. Μετά από πολυήμερη σκέψη οι γονείς μου αποφάσισαν να με στείλουν στη Θεσσαλονίκη.

Ήταν μια πρωτοπόρα απόφαση και αρκετά δύσκολη για τα οικονομικά μας. Στις 16 Αυγούστου του 1951, ημέρα σημαδιακή για μένα, ο καλός γείτονάς μας με παίρνει με στρατιωτικό τζιπ και με παραδίδει στο 312. Β.Σ.Τ. 903, στρατιωτικό συνεργείο.

Βρισκόταν στην καρδιά του Βαρδαρίου, εδώ που σήμερα είναι τα νέα δικαστήρια, μέσα στα Βυζαντινά τείχη.

Μια έκταση αρκετά μεγάλη, καλυμμένη με εγκαταστάσεις στρατιωτικές,

που συνδέονται Ν.Δ. με τα Λαδάδικα και λίγο πιο εκεί με το Λιμάνι. Από την πρώτη στιγμή ένιωσα πως βρίσκομαι σε χώρο με αρχές και πειθαρχία. Υπήρχαν τμήματα για κάθε τύπο αυτοκινήτου και ένα τμήμα ειδικό, που εκεί ήταν επιστήμονες, ερευνητές από την Αμερική και γίνονταν πειράματα σε άρματα που κινούνταν χωρίς οδηγό, αλλά από έναν πίνακα. Ήταν τα πρώτα βήματα της νέας τεχνολογίας, που σήμερα είναι πλέον στη ζωή μας, ακόμα και στα παιδικά παιχνίδια. Θυμάμαι που είχαν μεταφέρει ένα αλυσοφόρο όχημα στο γήπεδο, εδώ που είναι τα πανεπιστήμια, τα εβραϊκά μνήματα και εκεί πήγαμε όλοι οι εργαζόμενοι πολίτες, τεχνίτες, μαθητευόμενοι, στρατιώτες να παρακολουθήσουμε το πρωτόγνωρο επίτευγμα της τεχνολογίας. Το μετέφεραν πάνω σε πλατφόρμα και εκεί από ένα κλειστό κύκλωμα το οδηγούσαν μέσα στο γήπεδο και χειροκροτούσαν το κατόρθωμα των επιστημόνων. Εγώ εργαζόμουν στο Γ' τμήμα, στα τζιπ και ο μάστορας μου ήταν πολίτης, ένας πολύ καλός άνθρωπος, νέος στην ηλικία.

Από την πρώτη στιγμή είχα δώσει δείγματα υπομονής και υπακοής και βέβαια το στίγμα του χωριατόπαιδου, το παιδί από το χωριό του Ρουμλουκιού, με ένα γλωσσικό ιδίωμα τελείως διαφορετικό από αυτό της πόλης και των παιδιών που ήταν από προσφυγική οικογένεια, ή αλλιώς ένα βλαχαδερό, που πολλές φορές δεν γνώριζα κάποιες λέξεις.

Πρέπει επίσης να πω πως τα χρόνια εκείνα τα παιδιά δεν είχαν την εκτίμηση των μεγάλων, όπως σήμερα, που όλα γίνονται για το παιδί. Είχε δικαίωμα να τα ξυλοφορτώσει ο δάσκαλος, ο αγροφύλακας, ο κάθε πολίτης που πίστευε πως είχαν κάνει μια αταξία, ο γείτονας, ο μάστορας, που τα είχε στο εργαστήριό του. Όλοι μπορούσαν να δώσουν μερικές σφαλιάρες στο παιδί. Όσο για το τράβηγμα των αυτιών, αυτό ήταν μια καθημερινή πράξη. Δεν μιλούμε για τα παραπαιδιά, τους βοηθούς στις αγροτικές και κτηνοτροφικές ασχολίες, εκεί ήταν το μαρτύριο.

Θέλω να αναφέρω το δικό μου βάπτισμα στο χώρο της δουλειάς. Μια μέρα ο μάστοράς μου, Θεόδωρος από το χωριό Άγιος Αθανάσιος, είναι ξαπλωμένος κάτω από το τζιπ και κάτι μαστορεύει.

Εγώ είμαι όρθιος και περιμένω εντολή να πει ποιο κλειδί γερμανικό να του δώσω στο χέρι, όπως γίνεται στα χειρουργεία. Για μια στιγμή φωνάζει τσαντισμένος, ζητώντας το δεκατεσσάρι το γερμανικό που είναι πάνω στο φτερό του οχήματος.

Απλώνω το χέρι μου να το πάρω με προθυμία, όμως νιώθω ένα τρομερό μούδιασμα, που έφτασε ως τα πόδια μου. Ξανά δοκιμάζω να το πάρω και πάλι το ίδιο. Δεν είχα ιδέα τι θα πει χτύπημα από ρεύμα του μπουζί. Ο μάστορας φωνάζει αγριεμένος. Γύρω -γύρω οι άλλοι ξεκαρδίζονται και εγώ να μην καταλαβαίνω τι συμβαίνει. Είχα πάθει σοκ, γλωσσοδέτη και εκείνος

από κάτω ξέσπασε σε γέλια και αμέσως σηκώνεται όρθιος να αποσυνδέει το καλώδιο από τα μπουζί, που συνεχώς έφερναν ρεύμα και ηλέκτριζαν ολόκληρο το όχημα. Αυτό ήταν το βάπτισμα στο χώρο της δουλειάς.

Μου είχαν κάνει στην αρχή πολλά χουνέρια, ώσπου να ανοίξω λίγο τα μάτια μου. Το σπίτι που μου είχε νοικιάσει ο φαντάρος γείτονας ήταν κι εκείνο στο Βαρδάρη, από την Ανατολική πλευρά, στην οδό Μαβίλη αρ. 7, στα γνωστά Πλατανάκια, γνωστός δρόμος με τα πολλά εργαστήρια, τórνους, μηχανουργεία, βιοτεχνίες, εστιατόρια, καφενεία και δεκάδες άλλα μαγαζιά, που την ημέρα γέμιζε ο δρόμος από επαγγελματίες. Όσοι σήμερα είναι πάνω από 70 ετών θυμούνται πολλά από αυτήν την περιοχή και με εκείνα τα κακόφημα σπίτια, τα γνωστά μπορντέλα, όπως τα έλεγαν στην καθημερινή γλώσσα. Το σπίτι ήταν δίπατο από τα παλιά τούρκικα ή εβραϊκά, που δεν καταστράφηκε από την πυρκαγιά το 1917. Είχε εσωτερική σκάλα χωρίς κουπαστή και όταν ανεβαίναμε πάνω έτρεμε. Ο νοικοκύρης, ένας θρησκόληπτος, περιεργός τύπος, ο κυρ Δημήτρης Συκαράς, έβγαζε κάτι φυλλάδες του Χριστού και των Αγίων, μας τις πουλούσε και ήθελε να τις διαβάζουμε. Τα πατώματα και τα ταβάνια σανιδένια έχασκαν και από εκεί αναδύονταν μια άσχημη μυρωδιά μούχλας και σάπιου ξύλου. Το χειρότερο ήταν ότι εκεί μέσα σ' αυτές τις χαραμάδες φώλιαζαν εκατομμύρια κοριοί. που εμφανίζονταν μόνο το βράδυ στο σκοτάδι, μόλις έσβηνε το φως. Στρατιές ανεβοκατέβαιναν στους τοίχους. Το μόνο όπλο να τους πολεμήσουμε ήταν να ανάβουμε το φως. Τότε σταματούσαν την δραστηριότητά τους και πάγωναν. Είναι αυτό που και σήμερα λέει ο λαός μας, «έκανε τον ψόφιο κοριό». Τότε αμέσως έμπαινε το σχέδιο εκτέλεσής τους με την παλάμη και μες την αγανάκτηση τους σκοτώναμε κατά δεκάδες, αν και άφηναν αποτυπώματα με αίμα στους τοίχους, σαν το χάρτη της Ασίας. Μετά έβγαине μια απαίσια μυρωδιά σαν κρεμμυδίλα. Εγώ είχα απομείνει απ' αυτό το μαρτύριο δείγμα από άνθρωπο, σαν τα παιδιά της Αφρικής. Το κρεβάτι, είχε ξύλινο σκελετό και εκεί κούρνιαζαν οι άθλιοι κοριοί. Είχε ένα πλέγμα από ζαρζανέτι – σίτα που μου έτριβε την σάρκα. Το στρώμα με χοντρή λινάτσα τριμμένη, με άχυρο, που όταν ξάπλωνα έβγαине μια σκόνη που έκλειναν τα ρουθούνια μου. Το νοίκι ήταν 70 δραχ., πολύ μεγάλο ποσό για εκείνα τα χρόνια και για το οικονομικό τζιάνι του σπιτιού μας. Είχα και συγγάτοικους δίγλωσσους από τη Δράμα, αν θυμάμαι καλά. Εργάζονταν στο Λιμάνι χαμάληδες, άνθρωποι σκεβρωμένοι, αλλά σκληραγωγημένοι.

Δεν έφταναν όμως όλα τα παραπάνω που ταλάνιζαν την άχαρη ζωή μου, είχαμε και τα νυχτομάγαζα το καλοκαίρι με τα παράθυρα ανοιχτά. Σαν έπεφτε το σκοτάδι έβλεπε κανείς να εμφανίζονται περίεργες μορφές και άλλαζε το σκηνικό. Αρχίζαν τα διάφορα παζαρέματα που γίνονταν στο

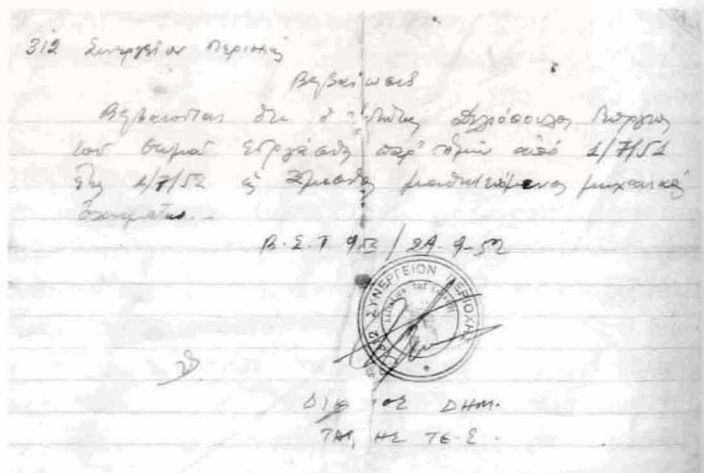
δρόμο καμιά φορά με καυγάδες με κάτι τύπους, με ιερόδουλες μεθυσμένες, που τρίκλιζαν στο δρόμο. Άνοιγαν οι πόρτες από τα καπελεία, τους τεκέδες, που σύχναζαν άνθρωποι του υποκόσμου. Οι χασισοπότες με τους ναργιλέδες ρουφούσαν τον καπνό και ντουμάνιαζε ο τόπος.

Στα χαμηλά κουτούκια γύρω - γύρω από το Βαρδάρη και λίγο πιο πέρα κουτσόπιναν οι φτωχόμαγκες που με ένα - δύο ποτηράκια δε δέχονταν μύγα στο σπαθί τους. Δημιουργούσαν συχνά επεισόδια για κοπέλες που τις είχαν υπό την προστασία τους. Αν πάλι τύχαινε και έφτανε κάνα Αμερικάνικο βαπόρι για μερικές ημέρες στο Λιμάνι της Σαλονίκης τότε έπαιρναν φωτιά τα μαγαζιά σ' ολόκληρη την περιοχή, από το Λιμάνι, τα Λαδάδικα, στη Μοναστηρίου. Γεμάτοι οι δρόμοι από ναυτάκια πολλές φορές αμούστακα, μεθυσμένα από το νοθευμένο Αμερικάνικο ουίσκι και άλλα άγνωστα ποτά.

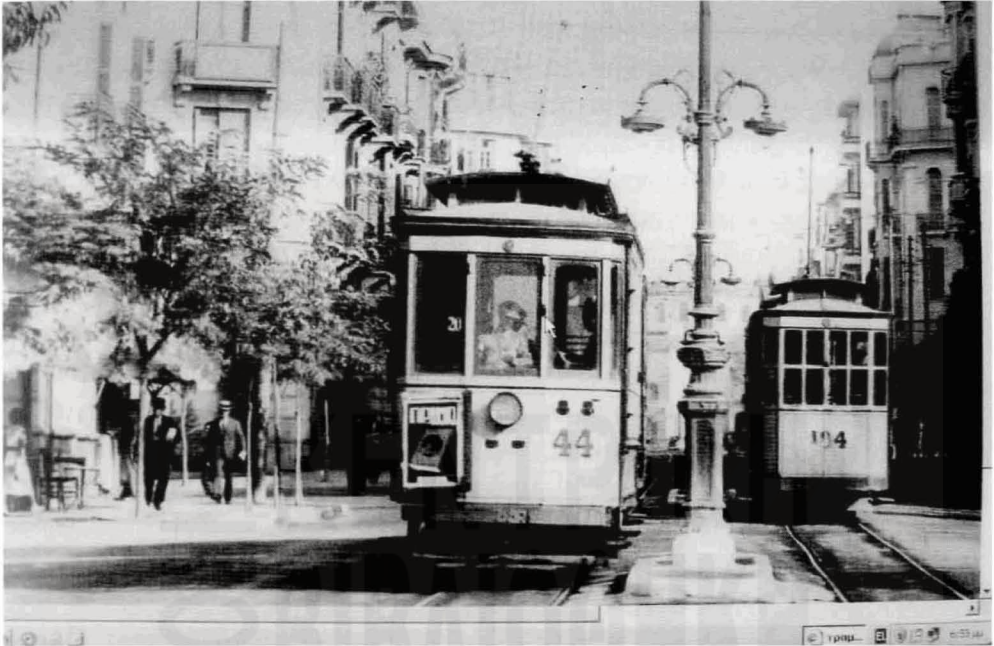
Θυμάμαι εκείνες τις μαντάμες, τις φαφουτιασμένες, χωρίς δόντια, με το σουφρωμένο πρόσωπο από την πολυχρησία των βλαβερών καλλυντικών.

Ξεμαλλιασμένες, με κόκκινα χείλη να στέκονται έξω από τα μπορντέλα, με ένα τσιγάρο στο στόμα και ένα άλλο σ' αφτί, μάγικη στάση. Μια βραχνή φωνή και αλανιάρικη. Αυτές έκοβαν την ταρίφα για τη βίζιτα, τη δουλειά που έκαναν και εκείνες προπολεμικά, μόνο που δεν είχαν χαΐρι, διότι τα έπαιρναν οι γνωστοί νταβατζήδες. Και να ήταν μόνο στο Βαρδάρη; Όλα τα ξενοδοχεία που ήταν ετοιμόρροπα είχαν πουτάνες, χωρίς γιατρούς και έλεγχο. Θέριζαν τα αφροδίσια νοσήματα, σύφιλη, βλεννόρροια, πριν ανακαλύψει τη θαυματουργή πενικιλίνη ο Σερ Φλέμινγκ. Για τα ξενοδοχεία και τους αρσενικοθήλυκους του Βαρδάρη θα γίνει λόγος σ' ένα άλλο οδοιπορικό στο χρόνο, όπως η περιγραφή των παραδοσιακών επαγγελμάτων στην καθημερινή ζωή, για το τραμ της Εγνατίας οδού και Χαριλάου - πλατεία Μεταξά - Πύλη Αξιού.

«Ο πολίτης»
Τρίτη, 5 Μαΐου 2009

Μια τυχαία συνάντηση

Το τραμ της Σαλονίκης.

Η Σαλονίκη του 1950 - 60 ήταν πράγματι φτωχομάνα, που αγκάλιαζε και έτρεφε κάθε κατατρεγμένο της κοντινής και μακρινής περιφέρειας. Δεν είχε μεγάλες βιομηχανίες, είχε όμως καπνομάγαζα και εκατοντάδες μικρά εργαστήρια χαρακτηρίζοντάς τα σήμερα ως μικρές τεχνικές σχολές. Ξυλουργεία, μαραγκάδικα, καροποιεία, σιδεράδικα, τορναδόροι, χυτήρια, ραφεία, τσαγκάρικα, όπου εργάζονταν και μάθαιναν τέχνη. Θυμάμαι το εργαστήρι που έφτιαχνε τις μυλόπετρες, για αλευρόμυλους, «Εργοστάσιο Ματθαίος», εστιατόρια σε κάθε γειτονιά που τα μεσημέρια γέμιζαν από εργαζόμενους όλων των ηλικιών. Ήταν η εποχή που γίνονταν το «μάθε τέχνη γιε μου κι άσ' την κι αν πεινάσεις, πιάσ' την». Από τα χαράματα έβλεπες μια ανακατωσούρα μ' έναν κόσμο που έτρεχε να προλάβει. Είχα την ατυχία να μένω στο Βαρδάρη, με δυο εργάτες του Λιμανιού, οι γνωστοί φορτοεκφορτωτές (χαμάληδες). Οι άνθρωποι που είχαν όλοι μέρα το σαμάρι στην πλάτη και φόρτωναν, ξεφόρτωναν καράβια ολόκληρα, όπως και βαγόνια τρένου. Τους θυμάμαι τα βράδια να μετράνε τα τσαλακωμένα χαρτονομίσματα που τα είχαν σε μια πάνινη σακούλα.

Ήταν από τα χωριά της Δράμας και μιλούσαν σλάβικα. Είχαν μια γλώσσα του Λιμανιού, βλαστημούσαν χωρίς λόγο και έλεγαν συνεχώς για γυναίκες και πρόστυχα λόγια.

Πολλές και ανεξίτηλες οι εικόνες της Σαλονίκης του 1950. Πώς να λησμονήσω εκείνο το καμπανάκι από το πρώτο τραμ, στις πρωινές ώρες; Το καμπανάκι του καροτσέρι με το λαντόν (παϊτόνι) και το περπάτημα του αλόγου, με τα πέταλα στο καλντερίμι; Εκείνα τα κλάξον των ταξί, τις ντυντούκες; Ωραίοι τύποι οι αγωγιάτες με τα μακροσκελή κάρρα, τις ξύλινες ρόδες με παρμάκι, ταμπάνι και την μεταλλική σίνα, το στεφάνι της ρόδας καθώς ήταν φορτωμένο και έτρεχε στο καλντερίμι, ακούγονταν ένας περίεργος ήχος, που σου τάραζε την ψυχή από τα βαθιά μεσάνυχτα. Όρθιος ο καραγωγέας κρατώντας τα χαλινάρια, ανοιγμένα τα πόδια για ισορροπία, δερμάτινο μπουφάν και τραγιάσκα. Ένα φαναράκι θυέλλης με ασετιλίνη, ένα κουδούνι χυτό σαν καμπανάκι να χτυπά, όταν ο δρόμος ήταν κλειστός. Ένα κουβά κρεμασμένο στο πίσω μέρος για να συλλέγει τα κόπρανα του αλόγου ώστε να διατηρείται ο δρόμος καθαρός και να μην καθυστερεί το εμπόρευμα από την λαχαναγορά, το λιμάνι, τα Λαδάδικα, τον Παλιό Σιδηροδρομικό Σταθμό, στα παγοποιεία, που τροφοδοτούσαν όλη την πόλη, με κολόνες πάγου. Το τραμ Ντεπό - Πύλη Αξιού, που αγαπήθηκε και τραγουδήθηκε.

Το τραμ της Σαλονίκης που ποτέ δεν υπήρξα νόμιμος επιβάτης. Πάντα λαθρεπιβάτης, σκαλομαρία από τον Βαρδάρη ως την Καμάρα, άλλη ιστορία αυτή (με την σκαλομαρία). Ήταν τέχνη να κάνεις σκαλομαρία, δηλαδή να πατάς πάνω στον κοτσαδόρο, και καθώς τρέχει να κατέβεις πριν την στάση, χωρίς να πέφτεις. Αυτό γίνονταν διότι στις στάσεις υπήρχε πάντα ο κυρ χωροφύλαξ. Αλίμονο αν έπεφτες πάνω στα γαμψά νύχια του... Αν μπορούσα να αφηγηθώ τον κόσμο της Σαλονίκης του 1950, έπρεπε να γράφω ένα χρόνο σ' αυτή τη σελίδα. Όμως με αυτό το άρθρο θα κλείσω σήμερα τη σειρά δημοσιευμάτων μου με μια πονεμένη ιστορία, που είναι η υπηρέτρια, όπως έχω γράψει σε άλλο άρθρο μου.

Ήταν καλοκαίρι του 1951, όταν στο χώρο της δουλειάς μου άκουσα πως στην παραλία έχουν ένα θαλάσσιο τέρας, που ζύγιζε ένα τόνο περίπου. Το είχαν ψαρέψει ψαράδες της Μηχανιώνας και πήγαινε κόσμος να το δει. Την Κυριακή πήρα στον ώμο το κασελάκι μου με τις βούρτσες, τα χρώματα παπουτσιών και σκαλομαρία στο τραμ έφτασα ως την Καμάρα και από εκεί στο Λευκό Πύργο να δω το τέρας της θάλασσας, αλλά να βγάλω και το απαραίτητο μεροκάματο της Κυριακής. Υπήρχε μια ουρά από κόσμο, είχε όμως εισιτήριο. Είχε μια έντονη μυρωδιά από κρουλίνη, ένα φάρμακο για να το συντηρούνε από τη ζέστη. Έπρεπε να έχω τα μάτια μου δεκατέσ-

σερα, μην πέσω πάνω σε κάποιον χωροφύλακα. Δεν με ένοιαζε που θα με τιμάρεβε, το κασελάκι μου να μην μου έπαιρνε, αυτό το ταπεινό, αλλά πολύ χρήσιμο εργαλείο.

Βρισκόμουν ανάμεσα σε δεκάδες μικροεπαγγελματίες, τους υπαίθριους φωτογράφους, που φωτογράφιζαν με φόντο τον Λευκό Πύργο, τους πιτσιρικάδες με τα κασελάκια να διαφημίζουν τηνπραμάτια τους, τσιγάρα Μασάγγου, σπόρια - πασατέμπο, ο λεμονατζής, ο παγωτάρος με το ποδήλατο και τόσα άλλα επαγγέλματα του δρόμου. Οι λούστροι που είχαν άδεια με τη σειρά να χτυπάνε το κασελάκι. Εκεί μέσα σ' αυτήν την παραζάλη άκουσα μια γυναικεία φωνή να φωνάζει, όπως με φώναζαν στο χωριό. Ήταν μια πανύψηλη κοπέλα, που κρατούσε ένα παιδικό καρότσι με το μωρό. Ήρθε κοντά μου. Δεν θέλω να περιγράψω την σκηνή εκείνης της στιγμής..... Λες και είχε δει συγγενικό - οικογενειακό της πρόσωπο. Φορούσε κάτι περίεργα ρούχα που δεν ταίριαζαν ούτε στο σώμα της ούτε στην ηλικία της. Κάτι παπούτσια περίεργα, βαμμένη, πασαλειμμένη με φτιασίδι στο φεγγαρένιο της πρόσωπο. Από την πολλή ζέστη είχε κάνει ραβδώσεις και την ασχήμιζε. Ομιλούσε όμως πολύ ωραία «πολιτικά», όπως οι κυρίες της Σαλονίκης. Εγώ ήμουν ακόμα το χωριατόπαιδο στη γλώσσα. Καθίσαμε στο παγκάκι και αμέσως άνοιξε τα φυλλοκάρδια της, λες και ήμουν ο αδερφός της. Την είχαν δώσει υπηρέτρια πριν μερικά χρόνια, σ' έναν που είχε πλουτίσει στην Κατοχή από τις παράνομες μαυραγορίτικες δουλειές, ίσως να ήταν και συνεργάτης των Γερμανών. Ήταν νεόπλουτος και ο λαός μας λέει: «να σε φυλάει ο Θεός από παλιά που...να και από νεόπλουτο. Η γυναίκα του χάνονταν τις νύχτες σε λέσχες, σε διασκεδάσεις, αφήνοντας τα παιδιά σ' αυτήν την πονεμένη ψυχή. Τα μεγάλα της παιδιά ατίθασα, ανάγωγα, την βασάνιζαν. Άλλη η συμφωνία όταν την προσέλαβαν και άλλα της φόρτωσαν. Ο «κύριός» της πολυάσχολος της υποσχόταν πως θα της βρει έναν «πλούσιο γαμπρό». Στο τέλος άπλωνε και το ξυλόχειρό του πάνω της. Ένα - ένα έβγαιναν τα πονήδια της παιδικής ψυχής. Ίσως είχε δίκιο. Οι γονείς της είχαν ένα τσούρμο παιδιά από δύο γάμους - κοπέλες στην ηλικία της στο χωριό ύφαιναν και ετοιμάζαν την προίκα του γάμου. Αυτή δεν είχε τέτοια προοπτική. Ήθελε να την βοηθήσω. Εγώ ο λουστράκος της παρανομίας, που έτρωγα, αν έτρωγα, από περισσεύματα των φαντάρων στο εστιατόριο του Στρατού. Εγώ που μάζευα τις κουραμάνες των φαντάρων της Σαλονίκης και τις πουλούσα στις φτωχογειτονιές της Αγίας Φωτεινής. Δεν γνώριζε, η καημένη τον δικό μου Γολγοθά. Ήθελε να την απαλλάξω. Εκείνη η Κυριακή χαράχτηκε βαθιά στην παιδική - εφηβική ψυχή μου. Μετά από αρκετή ώρα χωρίσαμε, εγώ για το Βαρδάρη στο σπίτι του Δ. Σικαρά, οδός Μαβίλη 7 και εκείνη στον δικό της κόσμο, τον σκληρό, τον άπονο.

Έφυγα και δεν την ξανα συνάντησα. Μετά από χρόνια, όταν βρέθηκα στην Αυστρία, Γερμανία, μετανάστης, έμαθα πως δεν ήταν ρόδινη η ζωή της.....

«Ο Πολίτης»
Τρίτη 12 Ιουλίου 2011

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Η υπηρέτρια

Μια αληθινή μεταπολεμική ιστορία

Σήμερα θα ανασύρω μέσα από το βυθό της παιδικής μου μνήμης κάποια πονεμένη αληθινή ιστορία. Είναι σαν αυτές που οι λογοτέχνες τις έκαναν βιβλία με μεγάλη εμπορική αξία και αρκετές έγιναν έργα στο σινεμά που παίχτηκαν στους σκοτεινούς θαλάμους της περιόδου 1960 - 1980, έργα που πότισαν με δάκρυα πρόσωπα χιλιάδων ανθρώπων. Η ιστορία αναφέρεται στη δεκαετία 1950, μετά το τέλος του Εμφυλίου πολέμου. Είναι η εποχή που βγαίνουμε από το σκοτεινό τούνελ. Ο λαός μας τραυματισμένος σωματικά, ψυχικά, πνευματικά αλλά και πολιτιστικά. Υπήρχαν σημάδια ανάκαμψης, αλλά το τοπίο είναι σκεπασμένο ακόμα με πυκνή καταχνιά. Υπάρχουν οι μηχανισμοί των κυκλωμάτων, που αρκετοί πλούτισαν στην περίοδο της Κατοχής με τη μαύρη αγορά, αλλά και με άλλες δραστηριότητες. Είναι οι γνωστοί νεόπλουτοι στις μεγάλες πόλεις. Είναι αυτοί για τους οποίους ο λαός μας λέει συχνά: «Ο λύκος στην αντάρα χαίρεται».

Όσοι γεννήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του τριάντα θυμούνται πολλά γεγονότα και ιστορίες. Θα θυμούνται τις κοπέλες που πήγαιναν υπηρέτριες σε πλούσιες οικογένειες της Σαλονίκης, κοπέλες ορφανές από πατέρα ή μάνα. Μια τέτοια φαμίλια με ορφανά είχαμε στο χωριό μου. Η κυρά Βασίλου, χήρα με τέσσερα ανήλικα παιδιά, τρία αγόρια κι ένα κορίτσι. Αυτή στο χωράφι να οργώσει με το ζευγάρι τα βάλια, να σπείρει, να θερίσει, να κόψει ξύλα από το ορμάνι της Βεργίνας. Δεν της έφτανε η ανέχεια, η ορφάνια, η μοίρα την πότισε ένα ακόμα ποτήρι με φαρμάκι. Ένα χειμωνιάτικο ταχ'νό -πρωινό- που πήγαινε στο αχούρι να ταΐσει άχυρο το μοναδικό ζευγάρι, και που σ' αυτό στηριζόταν η οικογένεια, βρήκε τη μια από τις δυο βάλες - βουβάλες - ψόφια, τούμπανο. Σαν αντίκρισε αυτή την εικόνα έπεσε ο ουρανός και την πλάκωσε. Έχασε τη γη κάτω από τα πόδια της και σωριάστηκε κάτω στην ξύλινη στρώση του στάβλου. Την βρήκαν τα ανήλικα παιδιά της. Όταν μετά από ώρες συνήλθε από εκείνο το σοκ, πήγε στο εικονοστάσι και έκανε το σταυρό της ζητώντας συγχώρηση από την Παναγία για κάτι που είπε, όταν αντίκρισε την Καραμάνω ψόφια. «Καραμάνω» ήταν η βουβάλα. Είχε πει:

- Παναγία μ', δεν έπιρνες ένα απ' τα τέσσερα παιδιά μ' κι να μι αφ'νις του ζευγάρ'; Πώς da τα τρανέψου τέσσερα πιδιά;

Το δικό της στόμα δεν το λογάριαζε. Ήταν βαριά και ασήκωτη κουβέ-

να για μια μάνα να θέλει να θυσιάσει στο Θεό ένα από τα παιδιά της, για να έχει το ζευγάρι με το οποίο θα μεγάλωναν τα άλλα τρία ορφανά. Τώρα που γράφω αυτές τις αράδες και μπορώ να σκεφτώ πιο ώριμα, καταλαβαίνω πόσο δύσκολη ήταν η ζωή εκείνη την εποχή. Ζήσαμε τέτοιες ιστορίες άλλοτε στην ίδια την οικογένειά μας, που είχε επτά παιδιά, πρωτότοκος ο γράφων, οι δυο γονείς, γιαγιά και θεία, αδερφή του πατέρα. Αλλά και στην διπλανή μας πόρτα υπήρχαν μεγαλύτερα προβλήματα και επειδή τότε οι μικρές κοινωνίες μοιράζονταν τον πόνο, γνωρίσαμε πολλές τέτοιες πονεμένες ιστορίες, που έμειναν ανεξίτηλες ως τις μέρες μας.

Ο καλός Θεός, όμως, έβαλε το χέρι του και δεν πήρε ένα από τα παιδιά της κυρά Βασίλους, βοήθησε και βρέθηκε ένας πλούσιος Σαλονικιός, που ήθελε μια χωριατοπούλα υπηρέτρια στο σπίτι του. Οι κοπέλες τότε της επαρχίας ήταν ανάρπαστες. Ο κύριος ήταν μέγας και τρανός στη Σαλονίκη. Η γυναίκα του ξόδευε πολλούς παράδες στις πράσινες τσόχες, σε ταξίδια, σε πάρτι και δεξιώσεις. Είχε σπίτι στο κέντρο της πόλης, με πολλές κάμαρες, με πολυτέλεια ακόμα και στους χαλέδες - καμπινέδες. Εμείς τότε τους είχαμε υπαίθριους. Κάθε κάμαρα και φέξη, με πολυελαίους, όπως στις εκκλησίες. Η οικογένεια και η ίδια πετούσαν από χαρά. Η κόρη έστελνε τον λοφέ-μισθό στην οικογένεια. Η κυρά Βασίλου έλεγε και ξανάλεγε στις γειτόνισσες πώς περνούσε η κόρη της. Είχε δικό της οντά, το κρεβάτι ήταν μόνο γι' αυτή, στρωμένο με βαμβακερό στρώμα, σκεπάζονταν με κατάλευκα σεντόνια και το προσκέφαλο ήταν γεμάτο με φτερά - πούπουλα. Τέτοια πράγματα τότε εμείς τα φανταζόμασταν μόνο στα βασιλικά παλάτια.

Μια μέρα ακούσαμε τη φωνή της. Είχε έρθει με άδεια για λίγες μέρες. Και τι δεν είχε φέρει από τη Σαλονίκη! Παπούτσια παιδικά, ανδρικά! Γυναικεία ολιγοφορεμένα και ας ήταν 3 - 4 νούμερα μεγάλα. Ρούχα ένα σακί από εκείνα που μας έστελναν βοήθεια οι Αμερικανοί, η Unttra. Είχε γεμίσει το σπίτι από καλούδια, όλα ολιγοφόρετα. «Όπως γίνεται στις μέρες μας με τον δικό μας νεοπλουτισμό...». Ακόμα και ξυράφια Ουίλκισσον είχε φέρει, αφού ο καλός κύριός της ξυριζόταν μόνο μια φορά με την λεπίδα. Αλλαγμένη η πανέμορφη γειτόνισσά μας αφράτη, στρουμπουλή, 14 - 15 χρονών. Βαμμένα τα χείλη ελαφρώς κόκκινο, φορούσε ωραία φουστάνια και φούστες πλισέ, που τις άλλαζε δυο τρεις φορές την ημέρα. Κομμένα τα μαλλιά της αλλά φράγκα, μπιλτζίκια στα χέρια, γιορντάνια στο λαιμό, τσουράκια με πέτρες στ' αυτιά, χάσκη προμαντόνα.

Εκείνο που μας είχε εντυπωσιάσει εμάς τα παιδιά ήταν η ομιλία της. Ομιλούσε όπως στη Σαλονίκη, πολιτικά. Πολλά απ' αυτά που ξεφούρνιζε δεν τα καταλαβαίναμε εμείς τα χωριατόπαιδα. Είχε μάθει το κορίτσι σε μια άλλη ζωή. Εδώ κοιμόταν όλα τα αδέρφια κάτω, στρωματσάδα στην ψάθα,

όπως και εμείς, σκεπάζονταν με χοντρές υφαντές μπατανισμένες βαλέντσες από μαλλί. Τα προσκέφαλα μάλλινα, υφαντά, γεμάτα με καλαμποκόφυλλα ή στην καλύτερη περίπτωση με μαλλί. Είχε μάθει να στρώνει τραπέζια ψηλά, με ακριβά πιάτα πορσελάνης. Ενώ εδώ μαγειρεύαμε στα μπακίρια, τρώγαμε σε τσίγκινα, αλουμινένια πιάτα, όσο για το τραπέζι, ήταν ο σοφράς, το χαμηλό τραπέζι. Έκανε μεγάλη προσπάθεια να αποδείξει σε όλους μας, που την περιτριγυρίζαμε, πως είχε μάθει στα πλούτη. Είναι αλήθεια πως είχε αλλάξει η ζωή σ' αυτό το σπίτι, όσο καιρό ήταν η κόρη στη Σαλονίκη. Βέβαια πολλά λέγονται για τις υπηρέτριες πως κακοπερνούσαν από τις κυρίες, αλλά και από τα κακομαθημένα παιδιά τους.

Τέτοιες εικόνες γνωρίσαμε, από τα έργα του σινεμά, μεταξύ του 1960 - 1980. Ο καιρός πέρασε και η κοπέλα ξαναγύρισε πίσω, όταν τα αδέρφια της πήραν στα χέρια την αγροτική δουλειά και απαλλάχτηκε η κυρά Βασίλου.

Μέσα απ' αυτήν την αληθινή ιστορία είδαμε πόσο σκληρή ήταν η ζωή. Το παράδειγμα της κυρά Βασίλους είναι ο καθρέφτης μιας εποχής, που πρέπει να προσευχηθούμε να μην γνωρίσουν, τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας.

«Ο Πολίτης»
Τρίτη 21 Ιουνίου 2011

Ι. Η Αγία Κυριακή Λουτρού

Η Αγία Κυριακή.

Αεροφωτογραφία από το αρχείο του Γιώργου Καραμούσα.

Οι πιο ευχάριστες αναμνήσεις από τα παιδικά μου χρόνια, είναι αυτές που έζησα μέσα στον προαύλιο χώρο της Αγίας Κυριακής. Εμείς δεν την γνωρίσαμε σαν γυναικείο Μοναστήρι, ούτε με αυτά τα κτίσματα που δεν γνωρίζω γιατί έγιναν, και έχουν εγκατασταθεί εδώ και δεκαετίες.

Ήταν ένα εξωκλήσι, μέσα σε μια συστάδα αιωνόβιων δέντρων και με μια πλούσια χαμηλή βλάστηση. Γύρω, γύρω περιβάλλεται από ένα ανάχωμα που έγινε το 1934 - 35 για να προστατεύεται από τα νερά του Αλιάκμονα.

Οι μνήμες και τα βιώματα που υπάρχουν σε όλους εμάς που ζήσαμε μέσα σ' αυτή την αυλή, μας κάνουν σήμερα να αγαπάμε αυτή την εκκλησία. Έτσι την γνώρισαν και οι γονείς μας, στα παιδικά τους χρόνια. Η μάνα μου από το Λουτρό και ο πατέρας μου από το Κεφαλοχώρι.

Δεν θυμούνται στη ζωή τους τίποτα πιο ευχάριστο εκτός από εκείνες τις όμορφες στιγμές του πανηγυριού.

Εκεί μπροστά στην παλαιά εκκλησία είχαν στημένες τις φωτογραφικές μηχανές πλανόδιοι, υπαίθριοι φωτογράφοι που έρχονταν από τη Θεσσαλονίκη δύο τρεις ημέρες νωρίτερα και φωτογράφιζαν από την ανατολή έως τη δύση.

Εκεί πρωτοαντίκρισαν οι γονείς μας τον φωτογραφικό φακό. Ο πατέρας μου έφηβος, το 1924, καθώς και η μάνα μου λίγο αργότερα 1929 - 30. Το ίδιο ακριβώς έγινε και με μας.

Εκεί αντικρίσαμε εγώ και ο αδερφός μου Δημήτρης τον φακό του 1939. Εμείς που γεννηθήκαμε στα μέσα της δεκαετίας του τριάντα, είχαμε την ατυχία να μην γνωρίσουμε μεγάλες χαρές. Τα παιδικά μας χρόνια ήταν μαύρα και μπαρουτιασμένα, με τρομερή φτώχεια και στερήσεις. Δεν μπορώ σήμερα να περιγράψω πώς καρτερούσαμε αυτό το πανηγύρι. Όχι πως θα μας πρόσφερε κάτι το ιδιαίτερο, μόνο που θα βρισκόμασταν μέσα σε εκείνη την πολυκοσμία, εκείνη την βαβούρα από λογής - λογής κόσμο, που

τους ξεχώριζες από τις παραδοσιακές φορεσιές. Κόσμος από την Ήπειρο, την δυτική Μακεδονία, τη Χαλκιδική και τη Θεσσαλία. Δεκάδες εκατοντάδες τα σελωμένα και τα σαμαρωμένα άλογα και τα μουλάρια, που έρχονταν караβάνια μια δυο μέρες νωρίτερα στη χάση της Αγίας Κυριακής. Πίστευε ο κόσμος πως θα έβρισκε ντερμάνι, στις αρρώστιες, αφού η Ιατρική τότε δεν είχε προοδεύσει, και τα φάρμακα ήταν ελάχιστα.

Η παλαιά εκκλησία της Αγίας Κυριακής χτίστηκε το 1916 με δαπάνη του Γρηγορίου Λόγγου (Γαλάκη).

Ο κόσμος πήγαινε στις χάρες, στον Άγιο Αντώνιο στη Βέροια, στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων.

Η Αγία Κυριακή είχε γίνει ξακουστή από τις αρχές του περασμένου αιώνα. Τι να πρωτοθυμηθεί κανείς από εκείνα τα χρόνια. Τους παγωτατζήδες, με το άσπρο σκουφάκι και την άσπρη μπλουζα, να σου γαργαλίζουν τ' αυτιά και την ψυχή με τη συρτή φωνή τους: Παγωτόοοοοοο, κασάπο παγωτόοο, πάρε πάρε είναι κρύο, είναι μπουζί; Ύστερα εκείνον τον λεμονατζή, να σπρώχνει το τρίτροχο καρότσι με μικρές ξύλινες ρόδες. Είχε πάνω 2 - 3 φιάλες 5 - 7 οκάδων με λεμονάδα, βυσσινάδα και γύρω γύρω είχε πάγο για να είναι δροσερές. Έκαιγε η ψυχούλα μας, μέσα σε εκείνη τη ζέστη, από την πολυκοσμία. Ένας άλλος λεμονατζής είχε στην πλάτη του ένα δοχείο σαν αρχαίος αμφορέας, από χαλκό, όπως έχουν οι σαλεπιτζήδες. Για να

*Η ηγουμένη της Αγίας Κυριακής,
Μαργαριτοπούλου Φιλοθέη.*

στερβίρει, έπρεπε να σκύψει, σαν να προσκυνούσε. Μεγάλο σαλαβάτι, έκαμναν και οι πωλητές τσιγάρων, που διαλαλούσαν την προμάτεια τους: Τσιγάρα, τσιγάρα Ματσάγγου, Παπαστράτου. Είχαν ένα κασελάκι κρεμασμένο από το σβέροκο με φαρδύλουρι, και εκεί μέσα είχαν πακέτα τσιγάρα, κυρίως χύμα των εκατό τσιγάρων.

Ήταν κάτι μικρά παιδιά 10 - 12 χρόνων που σαν σαίτες γύριζαν γύρω γύρω μέσα στο πλήθος. Θυμάμαι έναν συνομήλικό μου από το Λουτρό, ήταν 10 - 12 χρόνων, και το φουμάριζε ο δυστυχής. Δεν του είχε δώσει όμως χρήματα ο πατέρας του, και πού να τα έβρισκε τότε στον Εμφύλιο Πόλεμο; Είχε πάρει μερικά αυγά από τις φωλιές και τα είχε στην τσέπη του, αυτό ήταν το χρήμα. Δεν το έμελε για τίποτα άλλο παρά μόνο για το τσιγάρο. Λέει σε ένα ασπρομάλλη πωλητή τσιγάρων: Μάρμα, πόσα τσιγάρα δα μη δώις με πέντε αυγά; Τι να του έλεγε ο καημένος ο βιοπαλαιστής; Του έδωσε δυο τρία χύμα τσιγάρα, χωρίς να πάρει τα αυγά. Δε θα λησμονήσω εκείνους τους Θεσσαλούς χαλβατζήδες που έφτιαχναν τους σιμιγδαλένιους χαλβάδες μέσα σε κάτι χάλκινα γανωμένα καζάνια και ανακάτευαν συνεχώς τη μάζα με μια κουτάλα σαν πλατοίδι. Εκείνο που παρατηρούσαμε εμείς οι ντόπιοι ήταν ότι πάνω στα δέντρα - τα φτελιάδια - φώλιαζαν εκατοντάδες καλιακούδες και καλιακ'δαίοι, που συνεχώς κουτσουλούσαν πάνω στα καζάνια και τους ταμπλάδες.

Καλές δουλειές έκαναν και οι παγοπώληδες, αυτοί που τροφοδοτούσαν με πάγο όλους όσους είχαν προϊόντα που χρειαζόνταν να είναι παγωμένα. Δεν πρέπει να ξεχάσω και εκείνους τους καταφερτζήδες παπατζήδες, που στήναν το τραπεζάκι, τότε εδώ και τότε πιο πέρα. Κοντά τους είχαν τους αβανταδόρους που συνεχώς κέρδιζαν μεγάλα ποσά. Εδώ παπάς, εκεί παπάς, πού είναι ο παπάς; Αλησμόνητες εικόνες είναι εκείνες οι ανθρώπινες φιγούρες, ντυμένες με κάτι παρδαλές ρόμπες, μεγάλα παπούτσια και μασκαρεμένοι με χρώματα, σε μορφές κλόουν, με ένα κουδούνι στο χέρι καλούσαν τον κόσμο να περάσουν μέσα στο μεγάλο τσαντίρι να δουν την κοπέλα που την αποκεφάλιζαν ή να δουν τον βόα ή τον κροταλία. Λίγο πιο πέρα σου τάραζε την ψυχή ο γύρος του θανάτου, τότε με δυο μοτοσικλέτες

και τότε με μία. Πώς όμως να πας να τους δεις; Τι να πρωτοκάνεις σ' αυτό το πανηγύρι; Να ανάψεις το κεράκι, να πάρεις ένα παγωτό κασάτο που το λαχταρούσε η ψυχή σου μέσα την κάψα του καλοκαιριού; Να πιεις λίγη λεμονάδα, να σπάσει η δίψα;

Και μιας ο λόγος για δίψα, θυμάμαι και εκείνον τον συνωπισμό στη βρύση που το καλοκαίρι σχεδόν στέρευε. Με κείνο το λίγο νερό να ξεδιψάσει χιλιάδες κόσμος. Όσοι ήταν από τα γύρω χωριά μας πήγαιναν στο ποτάμι τον Αλιάκμονα και ξεδιψούσαν. Τότε το νερό ήταν καθαρό, και ο κόσμος δεν δίσταζε να πίνει.

«Ο Πολίτης»

Τρίτη 16 Ιουλίου 2013

ΔΗΜΟΣΙΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

II. Η Αγία Κυριακή Λουτρού

Ο μπαρμπα Ντίνας ο βαρκάρης.

Πώς να ξεχάσω τον βαρκάρη Μπάρμπα Ντίνα από τον Π. Πρόδρομο που από τα βαθιά χαράματα περνούσε τους Παλαιοπροδρομίτες, τους Μελικιώτες, τους Νεοκαστριίτες να έρθουν στην Αγία Κυριακή; Με τα πόδια δέκα - δεκαπέντε χιλιόμετρα, να έρθουν, και άλλα τόσα το δειλινό να επιστρέψουν. Όλα όμως τα κάνει η πίστη. Η αγάπη στην Αγία Κυριακή.

Για τους κατοίκους του Ρουμλουκιού, δεν ήταν μόνο το πανηγύρι. Πήγαιναν εκεί κυρίως οι γυναίκες να μείνουν κοντά στην Αγία. Ήταν το τάμα, να σαραντίσουν τη μεγάλη σαρακοστή του Πάσχα. Νηστεία και προσευχή όλο αυτό το διάστημα.

Σαράντα μέρες, λάδι μόνο το Σαββατοκύριακο τρώγανε, όχι πως τους επέβαλε κανείς, αυτό ήταν ένας άγραφος νόμος. Θα προσπαθήσω να περιγράψω τα φαγητά, όπως τα έχω βιώσει ο ίδιος όταν μας πήγαινε η μάνα μας εκεί, τότε για σαράντα ημέρες κι άλλοτε για μια εβδομάδα.

Υπήρχαν ξενώνες - τα κελιά, που είχαν χτιστεί στις αρχές του περασμένου αιώνα γι' αυτό ακριβώς το σκοπό. Θα έλεγα πως όλες οι γυναίκες και τα παιδιά, έκαναν μια ασκητική ζωή. Ζούσαν με άγρια χόρτα, και ας μη φανεί υπερβολή. Τα τσουκνίδια, τα λάπατα, τα ραδίκια και τα σπανάκια ήταν τα λαχανικά που έτρωγαν τον περισσότερο καιρό. Φασόλια, φακές, ρεβίθια χωρίς λάδι.

Το σουσάμι αντικαθιστούσε το ελαιόλαδο. Αυτό γινόταν και στην οικογένεια την περίοδο των νηστειών. Ήταν εκείνο το ντόπιο σουσάμι, που ψήνονταν στο τηγάνι, και το στούμπιζαν στα μεγάλα ξύλινα γουδιά.

Το στούμπιζαν τόσο, ώσπου να γίνει λιπαρό. Αυτό το χρησιμοποιούσαν για πολλές χρήσεις. Γίνονταν νοστιμότετες παπάρες - σαμποάπαρα. Μέσα σε βαθιά πιάτα έριχναν μια ποσότητα στουμπισμένο σουσάμι και στη συνέχεια βραστό νερό. Αρκετοί που το ήθελαν γλυκό, έριχναν λίγο πετιμέζι

και έτριβαν ψωμί, άλλοι το έτρωγαν αρμυρό. Είναι ένα είδος χυλού όπως το ταχίι. Το στουμπισμένο όμως σουσάμι κάλυπτε και άλλες ανάγκες στη μαγειρική. Σε όλα σχεδόν τα φαγητά ρίχναμε σουσάμι.

Το νηστίσιμο μπουρανί, με τσουνκίδες ή το σπανάκι. Φαγητά νηστίσιμα με κουτάλι ήταν η σκορδάρη, στουμπισμένο σκόρδο, αλάτι και αρκετό ξίδι. Ήταν ένα ορεκτικό φαγητό, το οποίο έτρωγαν τους καλοκαιρινούς μήνες με τις ζέστες, στο θερισμό.

Υπήρχε και η ξιδομαντζιάφα, σε βαθύ πάντα πιάτο. Ξίδι, αλάτι αρκετό, νερό και ψωμί ζυμωτό, πιτυρούχο, ήταν ένα θαυμάσιο μεσημεριανό. Εξάλλου, τότε ποιος λογάριαζε τι είχε το πιάτο, το στομάχι να γέμιζε.

Ίσως αυτός να ήταν ο λόγος που ο πληθυσμός μας, εδώ τουλάχιστον στον κάμπο, δεν έπασχε από πίεση ή καρδιοπάθειες. Σπάνια υπήρχαν άνθρωποι παχύσαρκοι. Λέγανε και κάτι ακόμα οι γυναίκες, που με μεγάλη ευχαρίστηση υποβάλλονταν σ' αυτή τη δοκιμασία, η Αγία Κυριακή μας δίνει δύναμη. Κάθε βράδυ που χτυπούσε η καμπάνα, όλες μαζί στην εκκλησία να τις διαβάσει μία - μία ο παπάς την ευχή. Κάθε μια ξεχωριστή ευχή, άλλη να της χαρίσει η Αγία Κυριακή παιδί, άλλη να της ζήσουν τα παιδιά, γιατί της πέθαιναν, άλλη είχε τον άντρα της με ψυχασθένεια και άλλα τόσα βάσανα, πιστεύοντας ότι η Αγία Κυριακή θα τα θεραπεύσει.

Βαδίζοντας προς τη δεκαετία του 50 - 60, ο λαός μας αρχίζει να ορθοποδεί. Ήρθαν στη ζωή μας τα μηχανοκίνητα μεταφορικά μέσα, τρακτέρ, αυτοκίνητα αντί κάρα και άλογα, μοτοποδήλατα και ποδήλατα. Η ζωή αρχίζει να παίρνει άλλη μορφή, μπαίνουν ξενόφερτα στοιχεία, ακόμα και σ' αυτό τον ιερό χώρο. Εκτός από το μεγάλο πανηγύρι, προστίθενται δύο ακόμα γιορτές, η πρώτη του Μάη, που συρρέει χιλιάδες κόσμος και εκεί αλλοιώνεται πλέον η εικόνα που παρουσίαζε την ημέρα της γιορτής. Ο κόσμος ανάβει ένα κεράκι και το ρίχνει στην ακολασία. Είναι η ίδια περίοδος που αρκετοί ηλικιωμένοι είναι δυσ-

1955, Αύλειος χώρος της Αγίας Κυριακής. Οι ξυλοκόποι από το Κεφαλοχώρι Μαργαριτόπουλος Ευάγγελος, Δελλής Νίκος και ο ιεροψάλτης Τσαγιόπουλος Σωτήριος. Στο βάθος διακρίνεται το παλιό κτίριο που φιλοξενούσε τους προσκυνητές.

ρεστημένοι από όλα όσα γίνονται και περιμένουν κάποιο κακό να συμβεί. Η Αγία Κυριακή δεν θα το δεχτεί αυτό.

Πολλά πράγματα συμβάλλουν ώστε να δικαιωθούν οι προφητείες των ηλικιωμένων. Τα αιωνόβια φτελιάδια που κανείς δεν μπορούσε να υπολογίσει πόσων χρόνων ήταν από τις αρχές του πενήντα προσβάλλονται από μια βαριά αρρώστια, ξεραίνονται

1953, Αγία Κυριακή. Από αριστερά Γιώργος Ντελιόπουλος, Σωτήρης Γκιουρτζής.

από την κορφή και σιγά - σιγά καταστρέφονται. Μια αρρώστια που και σήμερα ακόμα τα αφανίζει. Μέσα σ' αυτό το δάσος υπήρχαν τέτοια ξηρά κλαδιά, που κανείς τότε δεν φρόντισε να τα καθαρίσει, ούτε και η δασική υπηρεσία το είχε αντιληφθεί. Το 1956 - 57 θυμάμαι καλά, ένας τεράστιος κορμός ενός αιωνόβιου φτελιάδιού έπεσε σε ανυποψίαστους ανθρώπους, με αποτέλεσμα να θρηνήσουμε θύματα και αρκετούς τραυματίες. Το γεγονός αυτό είχε σχολιαστεί με κακές έννοιες. Και τι δεν είχε ειπωθεί από τους ηλικιωμένους. Βεβαίως αυτό το γεγονός δεν είχε καμιά σχέση με όλα όσα λέγονταν. Η ευθύνη ήταν της δασικής υπηρεσίας και άλλων αρμοδίων....

Έτσι θα κλείσω αυτό το οδοιπορικό στον χρόνο. Κάθε φορά που βρίσκομαι εκεί, ζω και όλες τις εικόνες που περιέγραψα. Αυτός ήταν ο λόγος που έκανα στο προηγούμενο δημοσίευμα εκείνο το σχόλιο με τη στασιμότητα του Μοναστηριού, συγκρίνοντας πάντα με άλλα νεοσύστατα θρησκευτικά Ιδρύματα, που παράγουν θρησκευτικό και πολιτιστικό προϊόν. Όσο για τα υπάρχοντα ξηρά δέντρα, το μήνυμα το έλαβε υπόψη της η Πυροσβεστική και πιστεύω πως θα δώσει λύση πριν θρηνήσουμε θύματα στον ίδιο χώρο μετά από πενήντα χρόνια.

Ας μας φυλάει η Αγία Κυριακή που είναι και προστάτιδά μας.

«Ο Πολίτης»
Τρίτη 23 Ιουλίου 2013

1. Η οδύσσεια ενός μετανάστη στη Δ. Ευρώπη τη δεκαετία του εξήντα

Η προετοιμασία

Αυτή ήταν η εικόνα στα τρένα την εποχή της μετανάστευσης.

Ανασκαλεύοντας το παλιό αρχείο μου ήρθε στο φως ένα κιτρινωμένο ημερολόγιο. Συνήθιζα όταν ήμουν ελεύθερος να κρατώ σημειώσεις από την καθημερινή μου ζωή. Τώρα θα μου πείτε πια ζωή; Εκείνη τη βασανισμένη, την άχαρη, που σήμερα δε θέλω να την θυμάμαι. Σε κάποιες σελίδες υπάρχουν σύντομες σημειώσεις από τις ημέρες που έπρεπε να μεταναστεύσω, να φύγω, όπου μπορέσω, όσο πιο μακριά και αν ήταν. Στην Αμερική, την Αυστραλία, τη Δ. Ευρώπη. Ήταν η δεκαετία του 1960 - 1970. Τότε που όλη η Ελλάδα είχε σηκώσει ατιμό και έφευγε άρον - άρον με μια βαλίτσα στο χέρι, τις περισσότερες φορές αδειανή, γεμάτη όμως ελπίδες να βρει μια δουλειά, να κερδίσει λίγα χρήματα για να αγοράσει ή να φτιάξει ένα σπίτι ή να βοηθήσει την οικογένειά του, που ήταν σε απόγνωση. Ήταν τότε

που τα τρένα φόρτωναν καθημερινά κόσμο. Το τρένο Αθηνών - Μονάχου έφευγε καθημερινά με 1.000 και περισσότερους ανθρώπους, στοιβιασμένους μέσα στα βαγόνια και στους διαδρόμους των βαγονιών, πολλές φορές όρθιους, για δυόμιση μέρες, ώσπου να φτάσουν στο Μόναχο, τον τελευταίο προορισμό.

Τα πλοία με χιλιάδες επιβάτες κρεμασμένους σαν τσαμπιά να αποχαιρετούν με δάκρυα, με πόνο τους δικούς τους, τις μάνες, τα παιδιά τους, τους συντρόφους. «Αντίο μάνα, αντίο πατέρα, να μην μας ξεχάσετε». Δάκρυα, πόνος, αναστεναγμούς έβλεπες και άκουγες γύρω σου και όσο το καράβι με τις πονεμένες ψυχές απομακρύνονταν τόσο τα μαντήλια ανέμιζαν και στη συνέχεια σκούπιζαν τα δάκρυα. Εικόνες που καταγράφηκαν και έμειναν ανεξίτηλες στη μνήμη όλων εκείνων που βίωσαν αυτό που ο τότε Πρωθυπουργός έλεγε «ευλογία Θεού», την μετανάστευση του λαού του.

Είχα την τύχη ή την ατυχία να είμαι ένας από τους 25.000, μετανάστες του 1962. Για να μεταναστεύσει κάποιος τότε στις χώρες της Δ. Ευρώπης έπρεπε να ακολουθήσει τρία μονοπάτια. Να κάνει τα χαρτιά του ως υποψήφιος μετανάστης και να δηλώσει χώρες που είχαν συμβάσεις με την Ελλάδα. Δεύτερη επιλογή να έχει συγγενικό άτομο σε μια χώρα με σύμβαση, όπως η Γερμανία, το Βέλγιο και να τον καλεί με ειδική προσωπική πρόσκληση και η τρίτη και φαρμακερή περίπτωση να τυλιχτεί μέσα στον ιστό της αράχνης, που ήταν τα πρακτορεία μεταναστών, που είχαν απλώσει τα πλοκάμια τους σε κομβικά σημεία της Θεσσαλονίκης, γύρω από τον επιβατικό σταθμό του ΟΣΕ, στη Μοναστηρίου, στην Εγνατία, στην Αριστοτέλους. Τα γραφεία που πουλούσαν ψεύτικες ελπίδες στους επαρχιώτες, που σαν μεθυσμένοι έπεφταν, πέφταμε στα νύχια τους, γιατί και εγώ είμαι θύμα αυτών των αδι-

Η μάνα μου, η θεία μου, συγγενείς και γείτονες με αποχαιρετούν.

στακτων εμπόρων. Την εποχή της μετανάστευσης οι άνθρωποι πουλούσαν περιουσίες για να εξασφαλίσουν μια πρόσκληση, μια βίζα για να βρεθούν σε μια χώρα της Ευρώπης ή και στην μακρινή την Αυστραλία και στον Βελγίου τις στοές, όπως μας τραγουδούσε ο μεγάλος μας Στέλιος Καζαντζίδης.

Το 1962, τον Αύγουστο